

ALÂİYELİ EBUBEKİR PAŞA VE VAKIFLARI

Sevilay Tosun

136967

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

136967

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Tarih Anabilim Dalı
Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı İçin Öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak hazırlanmıştır.

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hasan YÜKSEL

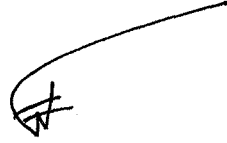
Sivas 2003

LC YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANLARI ON BAKIMINA

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı'nda
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hasan YÜKSEL

Üye: Prof. Dr. Saim SAVAŞ

Üye: Doç. Dr. Ömer DEMİREL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

20/06/2003

Prof. Dr. H. Bayram Kaçmazoğlu
Enstitü Müdürü

ÖZET:

XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin yıkılışa giden süreçte değişim olgularını en yoğun olarak yaşadığı dönemdir. Savaşlarda alınan yenilgiler, halk arasında mevcut düzenin bozulması, toplumsal kurumlarda görülen çöküş ve bununla birlikte rüşvet, kayırmanın hat safhaya ulaşması, eski günlerine özlem duyan hükümdarların yenilik çabası içine girmesine neden olmuştur. Lâle Devriyle başlayan bu dönem islahatlarla devam etmiştir, ancak özellikle askeri alan başta olmak üzere yapılan yeniliklerin, sorunların giderilmesine yetecek kadar kökten çözümler içermediği ilerleyen zamanda ortaya çıkacaktır.

Bu dönemde yaşamış olan Vezir-i Mükerrer Ebubekir Paşa, kapıcıbaşı, çavuşbaşı, darphane emini, nişancı, kaptân-ı derya gibi birçok alanda Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiştir. Paşa'nın bu çalkantılı dönemde Anadolu, Mısır, Mora, Kıbrıs gibi imparatorluğun önemli eyaletlerinde valilik görevini idame ettirmesi kendisine birtakım ek sorumluluklar yüklemiştir. İşte sıradan bir paşa olmaktan öte bir yaşam süren ve o döneme tanıklık eden Ebubekir Paşa bu nedenle çalışmamıza konu oluşturmuştur.

Ancak Paşa'nın hizmeti bununla da kalmamış İstanbul, İzmir, Mekke, Mora, Mısır ve Kıbrıs'ta tesis ettiği vakıflarıyla devam etmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde yararlandığımız kaynaklara değinilerek, ikinci bölümünde dönemin genel tablosu çizilmeye çalışılmıştır. Ebubekir Paşa'nın hayatına ve aile bireylerine üçüncü bölümde, bugün halen mülhak vakıf satüsünde evlatları tarafından yönetilen vakıflarına ise dördüncü bölümde yer verilmiştir. Son bölümde de, Osmanlı toplumu için vazgeçilmez bir öneme sahip olan vakıfların genel bir değerlendirmesi yapılarak, bu vakıfların bir Osmanlı Paşası tarafından hangi amaçlar doğrultusunda tesis edildiği ve halkın ihtiyaçlarına ne yönde cevap verdiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

SUMMARY:

XVIIIth century is the period, where Ottoman Empire deeply feel the variation fact in the process of demolishing. Defeats in the wars, disorder in public, decline in Social institutions and increase in bribe, protect caused the sovereigns who miss the ancient days to make reforms. The period began with “Lale Devri” continued with improvements, but it will be seen later that the reforms, especially in military area do not include sufficient solutions to overcome problems.

Vezir-i Mükerrerem Ebubekir Pasha, who lived in this period, served Ottoman Empire at a lot of mission, such as “kapıcıbaşı”, “çavuşbaşı”, “darphane emini”, “nişancı” and “kaptân-ı derya”. The governerships in empire’s important states such as Anatolia, Egypt, and Mora and Cyprus load Pasha some additional responsibilities. Here there Ebubekir Pasha, who has an unordinary life and gave evidence to that period be came the subject of our study.

But the service of Pasha is not only limited with above studies but also continued with the awares established in İstanbul, İzmir, Mekke, Mora, Egypt and Cyprus. In the first part of our study we mentioned the references, where in the second part , the general view of the period is tried to tell. Life and family of Ebubekir Pasha is told in third part, where awares which are directed of sons of Pasha today are in forth part. In the last part a general evaluation of awares which are the aim of establishing of these awares by an Ottoman Pasha is tried to be told.

İÇİNDEKİLER.....	iii-iv
KISALTMALAR.....	v
1.GİRİŞ.....	1-13
1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE SINIRLANDIRILMASI.....	1
1.2. ARAŞTIRMADA BAŞVURULAN KAYNAKLAR.....	4-13
1.2.1. Arşiv Vesikaları.....	5
1.2.1.1. Vakfiyeler.....	5
1.2.1.2. Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri.....	7
1.2.2. Kronikler.....	10
1.2.3. Biyografik Eserler.....	11
2. DÖNEMİN SİYASİ OLAYLARI VE EBUBEKİR PAŞA.....	13-23
3. HAYAT HİKAYESİ VE AİLE BİREYLERİ.....	24-57
3.1. Hayatı.....	24-39
3.2. Muhallefatı.....	39
3.3. Aile Bireyleri.....	41
3.3.1. Eşleri.....	41
3.3.1.1. Emine Hanım.....	41
3.3.1.2. Hatice Hanım.....	41
3.3.1.3. Safiye Sultan.....	42
3.3.2. Evlatları.....	43-48
3.3.2.1. İskender.....	43
3.3.2.2. Rukiye.....	45
3.3.2.3. Hacı Mehmed.....	45
3.3.2.4. Numan.....	46
3.3.2.5. Süleyman.....	46
3.3.2.6. Ömer.....	48
3.3.3. Torunları.....	48-51
3.3.3.1. Hacı Mehmed Bey Evladı.....	48
3.3.3.2. İskender Bey Evladı.....	51
3.3.3.3. Ömer Bey Evladı.....	51
3.3.4. Akrabaları.....	51-55

3.3.4.1. Osman Ağa.....	51
3.3.4.2. İsmail Efendi.....	52
3.3.4.3. Kel Yusuf.....	53
3.3.4.4. Ahmet Paşa (Şehla/Sadrazam).....	53
3.3.4.5. Yeğen Mehmed Paşa (Sadrazam).....	54
4. VAKIFLARI.....	57
4.1. İstanbul Vakıfları.....	59
4.2. İzmir Vakıfları	66
4.3. Antalya Vakıfları	67
4.4. Mısır Vakıfları.....	69
4.5. Mekke (Cidde) Vakıfları	74
4.6. Mora Vakıfları.....	79
4.7. Kıbrıs Vakıfları.....	85
5. EBUBEKİR PAŞA'NIN VAKIFLARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ...93	
5.1. Vakıflarının Gelir Kaynakları.....	93
5.1.1. Ticari Mekanlar.....	93
5.1.2. Menzil, Konak ve Saraylar.....	95
5.1.3. Tarım Alanları.....	96
5.2. Hayratı.....	98
5.2.1. Eğitim Hizmetleri.....	98
5.2.2. Dini Hizmetler.....	100
5.2.3. Sosyal Hizmetler.....	102
5.3. Vakıflarının Yönetimi Ve İşletilmesi.....	104
5.3.1. Yönetimi.....	104
5.3.2. İşletme Biçimi.....	106
5.3.3. Denetimi.....	107
6. VAKIFLARININ BUGÜNKÜ DURUMU.....	109
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA.....	115
EKLER.....	123

KISALTMALAR:

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
D.BŞM. MHF.	: Bab-1 Defteri Başmuhasebe Kalemî Muhallefat Halifesi
DVİA.	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Haz.	: Hazırlayan
h.	: Hicri
İA.	: İslam Ansiklopedisi
m.	: Miladi
Neş.	: Neşreden
TATAV.	: Tarih ve Tabiat Vakfı
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
VD.	: Vakıflar Dergisi
VGMA., Def. No	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Defter No
Yay.	: Yayınlayan
Yay. Yön.	: Yayın Yönetmeni
Y.Y. Def. No	: Yeni Yazı Defter No

1. GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE SINIRLANDIRILMASI:

XVIII. yüzyıl artık Osmanlı İmparatorluğu'nun bir değişim arefesinde bulunduğu bir dönemdir. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren ana hatlarıyla büyük bir değişim ve inhirafa uğrayan klasik Osmanlı yönetim anlayışı, her ne kadar XVII. ve XVIII. yüzyıl Osmanlı aydınlarınca tekrar ihya edilmeye çalışılmış veya "adet-i kadime" denilen bu yönetim anlayışı tekrar gündeme getirilmiş ise de Avrupa'da vuku bulan değişmeler karşısında bu eski yönetim anlayışıyla imparatorluğu yönetmenin artık mümkün olmadığı görülmektedir.

Söz gelimi yükselme devrinde Osmanlı mali sisteminin bel kemiğini oluşturan tımar sistemi XVII. yüzyıldan itibaren dünya ekonomisindeki yapısal değişikliklere ayak uyduramaz hale gelmiştir. Bunun en önemli sebepleri arasında; dünyada parasal ilişkilerin yaygınlaşması, harp teknolojisinin gelişerek profesyonel ordulara gereksinim duyulması ve sanayi kapitalizminin doğuşu sayılabilir¹. Avrupa'da ortaya çıkan fiyat devrimi ve yüksek oranlı enflasyon Osmanlı Devleti'ni yakından etkilemiş, Osmanlı parasının değeri düşmüştür. Ok, yay, kılıç kullanan sipahi ordusu Avrupa'nın ateşli silahlar kullanan piyade orduları karşısında etkisiz kalmıştır. Bu sebeple devlet tımar düzenine dayanan sipahi ordusunu ihmal ederek maaşlı ve düzenli yeniçeri ordusunun sayısını artırma yoluna gitmiştir. Bu süre zarfında uzun süren savaşlar ekonomik problemleri daha da ağırlaştırmıştır². Osmanlı Devleti gereksinim duyduğu nakit parayı boşalan tımarları mukataaya vermekle karşılamaya çalışmış; ne var ki bu uygulama devletin klasik mali sistemini tamamen alt üst ettiği gibi devletin gelir kaynaklarını kurutan bir mültezimler sınıfı yaratmıştır. İltizam sisteminde mukataaların süresi sınırlı iken devlet daha fazla gelir elde etmek için bu mukataaları mültezimlere bu kez malikane olarak vermeye başlamıştır.

¹ Necdet Ekinci, "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Mali Politikasına Bakış", *Bellekten*, LV/214, Ankara 1991, 764.

² Halil Cin-S. Gül Akyılmaz, *Tarihte Toplum ve Yönetim Tarzı Olarak Feodalite ve Osmanlı Düzeni*, Konya 1995, 335.

Sistemin amacı fazla gelir elde etmenin yanı sıra sık sık değişen mültezimlerin mümkün olduğu kadar fazla kâr sağlamak uğruna tahrip ettiği vergi kaynağını ihya ve idame ettirmek üzere değişmez bir mültezimin tasarrufuna bağlamaktır. Ancak beklenen amaca ulaşamamış iltizamda olduğu gibi malikâne sisteminde de, devlet katındaki siyasal nüfusu ve parasal sermayesi sayesinde girdiği açık artırmaları kazanan ancak İstanbul'da oturan ve malikânesini iltizamla idare ettiren bir malikâneci tipi ortaya çıkmıştır³. Uygulanan bu sistem ayan zümresinin ortaya çıkışında da önemli rol oynamıştır. XVIII. yüzyılın başlarında mültezimlerin büyük bölümünü ayândan olan kişiler oluşturmuştur. Bu kişiler gittikçe zenginleşmiş ve "miri mukataaları" malikâne olarak iltizamlarına almışlardır. Böylece edindikleri servetlerle XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu toplumu içinde önemli bir statü kazanmışlardır. Bu yüzyılda malikâne olarak idare edilen yerler devamlı olarak artmış bunun neticesinde Anadolu'da kuvvetli hanedanlar kurulmuştur. Böylece Osmanlı taşra toprakları üzerinde adeta yeni hanedanlar diyebileceğimiz ayan adı verilen güçlü aileler ortaya çıkarak merkezi otoritenin zayıflamasına zemin oluşturmuşlardır⁴.

Daha önceleri savaş esirleri ve devşirmelerden oluşan ve nisbeten daha düzenli ve disiplinli olan yeniçeri birlikleri daha doğrusu kapıkulu kurumu da bu gelişmelere paralel olarak, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren artan Müslüman ve Türk nüfusunun istihdam alanı haline gelmiştir. Bunların çoğu da ulufelerinin yetersizliği karşısında savaştan çok ticâretle uğraşan ve askeri niteliklerini yitiren birer zorbaya dönüşmüşlerdir⁵.

Tüm bu gelişmelerin yanı sıra savaşlarda alınan yenilgiler Osmanlı Devleti'nin taşra üzerinde azalmakta olan otoritesini daha da zayıflatmıştır. Osmanlı Devleti küçülen ekonomisiyle birlikte gittikçe ağırlaşan bir üst yapıyı beslemek zorunda kalmıştır. Paranın değerindeki düşüş, savaş masraflarının artması,

³ Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2000, 108-110.

⁴ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayânlık*, Ankara 1994, 107-109.

⁵ Mustafa Akdağ, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti", *Bellekten*, XIV/55 (Temmuz 150'den ayrı basım), Ankara 1950, 343.

memuriyetlerin satılır hale gelmesi devletin sırtındaki kamburu her geçen gün biraz daha artırmıştır.⁶

Osmanlı yönetim örgütünün üst düzey görevlileri de artık klasik dönem Osmanlı umera sınıfı gibi kul kökenli; yani padişahın kölesi değildirler. Bununla beraber, imparatorluğun hür ve müslüman sınıfına mensup olan fakat yine de Osmanlı sarayında eğitilen ve belli bir deneyim aşamasından geçtikten sonra imparatorluğun muhtelif eyaletlerine vali ve benzeri görevlere getirilen bu Osmanlı yöneticilerinin klasik bir Osmanlı valisi, paşası, veziri gibi siyaseten katle ve müsadere uygulamasına tabi tutuldukları da bir gerçektir.

İşte bu araştırmada XVIII. yüzyıl başında Osmanlı sarayına intisap eden ilkin silahdar, kapıcıbaşı, darphane emini, çavuşbaşı ardından imparatorluğun muhtelif eyaletlerinde vali ve bir ara kaptân-ı derya olarak vazifelendirilen ve hatta II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan ile evlenerek Damad-ı Şehr-iyâri olan⁷ ve Osmanlı literatüründe belki de diğer adaşlarından ayırt edilmesi için memleketi Alâiye ile tesmiye edilen Ebubekir Paşa'nın Osmanlı yönetim örgütü içindeki yükselişi, aile bireyleri, siyasi faaliyetleri ve vakıfları daha doğrusu hayat hikayesi irdelenecektir. Bunun yanı sıra her ne kadar sonu kanlı bittiyse de, Osmanlı toplumunun her katmanında yeni bir eğlence, yeni bir yaşam, yeni bir tüketim biçiminin çok belirgin ve aşırıya kaçan bir biçimde görüldüğü bir dönemde, yani Lale Devri olarak adlandırılan bu yüzyılın ilk çeyreğinde Ebubekir Paşa'nın biyografisinin ortaya konulmasıyla, bu dönem Osmanlı yönetim örgütünün ve toplum yapısının anlaşılmasına katkı sağlanabileceği umulmaktadır.

⁶ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara 2000, 31.

⁷ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II, (Yay. Haz. Nuri Akbayar), İstanbul 1996, 433.

1.2. ARAŞTIRMADA BAŞVURULAN KAYNAKLAR:

Araştırmanın ileri safhalarında görüleceği gibi Osmanlı yönetim örgütünde silahdar, kapıcıbaşı, çavuşbaşı, darphane emini olarak görev yapan Anadolu, Cidde, Kıbrıs ve Mora valiliklerinin yanı sıra kaptân-ı deryalık görevinde de bulunan ve her gittiği yerde tesis etmiş olduğu vakıflar yoluyla ülkenin imarına katkı sağlayan Ebubekir Paşa'nın hayat hikayesi ciddi anlamda müstakil ve detaylı bir araştırmaya konu olmamıştır. Ancak, *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedisi* (II, 248) ve *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nde* (III, 1459) birer küçük paragrafla Paşa'dan söz edilmektedir. Önemli bir tarihi sima olmasına rağmen her nedense *İslam Ansiklopedisi* ve *Türk Ansiklopedisi* gibi ciddi yayınlarda şimdiye kadar yer almayan Ebubekir Paşa'nın yaşam öyküsü ve aile bireyleri hakkında en teferruatlı bilgiyi İbrahim Hakkı Konyalı, *Alâiyye* isimli eserinde vermektedir⁸. Konyalı'nın, Paşa'nın hayat hikayesine ilişkin vermiş olduğu bu bilgiler *Vasıf Tarihi'nde* ve *Sicilli Osmani'de* yer alan kayıtlara dayanmaktadır.

Paşa'nın Kıbrıs vakıfları hakkında Beria Remzi Özoran'ın *Vakıflar Dergisi'nde* yer alan amatörce hazırlanmış müstakil küçük bir makalesi bulunmaktadır⁹. Bunun dışında Mustafa Haşim Altan'ın¹⁰, Ahmet C. Gazioğlu'nun¹¹ ve Haşmet Muzaffer Gürkan'ın Kıbrıs ile ilgili araştırmalarında¹² Paşa'nın Kıbrıs'ta tesis etmiş olduğu vakıflar ve bu vakıflar yoluyla Larnaka'da yaptırmış olduğu su kemerleri, çeşmeler ve sebiller üzerinde durulmuştur. Paşa'nın Kıbrıs'taki bu vakıf sularından, Par Achille Emillandes¹³, Sır Harry Luke¹⁴ ve H.D. Purcelle¹⁵ gibi yabancı gözlemci ve araştırmacılar çalışmalarında övgüyle söz etmektedirler.

⁸ İ. Hakkı Konyalı, *Alâiyye*, (yay. M. Ali Kemaloğlu), İstanbul 1946, Bkz. Ebubekir Paşa (396-401), oğulları İskender Bey Efendi (422), Mir alem Mehmet Bey, (442-443), Numan Bey Efendi, (466), Ömer Bey, (468); Torunları Mehmet Emin, (439), Mehmet Salih Paşa, (451-452); akrabalarından Yeğen Mehmet Paşa, (447-448), Kel Yusuf, (483).

⁹ Beria Remzi Özoran, "Kıbrıs Adasında Bekir Paşa Vakfı", VD., XVI, Ankara 1982, 29.

¹⁰ Mustafa Haşim Altan, *Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi (1571-1974)*, Kıbrıs 1986, 474-496.

¹¹ Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 Yıllık Türk Dönemine Bakış*, Kıbrıs 1994, 179-185 ile 251-259.

¹² Haşmet Muzaffer Gürkan, *Tarih İçinde Kıbrıs*, Lefkoşe 2000, 173-176; Aynı yazar, *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, Lefkoşe 1996, 58-63 ile 97-99.

¹³ Achille Emillandes, *Histoire de Chypre*, Paris 1969, 79.

Halen mülhak vakıf statüsünde Vakıflar Genel Müdürlüğü denetimi altında işleyen Ebubekir Paşa vakfının bugün mütevelliliğini yapan, aynı zamanda Paşa'nın torunlarından olan Suzan Dikraz ile vakfın danışmanlığını yürüten emekli Vakıflar Bölge Müdürü Doğan Yağlı'nın vakfın bugünkü işleyişi ile birlikte vakfın tarihçesine ilişkin verdikleri bilgilerden de yararlanılmıştır.

Aşağıda belirtileceği üzere arşiv vesikaları dışında Ebubekir Paşa'yla ilgili sınırlı da olsa bilgi bulabildiğimiz Osmanlı devri kaynaklarının başında kronikler ve terâcimü'l-ahvâl denilen biyografik eserler gelmektedir

1.2.1. ARŞİV VESİKALARI

1.2.1.1. VAKFİYELER:

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Paşa'nın vakıflarına dair 22 vakfiye, altı vakfiye zeyli (ek vakfiye), iki hüccet, bir hududname ve bir şerhten oluşmak üzere toplam 32 adet vakfiye ve benzeri belge bulunmaktadır. Vakfiyelerin 1132, 1136, 1137, 1153, 1169 tarihli olan beş adedi İstanbul vakıflarına aittir¹⁶. Antalya'da 1169, İzmir'de 1155 tarihli birer vakfiyesi¹⁷ bulunan Ebubekir Paşa'nın, Mekke (Cidde) vakıflarına ait sekiz vakfiyesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu vakfiyeler, Muharrem 1147, 28 Cemâziye'l-âhir 1147, 1152 (iki adet), 1157, 1167, Gurre-i Şa'bân 1170 ve 28 Recep 1170 tarihlidir¹⁸. 1154, 1155, 1168 tarihli vakfiyelerin

¹⁴ Sır Haryy Luke, *Cyprus Under The Turks 1571-1878*, London 1969, 70-71.

¹⁵ H. D. Purcell, *Cyprus*, in England 1968, 181.

¹⁶ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132 İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 10 Rebi'ü'l-evvel 1137; İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y. Y. Def. No: 1964/420 Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153 Tarihli, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432; 21 Şevvâl 1169 Tarihli, VGMA., Def. No: 737/5/5; Y. Y. Def. No: 1964/459.

¹⁷ 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458; Gurre-i Zi'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No: 737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443.

¹⁸ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53; 28 Cemâziye'l-âhir 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/184/181; Y. Y. Def. No: 1766/263/62; Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def.

Mora vakıfları¹⁹, 1161 1165 tarihli vakfiyelerin ise Kıbrıs vakıfları içerisinde yer aldığı görülmektedir²⁰.

Mısır'a ait 1150 tarihli bir vakfiyesi bulunan Paşa'nın, 1166 tarihli bir başka vakfiyesinin, İstanbul, Mekke, Cidde, Kahire, Antalya, İzmir, Kıbrıs, Mora vakıflarının gelir fazlasının kullanımıyla ilgili olduğu anlaşılmaktadır²¹.

1164 tarihli şerh ve 1168 tarihli vakfiye zeyli Mekke (Cidde) vakıfları²² içerisinde görülen Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da 1164, 1149, 1150 tarihli olmak üzere üç vakfiye zeyli, vakıfları arasında yer almaktadır. Bunlardan 1149 ve 1150 tarihli vakfiye zeyilleri, İstanbul Muratpaşa'yı Atik Camî Şerifi'nde görevli müderrisin tayini ve maaşına zammı içermektedir²³. 1149 tarihli vakfiye zeylinin Mısır, 1161 tarihli zeylinin de Kıbrıs vakıflarına ait olduğu görülmektedir²⁴.

1136 tarihli vesika, Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da Nişancı Mehmet Paşayı Atik Mahallesi'nde sonradan satın alıp vakıflarına ilhak eylediği bostanın hücceti; 1150 tarihli olanı ise İstanbul'da Kızılminare Mahallesi'nde satın aldığı mülk menzilin hüccetidir. 1154 tarihli hududnâme ile Mora'daki çiftliğin sınırları çizilmiş,

No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430; 20 Zi'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No: 737/47; Y. Y. Def.No: 1766/265/63; 17 Muharrem 1167, Cidde, VGMA., Def. No: 737/7/7; Y. Y. Def. No: 1964/454; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y.Y. Def. No: 1964/460; Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, VGMA., Def. No:737/9/10; Y. Y. Def. No: 1964/461.

¹⁹ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 6 Zi'l-ka'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456.

²⁰ 12 Rebi'ül-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449; 1165 Tarihli Vakfiye, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 737/1/1.

²¹ 20 Recep 1166 Tarihli, VGMA., Def. No:737/6/6; Y. Y. Def. No:1964/452.

²² 10 Şa'bân 1164 Şerh, Mekke, VGMA., Def. No: 24/39/Sayfa Kenarında Yazılı;Y. Y. Def. No: 1964/452; 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455.

²³ 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450; 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423; 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424.

²⁴ Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106; Y. Y. Def. No: 1964/422; 25 Cemâzi'ye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449.

1164 tarihli şerh ile ise Mekke’de yaptırdığı sarayın kiraya verilme şartları açıklanmıştır²⁵.

1.2.1.2. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ BELGELERİ:

Ebubekir Paşa’nın yaşadığı dönem dikkate alınarak, Cevdet Dahiliyye, Askeriye, Maliye, Bahriye ve mal varlığına ilişkin de Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî Muhallefat Halifesi taranmış, bu defterler içinde Paşa’ya dair olan belgeler değerlendirmeye alınmıştır.

Bunlar ;

Cevdet Dahiliyye –1004: Ocak 1729’da (Cemâziye’l-âhir 1141) Mısır valisi Ebubekir Paşa’ya, Mısır’dan Haremeyne zahire nakline mahsus olub biri batmış ve diğeri eskimiş olan iki geminin yerine yenilerinin tedariki ile zahirenin bir an evvel gönderilmesi ve gönderilenlerin yerine ihtiyaz zahiresi konulması hakkında.

Cevdet Dahiliyye –4782: Sabıkan Mora muhassılı olan ve kendisine eyâlet-i Cidde tevcih olunan vezir-i mükerrem izzetlü Ebubekir Paşa Hazretlerinin tahrirâtı hulâsası.

Cevdet Dahiliyye –6253: 26 Kasım 1722 (16 Safer 1135) tarihli iki tane sadrazam ve kethudasına, birer tane de şıkkı evvel defterdarına, Mustafa Paşa’ya, Reisü’l-küttap Efendiye, Çavuşbaşı Ağa’ya, Darphane Emîni Ebubekir Ağa’ya, Matbah-ı Amîre Emîni Halil Efendi’ye ve saireye verilmek üzere on iki tuvana (diri) beygir gönderildiğine dair mektup.

²⁵ 20 Zî’l-ka’de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/1637158; Y. Y. Def. No: 1964/411; 26 Zî’l-hicce 1150 Tarihli, VGMA., Def. No:735/228/109; Y. Y. Def. No:1964/428; 15 Muharrem 1154 (Hudutname), Mora, VGMA., Def. No: 737/10/11; 10 Şa’bân 1164 Şerh, Mekke, VGMA., Def. No: 24/39/Sayfa Kenarında Yazılı; Y. Y. Def. No: 1964/452.

Cevdet Dahiliyye -7232: 30 Mart 1747 (Rebî'ü'l-evvel 1160) Telhis ve Hatt-ı Hümayun) Cidde Sancağı'nın Halepli Osman Paşa'ya tevcihine mebnien açıkta kalan Bekir Paşa Kıbrıs Eyaleti mukataatının 50.000 kuruş muaccele ile ihalesi ve Aydın sancağı mukataatının 100.000 kuruş muaccele ile Kıbrıs'tan munfasıl Abdullah Paşa'ya tevcihi hakkında.

Cevdet Dahiliyye-11983: Temmuz/Ağustos 1735 (Rebî'ü'l-evvel 1148) Mekke şerifine name-i hümayun ve teşrifatı hademesinden Süleyman'ın serian izamına dair Mısır valisi Ebubekir Paşa'ya hükümdür.

Cevdet Dahiliyye-13205: 25 Şubat 1738 (6 Zi'l-ka'de 1150) Cidde valisi Ebubekir Paşa'nın oğlu İskender Bey'e kapıcıbaşılık tevcihine dair ruus emridir.

Cevdet Dahiliyye-13386: Haziran/Temmuz 1762 (Zi'l-hicce 1175) Şeyhü'l-harem ve Cidde Sancağı sabık mutasarrıfı Ebubekir Paşa'nın ve Habeş Eyaleti inzımarnı ile halefi olan Ali Paşa kethüdahlarda bulunan Haşim Ağa'ya kapıcıbaşılık tevcihi hakkındaki buyrultudur.

Cevdet Dahiliyye -13591: Aralık 1734 (Receb 1147) Mısır eyaletine tayin kılınan Cidde mutasarrıfı Ebubekir Paşa'nın vusulüne kadar Mısır ümerasından sabık Mir-hac Katamış Mehmed'in kaymakam tayinine dair hükümdür.

Cevdet Dahiliyye -14849: Cidde valisi Ebubekir Paşa'nın daireleri halkı için Mısır valisi tarafından gönderilecek zahire hakkındaki arzıdır.

Cevdet Askeriye- 21518: Eylül 1731 (Rebî'ü'l-evvel 1144) Kütahya vilayeti imdad-ı seferiyesinden tahsil olunmak üzere Anadolu valisi Ebubekir Paşa'ya karzen 165.000 kuruş imdad-ı seferiye verilmiş olup buna mahsuben vilayet mürettebatı meyanında Kangırı Sancağı'ndan imdad-ı seferiye iki misli tahsil edilerek halkın gadrını mucip olduğundan istirdad ile bade-ma ziyade alınmaması hakkındaki ilâmdır.

Cevdet Maliye –1202: 1764/1767 (h. 1178): Esbak Mısır Valisi Ebubekir Paşa'nın bir kısım zimmeti hakkındadır.

Cevdet Bahriye 8535: 17 Haziran 1732 (23 Zi'l-hicce 1144) Derya kapdanlarına mahsus ve taraflarından zapt ve tahvil olunan havasdan Akdeniz'deki 46 yük küsur akçeden sabık kapdan Murabıd Hüseyin müddetine ve hâlâ Kaptân-ı Derya Ebubekir Paşa'ya ait mebalığın haslar kalemine kaydı hakkındaki hülâsasıdır.

Cevdet Bahriye -9834: Ekim/Kasım 1760 (Rebî'ü'l-evvel 1174) Müteveffa Bekir Paşa'nın muhalefatını getirmeğe memur edilen Patrona kapdanı Ahmet Bey'in süvar olduğu kalyon köhne olup su almakta olduğu ve tamire muhtaç bulunduğu bildirildiğinden muhalefatın riyâle-i hümayun kalyonuna tahmil ve irsali hakkındaki hükümdür.

Cevdet Bahriye –10593: 20 Ağustos 1753 (25 Şevvâl 1166) Kaptân-ı Derya Hacı Ebubekir Paşa imzası ile, iletî müzmine ile malûl olan Numan Paşa'nın yerine deniz ümerasından Kızılhisarlızade Salih Beyin tersane kethudalığına dair takriridir.

Cevdet Bahriye -12623: 17 Mart 1736 (4 Zi'l-ka'de 1148) Mısır valisi Hacı Ebubekir Paşa marifeti ile o tarafda yaptırılan iki firkateynden birinin kapdanlığının Kaptân-ı Derya Hacı Mehmed Paşa'nın intihab ile Süleyman Kaptana tevcih olduğu dair beratdır.

Bab-1 Defteri Başmuhasebe Kalemî Muhalefat Halifesi-Dosya No: 48, Gömlek No:46

Bab-1 Defteri Başmuhasebe Kalemî Muhalefat Halifesi-Dosya No:12676, Gömlek No: 325, 27 Şubat 1758 (18 Cemâziye'l-âhir 1171), Vezir el-Hac Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da Halıcılar köşkünde oturduğu sarayda bulunup Rikab-ı Hümayuna gönderilenler dışındaki mal ve eşyalarını gösterir.

1.2.2. KRONİKLER:

Raşid Tarihi, VI., Matbaa-i Amire, İstanbul 1282.

Daha çok *Raşid Tarihi* adıyla anılan ve 1660'tan (h. 1071) 1721'e (h. 1134) kadar gelen bu Osmanlı tarihinin VI. cildinde, Ebubekir Paşa'nın çavuşbaşılik (s. 44) ve Mısır valiliği görevine getirilişi (s. 565) ile üçüncü eşi Safiye Sultan'ın, kendisinden önce Mirza Mehmed Paşa'yla yaptığı evliliğine ilişkin bilgi bulunmaktadır. (s. 397)

Küçük Çelebizade İsmail Asım, *Tarih-i Çelebizade Efendi-Tarih-i Asım Efendi*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1282.

Raşid, Haleb'e kadı olunca yerine vak'a nüvis olarak atanan Küçük Çelebizade İsmail Asım Efendi tarafından kaleme alınan bu eserde, Ebubekir Paşa'nın darphane-i amire nezaretinden çavuşbaşıliğa nakline 33 ve 34 sayfalarda yer verilmiştir.

Baron Joseph Von Hammer Pursgtall, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Fransızcadan çeviri: Vecdi Bürün, Yay. Haz. Mümin Çevik ve Erol Kılıç), XVIII, İstanbul 1983.

Osman Gazi'den 1774'e kadar geçen olayları XVII ciltlik eserinde Almanca olarak anlatan Hammer'in *Osmanlı Tarihi'nin*, 1835-1843 yılları arasında Fransızca çevirisi yapılarak XVIII cilt halinde yayımlanmıştır. Türkçeye ilk çevirisi Mehmet Ata tarafından yapılan eserin '*Devleti Osmaniye Tarihi*' olarak X. cildi 1947 yılında İstanbul Evkafı İslamiye Basımevi ve Matbaai Amire tarafından, 1656-1676 yıllarını ait XI. cildi ise 1966 yılında Milli Eğitim Basımevi tarafından yayımlanmıştır. Eserin XII. ile XVII. cildinin (1676/1774) Prof. Dr. Abdülkadir Karahan tarafından Türkçeye çevrildiği görülmektedir²⁶.

²⁶ M. Orhan Bayrak, *Osmanlı Tarih Yazarları (Biyografi ve Bibliyografi)*, (Basım Yeri yok 1982), 106.

Eserin, özellikle Ebubekir Paşa'nın Osmanlı Devlet hizmetinde görev yaptığı 1718 ile 1757 yıllarını içeren XIV. ve XV. cildinden yararlanılmıştır. Hammer *Osmanlı Tarihi'nde*, Ebubekir Paşa'nın kaptân-ı deryalığına, Cidde valiliğine ilişkin bilgi vermekle birlikte, tekaud eylediği dönem ve servetine de değinmiştir.

1.2.3. BİYOGRAFİK ESERLER:

Kazasker Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-Vüzerâ*, (Neş: İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul, 1952.

Fatih'in İstanbul'u kuşattığı sırada kaptân-ı derya olan Baltaoğlu Süleyman Bey'den başlayarak 1792'de (h. 1206) kaptân-ı derya olan Küçük Hüseyin Paşa'ya daha doğrusu 1788 (h. 1213) yılına değin bu görevde bulunan vezirlerin biyografyalarını ihtiva etmektedir. Daha sonra İsmet Parmaksızoğlu İstanbul Üniversitesi (Ktp., Ty, No. 40) ve Süleymaniye'de (Ktp., Aşir Ef., Hafid, No. 245) kayıtlı iki yazmayı karşılaştırarak, eserin metnini, açıklamalar ve düzeltmelerle birlikte yayınlamıştır (İstanbul, 1952). Parmaksızoğlu, metnin sonuna bir zeyil eklemiş ve M. Hafid Efendi'den sonra bu konuda kaleme alınan eserleri inceleyerek, Hafid Efendi'nin bıraktığı tarihten, 1865'de (h. 1282) kaptân-ı derya olan Halil İbrahim Paşa'ya dek bu göreve atanan kaptan paşaların yaşamlarına ilişkin biyografyaları ilave etmiştir. Bu tarihten sonra kaptan paşalık Bahriye Nezaretine çevrilmiştir. Eserin sonuna kaptan paşaların adları alfabe sırasına göre bir listede gösterilmiştir²⁷.

Bu eserde, Ebubekir Paşa'nın 12 Temmuz 1732'de (18 Zî'l-hicce 1144) atandığı ilk kaptân-ı deryalığı ile Şehsuvarzade Mustafa Paşa'dan sonra ikinci defa getirildiği kaptân-ı deryalığı hakkında bilgi verilmektedir (s. 48-51).

²⁷ Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, Ankara 1984, 375-376.

Mehmed İzzet, *Harita-i Kapudan-ı Derya*, Ceride Matbaası, İstanbul, 1285.

1811’de (h. 1226) ölen Kaptân-ı Derya Ramiz Abdullah Paşa’nın oğlu olan Mehmed İzzet, eserine ilk Kaptân-ı Derya Baltaoğlu Süleyman Bey’den başlayarak, Abdülmecid’in tahta geçtiği sırada görevinden azledilen Said Paşa’ya dek kaptân-ı derya olanları almış ve daha çok babası Ramiz Abdullah Paşa’dan geniş çapta söz etmiştir. Bu eserde, Ebubekir Paşa’nın 1732 (h. 1144) senesinde I. Mahmut dönemine rastlayan (1730/1754) ilk kaptân-ı deryalık dönemine ilişkin bilgi verilmektedir (s. 94-95).

Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, (Yay. Haz. Nuri Akbayar), İstanbul 1996.

Mehmet Süreyya kaptân-ı deryalar için *Harita-i Kapudân-ı Derya ile Sefinetü’l-Vüzerâ’yı* kaynak olarak kullanmıştır. Ebubekir Paşa ve diğer aile bireylerine eserinin muhtelif yerlerinde yer vermiştir²⁸.

²⁸ Bkz. Mehmet Süreyya, a.g.e., Ebubekir Paşa (III, 433-434); oğlu İskender Bey Efendi (III, 808); diğer oğlu Süleyman Bey Efendi (V, 1529); torunu Emin Mehmet Bey, (II, 455) ve Salih Mehmet Paşa, (V, 1470); akrabalarından Yeğen Mehmet Paşa (IV, 1077), Şehla Ahmet Paşa (I, 220-221), Kel Yusuf, (V, 1692), İsmail Efendi, (III, 8239).

2. DÖNEMİN SİYASAL OLAYLARI VE EBUBEKİR PAŞA

Osmanlı yönetim örgütünün muhtelif kademelerinde görev alan Ebubekir Paşa III. Ahmet'in saltanat döneminde (1703/1730) gümrükçü, kapıcıbaşı, çavuşbaşı, darphane emini, Cidde, Habeş ve Mısır valiliği görevlerinde bulunmuş, vezaret rütbesi ile Mekke-i Mükerreme Şeyhülharemi ünvanını almıştır. I. Mahmud'un saltanat süresinde de (1730/1754); Anadolu, Rumeli, Mısır, Cidde, Mora, Kıbrıs Eğriboz ve Bosna valiliği görevinde bulunan Paşa, aynı zamanda nişancılık ve kaptân-ı deryalık görevi de yapmıştır. Yine bu dönemde Safiye Sultanla evlenerek Damad-ı Şehr-iyâri olan Paşa, III. Osman'ın hükümranlığı süresinde (1754/1757) Sadrazam Bahir Köse Mustafa Paşa tarafından önce Gelibolu'ya sonra Alâiye'ye sürgüne gönderilmişse de daha sonra İstanbul'a çağrılmış ve eşi Safiye Sultan'ın köşkünde istirahata çekilmiştir²⁹. Ebubekir Paşa'nın, yaklaşık yarım asır üç hükümdarın saltanat dönemine rastlayan yıllarda Osmanlı Devleti'ne hizmet ettiği görülmektedir. Paşa'nın yaptığı hizmetin daha iyi irdelenebilmesi için Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki durumu, siyasi ve askeri gelişmeler paralelinde çalışmamızda genel hatlarıyla belirtilmeye çalışılmıştır.

III. Ahmet tahta çıktığında Osmanlı Devleti'nin durumu hiç de iç açıcı değildir. Çünkü, Osmanlı Devleti için bir dönüm noktası olan ve ilk toprak kaybettiğimiz 1699 Karlofça antlaşması imzalanmıştır. Uzun süren savaşlar, imparatorluğun sosyal ve ekonomik yapısını sarstığı gibi halkta da hoşnutsuzluk meydana getirmiştir. Bu peş peşe gelen savaşlar yüzünden beylerbeyi ve sancak beylerinin uzun süre yerlerinden uzak kalması da isyan için fırsat kollayan bazı kimselere ortam hazırlamıştır. Anadolu ve Rumeli'deki eyaletlerde görülen bu aksaklıklar hem savaşın getirdiği sıkıntılardan hem de idari hatalardan kaynaklanmıştır. Merkeze uzak eyaletlerde ise kontrol tamamen zorlaşmıştır³⁰.

Bir isyan hareketinden sonra başa geçen III. Ahmet, saltanatının ilk yıllarında asilerin isteklerini yerine getirmeye mecbur olmuştur. 60 devlet adamının

²⁹ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, (Yay. Haz. Nuri Akbayar), II, İstanbul 1996, 433.

³⁰ Yaşar Yücel-Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, III, Ankara 1991, 239-240.

asi yenicilerle teslim edildiği bu dönemde Osmanlı tarihinde yalnızca üç defa yaşanmış olan şeyhülislâm katli olaylarından biri meydana gelmiş, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi öldürülmüştür³¹.

Karlofça anlaşmasından sonra Avrupa'da taarruz ve ilerleme gücünü kaybetmiş olan Osmanlı Devleti bu kez de Rusya ile karşılaşmıştır. Rusya'nın başında bulunan Çar Büyük Petro'nun niyeti ise ülkesini Avrupa'nın en seçkin gücü haline getirmektir. Baltık Denizi'ne açılmak için İsveç ile mücadeleye girişen Ruslar Paltova'da İsveç kralı XII. Şarl'ı 1709'da mağlup etmişlerdir. XII. Şarl'ın Osmanlılara sığınması Rusya'yla 1711 yılında yapılan Prut savaşının nedeni olmuş bu savaşla da Ruslar yenilgiye uğratılmıştır. Baltacı Mehmet Paşa Rusların bu zor durumundan yeterince yararlanmadığı hususunda eleştirilmiş ve görevinden azledilmiştir. Baltacı Mehmet Paşa'nın yerine getirilen Sadrazam Ali Paşa, Rus tehlikesinin bir süreliğine olsa da uzaklaşmasından yararlanarak, Balkanlarda uğranılan kayıpların telafisi için öncelikle Karlofça anlaşmasıyla Venediklilerin eline geçen Mora'yı almak için harekete geçmiştir. 1715'de 100 gün kadar süren bir sefer sonucu Mora geri alınmıştır. Bu zaferlerden sonra Avusturya, Karlofça Antlaşması'nın ihlaline razı olamayacağını belirterek iki devleti savaşın eşiğine getirmiştir. 1716'da iki ordunun karşılaşması, Osmanlılar'ın yenilgiyle sonuçlanmış. Temeşvar, Banat ve hatta 1717'de Belgrat'ı alan Avusturya ile Osmanlı Devleti Pasarofça antlaşmasını imzalamıştır (1718). Anlaşmaya göre; Eflak ve Boğdan'ın Lehistan ve Erdel ile olan sınırları eskisi gibi kalacak; buna karşılık Osmanlı Devleti'nin Macaristan'daki son eyalet merkezi olan Temeşvar, Küçük Eflak, Belgrad ve Kuzey Sırbistan Avusturya'ya bırakılacaktır³².

Pasarofça anlaşmasından sonra Osmanlı devlet adamlarında meydana gelen zihniyet değişimi ile Lale devri (1718/1730) olarak adlandırılan, zevk, eğlence ve sefanın toplumsal tercihe dönüştüğü bir dönem başlamıştır. Biraz da barış dönemi olmasının vermiş olduğu huzur ve sükunet ile ilim, fikir ve imar faaliyetleri bu dönemde dikkat çekmektedir. Aynı zamanda edebiyat, sanat alanlarında olduğu gibi

³¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/I, Ankara 1995, 38-39.

³² Enver Ziya Karal, "III. Ahmet", *İA.*, I, İstanbul 1993, 165-166.

düşünce ve askerlikle ilgili alanlarda da önemli atılımlar yapılmıştır. Avrupa devletleri ile artırılan ilişkiler nedeniyle karşılıklı elçi göndermeler çoğalmış; İstanbul'da beş kütüphane inşa edilerek, Türkçe baskı yapan ilk matbaa bu dönemde kurulmuştur. Bütün olumlu yanlarının yanı sıra, Damad İbrahim Paşa'nın barış ve eğlence devri olarak da bilinen bu dönem, İran savaşıyla sona ermiştir³³.

Bu sırada İran tahtında Şah Hüseyin bulunmaktadır. Ancak sınırdaki valiler tarafından Safevi hanedanından Şah Hüseyin'in idarede güçsüz bir adam olduğu ve Afganistan Hanı Mir Mahmud tarafından tehdit edildiği bildirmiştir. Bunun üzerine yapılan toplantıda, İran'ın doğudan Afganlıların, kuzeyden Ruslar'ın saldırısıyla karşı karşıya olduğu Dağıstantan'da çıkan bir isyanla da tehlikeye düştüğü belirtilmiş, bu durum karşısında da Osmanlı-İran sınırında meydana gelebilecek her türlü olaya karşı sınırdaki valilere fermanlar gönderilerek tedbirli olmaları istenmiştir. Sadrazam İbrahim Paşa barış yanlısı olmasına rağmen muhtemel bir Rus istilasını önlemek ve sınırlardaki güvenliği sağlamak için sefere çıkılmasına taraftar olmuştur. Osmanlıların harekete geçişi Ruslar tarafından endişeyle karşılanınca, bu iki devleti uzlaştırmak için Fransızlar devreye girmişlerse de kesin bir sonuç alınamamıştır. Şah Hüseyin'in yerine İran tahtına oturan Tahmasb Mirza, Afganlılara karşı Osmanlılardan yardım istemiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin eski Osmanlı topraklarının kendilerine bırakılması şartıyla yardım yapacaklarını bildirmesi II. Tahmasb'ı Rusya'ya yönlendirmiştir. Rusların bu fırsatı değerlendirerek güneye doğru inmeye başlamaları Osmanlı Devleti'nin doğu sınırının tehlikeye düşmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti bu gelişmeler neticesinde harekete geçmişse de Fransız elçisinin devreye girmesiyle 24 Haziran 1724'de anlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti Derbend ve Bakü'yü istemekten vazgeçmiş, buna karşılık Rusya, Osmanlı Devleti'ne bölgedeki faaliyetleri hususunda teminat vermiştir. Böylece İran'ın batı toprakları Rusya ile Osmanlı Devleti arasında paylaşılmıştır. II. Tahmasb'ın anlaşmayı tammmaması üzerine Osmanlı Devleti, kendilerine bırakılan yerleri elde etmek için savaşa devam etmiştir. Kendisini İsfahan'da şah ilan etmiş olan Eşref Han bu yerlerin iadesini istemiş, ise de talebi

³³ Lale Devriyle ilgili geniş bilgi için Bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, IV/1, 148-171.

reddedilmiştir. Ne var ki yapılan savaşta Bağdat valisi Ahmet Paşa Eşref Han'a yenilmiş, fakat bir yıl sonra Eşref Han Osmanlılarla barış yapmaya ve İran'daki fütühatı tanımaya mecbur olmuştur. Bu sırada Tahmasb, Osmanlı Devleti'ne başvurarak kendisini İran Şahı olarak tanımaları koşuluyla bir antlaşma yapmak istemiş ancak Eşref Han daha önce davrandığı için çabası sonuçsuz kalmıştır. Horasan'a Nadir Şah'ın yanına kaçan Tahmasb, Eşref Han'ı yenilgiye uğratınca III. Ahmet zor durumda kalmıştır. Çünkü Tahmasb Osmanlı Devleti'nden ele geçirdiği yerleri geri vermesini istemiş ve bir taraftan da bölgede yaşayan halkı Osmanlılar aleyhine kışkırtmıştır. Buna mukabil, ne III. Ahmet ne de Sadrazam İbrahim Paşa orduyu toplayarak sefere çıkmayı başarabilmiştir. Görüşmelerden sonra İran'ın isteklerini kabul etmek durumunda kalan (Haziran 1730) Osmanlı Devleti, bu anlaşmayla neredeyse aldığı yerlerin tamamını İran'a geri vermiştir³⁴.

Son dönemdeki İran savaşında gösterilen tutum, ekonomik durumun bozulması, halkın maruz kaldığı sıkıntılar, Anadolu'da yaygınlaşan eşkiyalık hareketleri, İbrahim Paşa'nın akraba ve yakınlarını himaye ederek çeşitli mevkilere getirmesi, sadareti müddetince görülen lâle eğlenceleri halkın tepkisine neden olmuştur. Özellikle ayak takımı arasında Sadrazama düşman olan pek çok kişi mevcut olup, bu kişiler çarşı pazarı dolaşır, esnafa dükkanlarını kapattırır, kendilerine uydurarak, zindanlardaki mahkumları serbest bırakmışlardır (Eylül 1730). Patrona Halil'in ele başlığında patlayan bu isyanı duyan III. Ahmet ve devlet adamları bir sonuca ulaşamamışlardır. Asiler önce dört kişinin teslimini istemiş cevap alamayınca da 37 kişilik bir ek liste daha göndermişlerdir. Padişah'ın İbrahim Paşa'yı ve iki damadını da feda etmesi olayı yatıştırmamış; aksine âsileri şımartmıştır. III. Ahmet isyancıların asıl niyetlerini anlayınca kendisine dokunulmayacağı teminatını aldıktan sonra tahttan çekilmiş, yerine kardeşi II. Mustafa'nın oğlu şehzade Mahmud geçmiştir (1730/1754)³⁵.

Mahmud'un tahta çıkmasıyla ayaklanma sona ermemiş âsiler dağılmamıştır. Sâdâbâd yağmalanmış, sürgüne gönderilen bazı cezalıların geri

³⁴ Yaşar Yücel-Ali Sevim, *age.*, III, 283-290.

³⁵ Enver Ziya Karal, *agm.*, İA., I, 167-168.

dönmesi için ferman çıkarılmıştır. Bu arada cülûs bahşişi dağıtılmıştır. Dağılımları ve bir daha itaat dairesinden ayrılmamaları şartıyla kendilerine affedilecekleri garantisi verilmiş ve böylece isyan iki hafta sonra 11 Ekim 1730'da sona ermiştir. Fakat bu durum âsilerin devlet işlerinden uzak durmaları anlamına gelmemiştir. Patrona Halil Bursa'da oturan eski Kırım hanlarından Kaplan Giray'ı, Kırım Hanı olarak tayin ettirmiştir. Sadrazam'ı bile değiştirmek için müzakereler yapmaya başlayan isyancılar artık tehlikeli olmaya başlamışlardır. Bu nedenle bir tuzak hazırlanmış, Kaplan Giray'ın önerisiyle âsiler devlet meselelerini görüşmek üzere toplantıya çağrılmışlar ilk toplantıda kalabalık gelmelerinden dolayı uygulanamayan plan, ikinci toplantıda 18 kişinin öldürülmesiyle amacına ulaşmıştır. Bu olaydaki gayretinden dolayı sadrazamlığa getirilen Kabakulak İbrahim Paşa'nın göreve başlamasından iki ay sonra isyan yeniden patlak vermiştir³⁶.

İbrahim Paşa'nın hemen olaya müdahale etmesi ile ele başları temizlenmiş olan ayak takımının, çarşı esnafını dolaşarak yeniden isyan çıkarma çabaları sonuçsuz kalmıştır. İsyancılar At meydanında ve Bayezid civarında yapılan şiddetli çarpışmalarla öldürülmüşlerdir. Bu isyanın bastırılmasından sonra Kaptân-ı Derya Canım Hoca yerine Abdi Paşa, Şeyhülislam Mirzâzade yerine Paşmakçı-zâde Seyyid Abdullah Efendi getirilmiştir. İsyanın bastırılmasından sonra sert uygulamalarıyla dikkat çeken İbrahim Paşa'dan Mühr-i Hümayun alınarak Topal Osman Paşa'ya verilmiştir³⁷.

Bu hadisenin bitimiyle, I. Mahmud, İran sorunlarıyla ilgilenme fırsatı bulmuş ve Bağdat valisi Ahmed Paşa'nın İranlılar'ın üzerine yürümesi emrini vermiştir. Kuzey cephesi komutanı Hekimoğlu Ali Paşa'ya ise Tebriz'i geri almasını bildirmiştir. Ahmed Paşa Kirmanşahi ele geçirdikten sonra Hemedan üzerine yürümüş, Tahmasb'ın da bu yöne ilerlemesi sonucu Hemedan yakınlarında yapılan savaşı Osmanlı ordusu kazanmıştır (1731). Hemedan'ın ele geçirilmesi üzerine İran Şah'ı barış istemek zorunda kalmıştır. Ahmed Paşa hemen görüşmelere başlamış bu

³⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, IV/1, Ankara 1995, 212-217.

³⁷ Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi (1718/1739)*, (Yay. Haz. Mümin Çevik ve Erol Kılıç), XIV, İstanbul 1993, 146-147.

arada Hekimoğlu Ali Paşa tarafından da Tebriz alınmıştır. Fakat bundan haberi olmayan Ahmed Paşa barış anlaşmasını imzalamıştır (Ocak 1732). Anlaşma metni İstanbul'a getirilmişse de elde edilen başarılarla göre iyi bir sonuç olarak değerlendirilmemiştir. Padişah bu durumdan rahatsız olduğu için Veziriâzam Topal Osman Paşa'yı görevinden alarak Hekimoğlu Ali Paşa'yı yerine atamıştır. Yapılan bu anlaşma iki tarafı da memnun etmemiştir. Nadir Han bu durumdan yararlanarak Tahmasb'ı tahttan indirip yerine bir yaşına bile basmamış oğlu Abbas'ı getirmiştir. Nadir Han anlaşmayı tanımadığını Ahmed Paşa'ya bildirmiş Bağdat'ı kuşatma altına almıştır. Eski Sadrazam Topal Osman Paşa'nın da yardıma gelmesiyle Bağdat kurtarılmıştır. Böylece Doğu Anadolu'nun Nadir Han'ın eline geçme tehlikesi ortadan kalkmıştır. Bu yenilgilerden sonra Musul tarafına saldıran Nadir Han burada başarılı olamamasına rağmen mücadeleden vazgeçmemiş Kerkük yakınlarında ani bir saldırıya geçerek Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Topal Osman Paşa bu savaşta şehit olmuştur. İranlılar çevredeki şehirleri ele geçirince, Abdullah Paşa tam yetkiyle serasker tayin edilmiş, Kırım Hanı Kaplan Giray'a Kafkasya'ya geçmesi bildirilmiştir. Nadir Han Osmanlılar'dan barış teklifi gelmeyince Bağdat üzerine yürümüş Ahmed Paşa'ya da bazı şartlarla anlaşma yapabileceğini bildirmiştir. Ancak daha cevap gelmeden Şirvan ve Tiflis gibi yerleri ele geçirmiştir (1734). Ertesi sene de Arpaçayı Savaşı'nda Osmanlı ordusunu mağlup etmiştir. Bunun üzerine Sadrazam Ali Paşa görevinden alınarak yerine Gürcü İsmail Paşa atanmıştır. Nadir Han ele geçirmek istediği yerleri elde edince Osmanlı Devleti ile anlaşma yapmak istemiştir. 13 yıl süren savaşlardan sonra Eylül 1736'da anlaşma yapılmıştır. Bu antlaşma ile sınır konusunda Kasr-ı Şirin antlaşmasıyla (1639) belirlenen sınırlar kabul edilmiş olmasına rağmen, Caferiliğin beşinci mezhep olması reddedilmiştir³⁸.

Pasarofça antlaşmasından sonra Osmanlı Devleti ile Rusya arasında süren barış dönemini, Rusya'nın Osmanlılara karşı savaşan Nadir Han'ı desteklemeye başlaması, boşalan Lehistan tahtına Avusturya ile ortak adayları III. August'u kral seçtirmesi ve 1711 Prut anlaşması ile Osmanlı Devleti'ne vermiş oldukları Azak Kalesine saldırma girişimi bozmuştur. Osmanlı Hükümeti tüm bu gelişmelere

³⁸ M. Münir Aktepe, "I. Mahmud", İA., VII, 166.

rağmen Rusya ile çatışmaya girmek istememişse de Fransa, İstanbul'daki elçisi aracılığıyla Lehistan'ın veraset sorunu dolayısıyla kendisiyle savaşa girişen Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni kışkırtmıştır³⁹.

Bunun üzerine Rusya'ya karşı savaş konumuna geçilmiştir (1736). Avusturya, bu savaşa Rusya'nın müttefiki olarak katılmıştır. Sadrazam Silahdar Mehmed Paşa'nın komutasındaki ordu hemen harekete geçmiştir. Bu arada Kaptân-ı Derya Canım Hoca Mehmed Paşa kumandasındaki ordu Kırım'a doğru yola çıkmış, Avusturya orduları üç koldan saldırıya geçmişlerdir. Niş kalesi teslim edilmiş Vidin'in de kuşatmaya hazırlanıldığı bildirilerek yardım istenmiştir. Hiçbir şeye karar veremeyen Sadrazam Silahdar Mehmed Paşa'yı I. Mahmud görevden alarak yerine Muhsinzade Abdullah Paşa'yı tayin etmiştir. Köprülüzade Ahmed Paşa'yı Rumeli valiliğine atayarak Niş'i kurtarmaya göndermiştir. Ruslar ise Özi'yi ele geçirmiş ve güneye doğru ilerlemelerine devam etmişlerdir. Vidin üzerine yürüyen Avusturya kuvvetleri kale muhafızı İvaz Mehmed Paşa tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Mehmed Paşa bu galibiyetin ardından Rumeli beylerbeyinin de gönderdiği yardım ile Niş kalesini yeniden ele geçirmiştir. Avusturyalıların asıl hedefi ise Bosna bölgesini ele geçirmektir. Bu nedenle büyük bir kuvveti bu bölgeye göndermişlerdir. Bu bölgedeki Banyaluka kalesini ele geçirmek istemişler, fakat Hekimoğlu Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu tarafından yenilgiye uğratılmışlardır. Hekimoğlu Bosna eyaletini düşmandan kurtarmakla kalmamış, devlete ihanet eden Karadağlı ve Hırvat eşkiyalarını da bastırarak ve bölgedeki asayişini tam anlamıyla sağlamıştır. Avusturyalıların uğradığı ağır hezimet Ruslar'ın da moralini bozmuştur⁴⁰.

Bu arada Sadrazam Muhsinzade Abdullah Paşa görevinden alınarak yerine Yeğen Mehmed Paşa getirilmiştir (19 Aralık 1737)⁴¹. Osmanlı Devleti bu galibiyetlerden sonra özellikle Avusturya üzerine yürümüştür. Böylece Rusya ile mücadelesi de kolaylaşacaktır. Fransa ise bu dönemde arabuluculuk yapmaya

³⁹ Yaşar Yücel-Ali Sevim, *age.*, IV, 8-9.

⁴⁰ M. Münir Aktepe, *agm.*, İA., VII, 160-161.

⁴¹ Hammer, *age.*, XIV, 238.

çalışmış fakat kabul edilmemiştir⁴². Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın hedefi Belgrad'ı almaktır ama öncelikle Ada-i Kebir kalesini kuşatmış bulunan İvaz Mehmed Paşa'ya yardıma gidilecektir. Bu sırada Temaşvar taraflarından büyük bir Avusturya ordusunun kendine doğru geldiğini bildirerek yardım istemiş bunun üzerine ordu Niş'ten hemen hareket etmiştir. İvaz Mehmed Paşa düşmanı yenilgiye uğratmış fakat ordudaki bazı çapulcuların çadırlara girerek eşya çalmaları paniğe neden olmuştur. Bu durumu öğrenen Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa İvaz Mehmed Paşa'yı görevinden alarak yerine Ali Paşa'yı atamıştır. Fakat Ali Paşa'nın ordudaki disiplinsiz hareketleri önleyememesi üzerine görev tekrar İvaz Mehmed Paşa'ya verilmiştir. Paşa daha önce kuşatıp alamadığı Ada-i Kebir kalesini ele geçirmiş böylece Osmanlı ordularına Belgrad yolu açılmıştır. Fransa tekrar barış için diplomatik girişimlerine başlamış ve Rusya'nın Pasarofça antlaşması şartlarıyla barış yapmak istediğini bildirmiştir. Yeğen Mehmed Paşa barış yapılmasına taraftar değildir. I. Mahmud da tereddüt içindedir. Kızlar ağası Hacı Beşir Ağa'nın da etkisiyle alınacak bir yenilginin kazandıklarını da götürebileceği endişesini taşımaktadır. Padişah Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa yerine İvaz Mehmed Paşa'yı⁴³ sadarete getirmekle beraber savaşa devam edilmesi fikrinden caymamıştır. Yeni Sadrazam da aynı görüştedir ve ilk olarak Belgrad'ı ele geçirmek amacıyla harekete geçmiştir. Avusturya karşısında Osmanlılar'ın zaferi Fransa başta olmak üzere arabuluculuk gayretlerinin hızlanmasına neden olmuştur. Yapılan görüşmeler sonucu 27 yıllık Osmanlı Avusturya barışı imzalanmıştır (Eylül 1739). Buna göre; Belgrad, Böğürdelen, Adakale ve İrşova kaleleri ile Küçük Eflak Osmanlılar'a verilecek, buna karşılık Banat Avusturya'ya bırakılacak, Tuna ve Sava nehirleri iki devlet arasında

⁴² "Fransız elçisi, Pasarofça muahadesi esaslarına göre sulh tavassutunu teklif ediyordu. Vezir-i âzam Yeğen Mehmed Paşa ise; 'Devlet-i âliye, cenk isteyenlere cenk sulh isteyenlere sulh ile mukabele eder. Ancak her geçen sene düşmanların hilesi yüzünden geniş mikyasta sefer masrafına dıçar olduk. Eğer sulh gerekirse ancak Karlofça esaslarına göre bunu kabul ederiz.' cevabını verdi. Devletlerin Pasarofça esasına göre tavassutunu, vezir-i âzam Yeğen Mehmed Paşa reddetmekte ısrar eder ve ordu ile birlikte 1738'de cepheye hareket eder." Bkz. Zuhuri Danışman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, İstanbul 1965, 264.

⁴³ 'Yeni Veziriâzam Yagodino doğumluydu ve sırasıyla eski vezir Bekir Paşa'nın kâhyalığı, defterdar yardımcılığı, Vidin valiliği ve daha önce de çavuşbaşılık görevlerinde bulunmuştur. Vidin valisi olarak Avusturya'ya karşı ilk seferde dikkati çekmiş, ikinci seferde ise Yeğen Mehmed Paşa'nın onun şahsında bir rakip ve bir halef bulmak korkusu yüzünden kendisini gösterememiş, üstelik Veziriâzam Yeğen Mehmed Paşa, Orsava muhasarasının kalkmasından sonra onu Tuna birlikleri serdarlığından almış, vezirlik rütbesini bile hükümsüz hale getirmiş, vezirliği ancak Sultan'ın emri üzerine geri verilmişti. Elhac ve İvaz lakapları kendisinin hacca gitmiş olduğunu ve kalabalık bir aileye mensup bulunduğunu gösteriyordu.', Bkz. Hammer, *age.*, XIV, 260.

sınırı oluşturacaktır. Bu antlaşmanın en önemli özelliği Avusturya ile Rusya'yı birbirinden ayırmış olmasıdır⁴⁴.

Avusturya'nın çekilmesinden sonra Rusya Lehistan'la antlaşma yaparak onun yerini doldurmaya çalışmıştır. Ardından da Hotin ve Yaş'ı ele geçirmişlerdir. Ancak yalnız kalma endişesi taşıyan Rusya ile Fransa'nın da devreye girmesiyle bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmayla, Azak kalesi tamamen yıktırılarak 1700 yılındaki sınırlarıyla arazi haline getirilecektir. Ayrıca Ruslar Azak kalesi ile Karadeniz'de savaş ve ticâret gemisi bulundurmayacaklardır. Bunların dışında Ruslar'ın Hotin ve Boğdan'ı terketmesi, Osmanlılar'ın Azak Denizi kenarında kale yapabilecekleri ve Kırımlıların Rus topraklarına akın yapmamları da üzerinde anlaşmaya varılan şartlar arasında bulunmaktadır⁴⁵. Öte yandan barış antlaşmalarında arabuluculuk eden ve kendi menfaati gereği de Osmanlılardan yana tavır izleyen Fransa yeni çıkarlar sağlamakta gecikmemiş kapitülasyon şartlarını genişleterek yenilemeyi başarmıştır⁴⁶.

Bu arada uzun yıllar süren savaşlar nedeniyle devlet içerdeki durumla yeterince ilgilenememiş, bunu fırsat bilen bazı zorbalar türemiştir. Ayan adıyla bilinen bu kimseler baskı yoluyla halka zulmetmeye ve soymaya başlamışlardır. I. Mahmud Rusya ve Avusturya seferinden sonra valilere gönderdiği adalet fermanlarında âyanlarla mücadele konusu üzerinde durmuştur. Uzun süren savaşlar sonucu erzak sıkıntısının ortaya çıkmasını fırsat bilen ayak takımı isyan etmiştir. Bu dönemde İstanbul'da Safiye Sultan'la Ebubekir Paşa'nın, Saliha Sultan'la Belgrad Valisi Vezir Ali Paşa'nın, Ayşe Sultan ile Mora vergi muhassılı Ahmet Paşa'nın nikahı kıyılmıştır. Ancak ayaklanmalar neticesinde düğünler oldukça sönük geçmiştir. Bu olaylara mütakiben kızlarağasının telkinleriyle, Mühr-i Hümayun İvaz Mehmed Paşa'dan alınarak Nişancı Ahmed Paşa'ya verilmiştir (23 Temmuz/28

⁴⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, age., IV/I, 281-290.

⁴⁵ Yaşar Yücel-Ali Sevim, age., IV, 22-23.

⁴⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, age., IV/I, 295.

Rebiul'evvel 1153)⁴⁷. Azledilen Veziriâzam ise Padişah'ın damadı Ebubekir Paşa'nın yerine Cidde valiliğine atanmıştır fakat bundan da vazgeçilerek Bâb-ı Alî'ye çağrılarak Caée'ye kumandan olarak gönderilmiştir.⁴⁸

1736'da İran'la yapılan anlaşmanın bir açık tarafı bulunuyordu, bu da Caferiliğin hak mezhep olarak kabul edilmesi sorunudur. Nadir Han o sırada Hindistan üzerine sefere çıkmayı düşündüğü için çok ısrarcı olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve Rusya ile uğraştığı dönemde Nadir Şah Hindistan seferini tamamlayarak sınırlarını genişletmiştir. Bu başarısına dayanarak da Dağıstan beylerinden kendilerine bağlanmalarını istemiştir. Sünni olan Dağıstan beyleri ise bunu reddetmişlerdir. İşte bu sırada yarım kalmış ilişkilerini gündeme getirerek Caferilik konusunun belirsizliğini ortaya atmıştır. I. Mahmud bu belirsizliği kabul etmemiş ve savaş hazırlıklarına başlamıştır. İranlılar Kerkük üzerine yürümüşler burayı ele geçirmişlerdir. Bağdat ve Basra da işgal altındadır. Kerkük'ten sonra Musul üzerine yürüyen Nadir Şah, burada başarılı olamayınca geri çekilmiştir. Bu durum Osmanlı Devletini biraz rahatlatmışsa da Nadir Şah boş durmamıştır. Bu arada hastalığı yüzünden seraskerlik görevinden affını isteyen Ahmed Paşa'nın yerine eski sadrazam Yeğen Mehmed Paşa tayin edilerek İran meselesine son vermesi için Nadir Şah üzerine gönderilmiştir. Yeğen Mehmed Paşa Nadir Şah'ın ordusunu sıkıştırmış ama bu sırada Yeğen Mehmed Paşa'nın ölmesi orduda karışıklık çıkmasına neden olunca Nadir Şah, bu fırsatı iyi değerlendirerek savaşı kazanmıştır (1745)⁴⁹.

Fakat ordusu uzun savaşlarla yıpranmış olan Nadir Şah, İran hanlarından bazılarının kendisine yüz çevirmesi ve I. Mahmud'un da savaş hazırlıklarını artırdığını bilmesi üzerine savaşa devam edip etmeme konusunda tereddüt etmiştir. Bu tereddüt sonucudur ki İstanbul'a elçi göndererek barış istemiştir. Nadir Şah

⁴⁷ 'Veziriâzamlığa getirildiği sırada Kubbe vezirleri arasında bulunan Nişancı Ahmed Paşa, Özi ve Nissa'nın alınmalarından sonra Kâhya Osman'ın başının vurulmasına sebep olan Cafer Paşa'nın oğludur. Eski Cidde Valisi Ebubekir Paşa'nın himayesiyle devlet hizmetine girmiş, İmparatorluk müşiri rütbesine kadar ilerlemiş ve Baş Kapu Ağası olmuştur.', Bkz. Hammer, *age.*, XV, 12.

⁴⁸ Hammer, *age.*, V, 11-12.

⁴⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, IV/I, 301-306.

Osmanlı Devleti'nin şartlarını tamamen kabul ederek IV. Murat zamanında imzalanmış olan Kasr-ı Şirin antlaşmasında çizilen hudut esas olmak üzere bir anlaşma imzalamıştır (Eylül 1746). Nadir Şah Osmanlılarla yaptığı antlaşmadan kısa bir süre sonra öldürülmüştür. I. Mahmud herşeye rağmen antlaşmaya sadık kalmıştır⁵⁰.

I. Mahmud'un vefatı üzerine büyük şehzâde olması sebebi ile III. Osman tahta çıkarılmıştır (1754/1757). Bu dönemde çok büyük hadiseler olmamış Belgrad anlaşması ile başlayan sulh devri devam etmiştir. III. Osman'ın en büyük icraatı sık sık sadrazam değiştirmek olmuştur. Tahta geçtiğinde sadrazam olan Bahir Mustafa Paşa'yı azlederek Hekimoğlu Ali Paşa'yı sadrazamlığa tayin eden III. Osman, Hekimoğlu Ali Paşa'nın çok uzun olmayan sadaret döneminden sonra yerine getirdiği sadrazamları rüşvet almaktan ya idam ettirmiş ya da sürgüne göndermiştir. Artık devlet adamları sadarettten korkar hale gelmişlerdir. Tüm bu gelişmelerden sonra Bahir Mustafa Paşa ikinci kez sadarete getirilmiştir. Rus sınırındaki bazı hadiseler Rusya ile ihtilafa yol açacak gibi görünmüşse de Rusların bu hadiseleri fazla büyütmemeleri yüzünden sulh ve sukûnet bozulmamıştır. Sadece hudutlarda bazı ayaklanmalar olmuş, Mısır'daki Kölemenler baş kaldırarak Hekimoğlu Ali Paşa'nın oradan ayrılmasına sebep olmuşlardır. Şark hudutlarında eşkiyalık hadiseleri artmıştır. Osmanlı merkez yönetiminin, merkeze uzak eyaletlerdeki etkisi giderek azalmıştır⁵¹.

⁵⁰ M. Münir Aktepe, agm., İA., VII, 163-164.

⁵¹ Şinasi Altundağ, "III. Osman", İA., IX, 448-449.

3. HAYAT HİKAYESİ VE AİLE BİREYLERİ

3.1. HAYATI:

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde silahdarlıkla başlayan kariyerini özellikle III. Ahmet (1703/1730) ve I. Mahmud'un saltanat dönemlerine (1730/1754) rastlayan yıllarda ilerleten, başlangıçta ağa olarak karşımıza çıkan sonrasında paşa ünvanını aldığını gördüğümüz Damad-ı Şehr-iyâri Ebubekir Paşa muhtemelen 1670'lerde Alâiye'de doğmuştur. Muhtemelen diyoruz çünkü sadece Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi ile Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedisi'nde bu bilgiye rastlanmıştır⁵². Ancak bu tarihin doğru olma olasılığı hayli yüksektir. Çünkü İbrahim Hakkı Konyalı çalışmasında, ileri yaşından dolayı Koca Paşa şöhretini taşıyan Ebubekir Paşa'nın, vefat tarihi olan 1757/1758'de (h. 1171) 90 yaşını aştığını belirtmiştir⁵³. Bu bilgilere dayanarak 1670 yılının doğru bir tespit olduğunu söylememiz sanırım yanlış olmayacaktır. Mart/Nisan 1720 (Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132) tarihli vakfiyede yer alan bilgilere göre Ebubekir Paşa'nın dedesi Abdurahman Ağa, babası ise İbrahim Ağa'dır⁵⁴. Uzun süredir Osmanlı askeri sınıfında yer alan bir aileye mensup olduğu anlaşılan Paşa'nın, İstanbul'a gelişi ve saraya girişi hakkında bir kayda rastlanılmamakla beraber, zamanında büyük şöhret sahibi olan, maliyeden yetişerek baş muhasebecilikten darphane ve tersane emniğine kadar birçok görevde bulunan Alâiyeli Kel Yusuf Efendi'nin akrabası olması bizi birazda olsa bu konuda aydınlatmaktadır⁵⁵. Ailesinde Kel Yusuf'un yanı sıra Sadrazam Şehlâ Ahmet Paşa⁵⁶, Vezir-i azâm Yeğen Mehmet Paşa⁵⁷ gibi önemli isimlerin bulunması, Paşa'nın ailesinin aynı zamanda sarayla yakından bağlantılı olduğunun bir başka örneğidir.

⁵² Komisyon, "Bekir Paşa Koca", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, III, 1992, 1459; Komisyon, "Bekir Paşa Koca", *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedisi*, II, İstanbul Basım Tarihi Yok, 248.

⁵³ İ. Hakkı Konyalı, *Alâiyye*, (Yay. Haz. Alanyalı M. Ali Kemaloğlu), İstanbul 1946, 397.

⁵⁴ *Gurre-i Cemâzi'ye'l-evvel 1132 İstanbul*, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

⁵⁵ Mehmet Süreyya, *age.*, V, 1692.

⁵⁶ Mehmed Süreyya, *age.*, I, 220-221; İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 385.

⁵⁷ Mehmed Süreyya, *age.*, IV, 1077; İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 447.

İstanbul'a geldikten sonra saraya giren Ebubekir Paşa, burada iyi bir eğitim görmüş, önce silahdar⁵⁸ sonra da yükselerek gümrükçü ve kapıcıbaşı olmuştur⁵⁹. Kapıcıbaşılıktan Nisan 1718'de (Cemaziyel-evvel 1130) çavuşbaşılığa yükselerek⁶⁰ birkaç sene bu görevde kalan Ebubekir Ağa, gözlerindeki bir rahatsızlık nedeniyle darphane-i âmire nezaretine nakledilmiştir. Bu dönemde Adana Eyaleti mutasarrıfı Mehmet Bey tarafından Sadrazamın ve Ebubekir Paşa'nın da içinde bulunduğu bir takım devlet görevlilerine verilmek üzere 26 Kasım 1722'de (16 Safer 135) 12 baş beygir gönderilmiştir⁶¹. Paşa bu görevi sırasında bir müddet ilaç tedavisi görmüş ancak çavuşbaşılık görevindeki başarısı dikkate alınarak 2 Mayıs 1723'de (26 Receb 1135) eski görevi kendisine iade edilmiştir. Çavuşbaşı olan Ahmed Ağa ise darphane-i âmire nezaretine nakledilmiştir⁶². Mehmed Süreyya *Sicill-i Osmanî'sinde* Ebubekir Paşa'nın kapıcıbaşılık görevinden sonra göz ağrısına tutulduğunu, bir müddet ilaç tedavisi gördükten sonra Nisan 1718'de (Cemâziye'l-evvel 1130) çavuşbaşılık görevine getirildiğine yer vermişse de⁶³, *Raşid Tarihi* ve *Çelebizade Asım Tarihi'nde*, Paşa'nın çavuşbaşılık görevinde iken göz ağrısına yakalandığı ve bu nedenle darphane-i âmire nezaretine nakledildiği belirtilmektedir⁶⁴. III. Ahmed'in sadrazamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, çavuşbaşı olan Ebubekir Paşa'nın vezirliğe yükseltilmesi için padişaha ricada bulunmuş, III. Ahmed ise Ebubekir Paşa hakkında yeterli malumata sahip olmadığını belirtmiştir. Sadrazamı her ne kadar

⁵⁸ Mehmed İzzet, *Harita-i Kapudan-ı Derya*, İstanbul 1285, 94; Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-Vüzerâ*, (Neş. İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1952, 48.

⁵⁹ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; Kapıcıbaşı, saray kapıcılarının âmiri ve büyük zabiti hakkında kullanılan tabirdir. Saray kapıcıları biri Dergâh-ı Âli, diğeri Bâb-ı Hümayun olmak üzere iki kısımdır. Kapıcıbaşılar devşirme teşkilatı kalkıp Enderundan bu vazifeye yapılan tayinlerden sonra on sekizinci asırda paşaların evlatlarından veya birinci derecedeki ümeranın oğulları arasından tayin edilirdi. Padişahın alayda ata bindiği zaman dış rikâbı, baş kapıcıbaşı tutar ve diğer kapıcıbaşılar etrafında dururlardı. Tuğ ihracı, mevîit alayı ve sair merasimlerde de kapıcıbaşılar bulunurlardı. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, İstanbul 1993, 167-168.

⁶⁰ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; Çavuşbaşı divan-ı hümayun çavuşlarının amiridir. Divanda reis muavini mevkiinde idi. Divandan çıkan hükümlerin icrası, sefirlerin kabulünde refakat onlara aittir. Yani adli icra kuvvetinin başı ve teşrifat işlerinin en büyük amiri idi. Bundan başka, merkezden çıkan emirleri vilayet ve sancaklara tebliğ işlerini de idare ve divanda halkın istidalarını sunmalarına delalet eder, divanın intizamını muhafaza ile mükellef bulunurdu. Hariçten İstanbul'a gelenlerin hüviyetini tetkik etmek, defterhanciyi mühürlemek azlolunan şeyhülislamı bu tebliğ ile yeni tayin olunanı konağında alıp alayla saraya götürmek onun vazifelerindendir. Bkz. Kâmil Kepecioğlu, *Tarih Lûgati*, İstanbul 1952, 84.

⁶¹ BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 6253, (16 Safer 1135)

⁶² *Raşid Tarihi*, VI, İstanbul 1282, 44; *Tarih-i Çelebizade*, İstanbul 1282, 33-34; Yine Ebubekir Paşa'nın çavuşbaşılığına dair Bkz. Şeyhi Mehmed Efendi, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (Vekayitü'l-Fudalâ II-III)*, (Neş. Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, 714; İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 397.

⁶³ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

⁶⁴ *Raşid Tarihi*, VI, İstanbul 1282, 44; *Tarih-i Çelebizade*, İstanbul 1282, 33-34.

bilgi vermiş olsa da Padişah, bununla yetinmeyip bizzat paşa kapısına gelip bir bahane ile çavuşbaşığı huzuruna getirtmiş, burada bir müddet Ebubekir Paşa ile konuştuğundan sonra sözlerini dürüst bularak kendisine vezaret elbisesi giydirilmesini emretmiştir⁶⁵. 30 Aralık 1724'de (13 Rebiülâhîr 1137) rütbe-i vezaret ihsanıyla beraber Ebubekir Paşa'ya Cidde ve Habeş valilikleri ile Mekke-i Mükerrreme Şeyhü'l-haremliği verilmiştir⁶⁶.

Altı sene gibi uzun bir müddet Mısır valiliği yaparak düzeni sağlayan Tevkii Mehmed Paşa'nın becayişle Temmuz 1728'de (1140 Zi'l-hicce) Cidde valiliğine atanması üzerine⁶⁷ Ebubekir Paşa, 25 Eylül 1728 (20 Safer 1141) tarihi başlangıç olmak üzere Mısır valiliğine atanmıştır⁶⁸. Hatta bu dönemde Ocak 1729'da (Cemâziye'l-âhîr 1136 1141), Mısır'dan Haremeyne zahire nakline mahsus gemilerden biri batmış diğeri ise eskimiş olması nedeniyle Ebubekir Paşa'ya bu gemilerin yerine yenilerininin tedariki ve zahirenin biran önce gönderilmesi ve gönderilenlerin yerinin doldurulmasına dair hüküm buyrulmuştur⁶⁹. Cidde'ye giden eski Vezir-i âzam Mehmed Paşa'nın kısa bir süre sonra 1728'de (h. 1141) ölümü üzerine⁷⁰, Ebubekir Paşa 1729'da (h. 1142) tekrar Cidde valisi olmuş⁷¹, Eylül 1731'de (Rebi'ül-âhîr 1144) Anadolu'ya vali olarak atanmıştır⁷². I. Mahmud'un saltanatı (1730/754) döneminde, Mart 1732 (Şa'bân 1144) başlangıcından 21 Mayıs 1732'ye

⁶⁵ Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi Mür'it-Tevârih*, İLA, (Yay. M. Münir Aktepe), İstanbul 1976, 24; Çavuşbaşılıktan vezâretle çerağ olduğuna yer veren bir başka eser Bkz. Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhir-i Ricâl*, (Haz. Fahri Ç. Derin), İstanbul 1978, 15.

⁶⁶ Şeyhi Mehmed Efendi, *age.*, 716; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani'sinde* (II, 433) Kasım-Aralık 1724'de Paşa'nın vezirlikle Cidde ve Habeş valisi olduğuna yer vermiştir.; Şeyhü'l-harem, Mekke'de Halife tarafından memur bulunan zat hakkında kullanılan tabirdir. Hac yolu üzerinde buldukları için eskiden Şam valileri hakkında da kullanılırdı. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, III, 247.; Geçmişte Ebubekir Paşa'nın hizmetinde bulunan Haşim Ağa'ya Haziran/Temmuz 1762 (Zi'l-hicce 1175) tarihinde kapıcıbaşılık payesi tevcih olunurken Haşim Ağa'nın, Şeyhü'l-harem ve Cidde sancağı sabık mutasarrıfı Ebubekir Paşa'nın uzun müddet kethudalığı hizmetinde bulunduğu değinilmiştir. Bkz. BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 133386, (Zi'l-hicce 1175)

⁶⁷ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, IV/II, 310.

⁶⁸ *Raşid Tarihi*, VI, 565.

⁶⁹ BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 1004, (Cemâziye'l-âhîr 1141)

⁷⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, IV/II, 310.

⁷¹ İbnîlemin tevcihat dosyaları, numara 1727'den naklen İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara 1988, 134.

⁷² Mehmed Süreyya *Sicill-i Osmani'de* Ebubekir Paşa'nın bu göreve getiriliş tarihini Ekim 1731 olarak belirtmişse de (II, 433); doğru olan tarih Eylül 1731'dir (Rebi'ül-âhîr 1144). Çünkü bu tarihte Anadolu'ya vali olarak atandığı belirtilen Paşa'ya Kütahya vilayeti sefer hazinesinden 165000 kuruş borç verilmiştir. Bkz. BOA., *Cevdet Askeriye*, 21518, (7 Rebi'ül-âhîr 1144).

(26 Zi'l-ka'de 1144) kadar 72 gün kaptân-ı deryalık yapan Murabıt Hüseyin Paşa'nın azli üzerine 22 Mayıs 1732'de (27 Zi'l-ka'de 1144) Ebubekir Paşa kaptân-ı derya olmuştur. Görev süreleri dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda, 46 yük 12.578 akçelik kaptân-ı deryalara tahsis olunan hasların yıllık gelirin, dokuz yük 9864 akçesinin sabık kaptan Murabıt Hüseyin Paşa'nın, 37 yük 2640 akçesinin ise Ebubekir Paşa'nın hissesine isabet ettiği ortaya çıkarılmıştır⁷³. Ancak Paşa'nın bu göreve atanma ve azl ediliş tarihleri kaynaklarda çeşitlilik göstermektedir. Mehmet İzzet, *Harita-i Kapudan-ı Derya'sında* Murabıt Hüseyin Paşa'dan Süleyman Paşa diye bahsetmiş, 1732'de (h. 1144) kaptân-ı derya olan Ebubekir Paşa'nın üçüncü ay azledildiğine eserinde yer vermiştir⁷⁴. Mehmed Hafid de *Sefinetü'l-Vüzerâ'da* Paşa'nın Aralık 1732/Ocak 1733'de (Receb 1145) kaptân-ı deryalığa getirildiğini ve aynı senenin Nisan/Mayıs ayında (Zi'l-ka'de) azl edildiğini ileri sürmektedir⁷⁵. İsmail Hâmi Danişmend ise 12 Haziran 1732'de (18 Zi'l-hicce 1144) kaptân-ı deryalığa atanan Paşa'nın 7 Mayıs 1733'de (23 Zi'l-ka'de 1145) 10 ay yirmi beş günlük bir süreden sonra azl edildiğini belirtmektedir⁷⁶. Netice itibariyle Ebubekir Paşa'nın görev süresini tam olarak tespit edememekle beraber 1733 baharında azl edildiğini söylemek mümkündür.

Bu ilk kaptân-ı deryalık görevinden Nisan/Mayıs 1733'de (Zi'l-ka'de 1145) nişancılığa nakledilen Ebubekir Paşa için⁷⁷, Mehmet Hafid Damad-ı Şehr-iyâri olması sebebiyle bu göreve getirildiğini belirtmişse de⁷⁸ Paşa'nın o tarihte henüz padişah damadı olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Paşa 1740'da (h. 1153) II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan'la evlenerek damat olacaktır⁷⁹. Ancak XVII. asır

⁷³ BOA, *Cevdet Bahriye*, 8535; Kaptân-ı derya Deniz kuvvetleri umum kumandanı yerinde kullanılır bir tabirdir. Bu görev bazen vezirlerden birine tevcih kılındığı cihetle bu türlü hallerde kaptân-ı derya yerine kaptan paşa ünvanı da denilmeye başlanmıştır. Bu unvan 1867 yılına kadar devam etmiş ve bu tarihte Bahriye Nezareti kurulmuştur. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, II, 182-186.

⁷⁴ Mehmed İzzet, *age.*, 94.

⁷⁵ Mehmed Hafid, *age.*, 48.

⁷⁶ İsmail Hâmi Danişmend, *İzâhlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, V, İstanbul 1971, 211.

⁷⁷ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; Nişancı, Osmanlılar zamanında yüksek vazifelerden birinin adıdır. Hükümdarların alâmetlerini taşıyan ferman ve beratlarla Türklere nişan adı verildiğinden bu alâmeti çekmeğe izinli makam sahibine nişancı ya da gördüğü vazifeden dolayı Tevkii ismi verilmiştir. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, II, 697.

⁷⁸ Mehmed Hafid, *age.*, 48.

⁷⁹ Mehmed Süreyya, *age.*, I, 37.

sonlarından XVIII. asır ortalarına kadar Osmanlı Devleti'nde nişancılığın devlet teşkilatı içinde iktidarla değil mevki itibariyle nüfuzlu olan kişilere verildiği görülmektedir. Nişancılar arasında vezir ve beylerbeyi rütbesinde birçok kişinin bulunması⁸⁰ Vezir-i Mükerrerem Ebubekir Paşa'nın bu makama getirilişinin tesadüf olmadığını açıkça gözler önüne sermektedir.

1734/1735'de (h. 1147) Rumeli valiliğine atanan Ebubekir Paşa⁸¹, aynı sene içinde 1734 (h. 1147) yılı tut⁸² başlangıcından görevini devr almak koşuluyla Mısır valiliğine atanmış ancak Paşa'nın Mısır'a gelip görevine başlamasına dek Mısır ümerasından sabık Miru'l-hac Katamış Mehmed⁸³, bölgeye kaymakam tayin edilmiştir⁸⁴. Ebubekir Paşa Mısır valiliği yaptığı dönemde Süveys'te onikişer oturaklı iki firkateyn yaptırmıştır. Paşa'nın marifeti ile o tarafta yaptırılan iki firkateynden birinin kapdanlığı, Kaptân-ı Derya Hacı Mehmed Paşa'nın seçimi ile 1736/1737 (h. 1149) senesinin tut başlangıcından geçerli olmak üzere, her sene Mısır'ın irsâliye hazinesi malından sekiz Mısırî kese akçe salyanec⁸⁵ verilmek şartıyla Süleyman

⁸⁰ İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 215.

⁸¹ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

⁸² 'Tut, Kıbtî aylarından olup sene başıdır ve Mısır'daki tevcihler buna göre yapılırdı' Bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, 212-213; 'Sabıkan Anadolu kadıaskeri olup halen Mısır kadısı olan Abdullah Efendiye ve devlet-i aliyye nezdinde sabıkan şikk-ı evvel defterdarı olup halen Mısır'da cizye tahrir ve ve cibayetine me'mur olan Ali zîde uluvvuhuya ve ümerayı Mısır'a ve der devlete tayin olunan mübaşire ve baş ruznamçeciye ve yedi ocak zabitan ve ihtiyarlarına şeref bahş-ı sudûr olan hatt-ı hümayun-ı mevhibet makrunum mucubince Mısır eyaleti işbu 1147 senesinde vâki *tut* ibtidâsından zabt eylemek üzere sabıkan Cidde mutasarrıfı olan vezirim Ebubekir Paşa'ya inâyet ve ihsân-ı hümayunum ve vezir-i müşarun ileyh Mısır'a gelüb makkar-ı hükümetine kıyâm edinceye dek ümerayı Mısır'dan olup sabıkan mîr-i hac olan Katamış Mehmed dâme izzuhu vezir-i müşarun ileyh tarafından yerine kaim makam nasb ve tayin olunmak fermanım ve bazı hususlar dahi marifeti şerle ru'yyet kılınmak sen ki mevlanâ-yı mumailihsin sana ve mîr-i mumailiye başka emri şerifimle tenbihi hümayunum olmagla işbu emri şerifim dahi istâr ve mübaşiri mumailiye ile irsâl olunmuşdur.' Bkz. BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 13591, (Receb 1147)

⁸³ Vak'a-i şûr-engiz'de öldürülen on emir arasında yer alır. Bkz. Jane Hathaway, *Osmanlı Mısır'ında Hane Politikaları Kazdağlıların Yükselişi*, İstanbul 2002, 88.

⁸⁴ BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 13591, (Receb 1147); Ebubekir Paşa'nın Mısır valiliği yaptığı dönemde Mekke Şerifi'ne verilmek üzere daire-i hümayun hademesi emekdarlarından Süleyman'la Temmuz/Ağustos 1735 (Rebi'ü'l-evvel 1148) tarihinde bir mektup gönderilmiştir. Padişah, Mısır Valisi olan Ebubekir Paşa'ya bu mektubu vakit geçirmeden Mekke Şerifi'ne ulaştırması için gerekeni yapmasını hüküm buyurmuştur. Bkz. BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 11983 (Rebi'ü'l-evvel 1148)

⁸⁵ Tanzimattan evvel bir kısım memurlarla müstahdemlere senelik olarak verilen ücret yerinde kullanılan tabirdir. Osmanlı Devleti'nde tımar sisteminin uygulanmadığı eyaletlerde vergi doğrudan doğruya devletçe istifa olunur, işbu hasılatın mahalli memurlar ile memleketin inzibatını temin eden askerlerin maaşları verildikten sonra üst tarafı hükümet merkezine gönderilirdi. Salyane ile idare olunan eyaletler Mısır, Bağdat, Yemen, Habeş, Basra, Cezayir, Trablusgarp ve Tunus'tan ibaretken daha sonraları bu sayı artmıştır. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, III, 111.

Kaptan'a tevcih olunmuştur⁸⁶. Mısır, Osmanlı Devleti'ne erzak sağlaması açısından zengin bir kaynaktır. Haremeyn-i Muhteremeyn'in erzak ihtiyacının büyük bölümü de Mısır'dan karşılanmaktadır. Ebubekir Paşa'nın Cidde valisi olduğu dönemde, Cidde'ye Mısır tarafından gönderilecek olan bin erdeb (arap şehirlerinde kullanılan ve İstanbul kilesiyle 9 kileyi karşılayan büyük ölçek) buğday, bin erdeb arpa, 334 erdeb bakla, 267 erdeb pirinç ve 1334 vukiyye rugan-ı sadenin gönderilmediğini ilgili yerlere iletmiş görülmektedir⁸⁷. Mısır'ın tahıl hasatları sadece Osmanlı ordusunun değil kıtlık dönemlerinde Osmanlı eyaletlerinin yiyecek ihtiyacını temin etmesi açısından da önem teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı ele geçirmesiyle birlikte çok sayıda insan buraya akın etmiştir. Özellikle Osmanlı askerlerinin çoğu, Mısır'ı koruma bahanesiyle terketmemişlerdir. Zamanla Osmanlı valilerinin de Kahire'ye taşındığı gözlenmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı halkı bu eyalette zengin olabilme derdine düşmüştür⁸⁸.

Osmanlı Devleti'ni Mısır'da, eyalet valisi, kadı ve yeniçeri kethüdası temsil etmiştir. Valinin bölgede gereğinden fazla nüfuz kazanmasını kendi iktidarı için tehlikeli gören Osmanlı zaman zaman Memlûk beylerinin güçlenmesine izin vermiştir. XVII. yüzyıldan itibaren çoğunluğunu Çerkes kökenli beylerin oluşturduğu Mısır aristokrasisinin yanında yeniçerilerin de nüfuzunun arttığı göze alınacak olursa⁸⁹ Mısır'ın yönetimi vali, kadı ve ocaklardan meydana gelen üçlü bir kurumlaşmaya bırakılmıştır. Buraya atanan paşa ünvanını taşıyan valiler vezir düzeyindeki resmi görevlilerden seçildiği gibi büyük bir kısmının padişahlarla yakın akrabalık bağları bulunmaktadır. II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan'la evli olan Mısır Valisi Ebubekir Paşa'da buna örnek teşkil etmektedir. Memlûk sultanları gibi kalede yaşayan valilerin çok geniş yetkilerle donatılmış olması Osmanlı yönetimini, defterdar, kadı, yeniçeri ağası gibi birçok üst düzey görevliyi valinin aşırıya kaçan yetki denetimini kısıtlamada denge faktörü olarak kullanmasına yol açmıştır⁹⁰.

⁸⁶ BOA., Cevdet Bahriye, 12623.

⁸⁷ BOA., Cevdet Dahiliyye, 14849.

⁸⁸ Jane Hathaway, age., 5-6.

⁸⁹ Andre Raymond, *Yeniçerilerin Kahiresi Abdurrahman Kethuda Zamanında Bir Osmanlı Kentinin Yükselişi*, (Çev. Alp Tümertekin), İstanbul 1999, 8-10.

⁹⁰ Andre Raymond, age., 21-23.

Osmanlı Devleti Mısır'da Memlûk kurumlarından bir kısmına dokunmadığı gibi Memlûklü emirlere vali ile ocak iktidarını dengelemek amacıyla kısa süre içerisinde devletin önemli görevlerinde vazife vermiştir. Ancak aynı anlayışla hareket eden Osmanlı Devleti, bu emirlerinde yetkisini denetlemek için Mısır'ın fethinde kurulan ocaklara müteferrika adıyla yedinci bir ocağı eklemiştir⁹¹.

Ancak XVII. yüzyıldan itibaren beylerin yükselişi paşalar için bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. 1623 yılında padişahın gönderdiği valiyi tanımayacak kadar ileri giden beyler tam yirmi beş yıl boyunca (1631'den 1651'e dek) emîrî'l-hac (her yıl düzenlenen hac kervanının komutanı) görevini elinde tutan Emîr Rıdvan el-Fikârî Bey'in egemenliğinde otoritelerini pekiştirmişlerdir. Ancak o dönemde var olan Kasımiyye ile Fikariyye hizipleri arasındaki çatışma Rıdvan Bey'in ölümünden sonra alevlenmiş paşaların da bu olaya girmesiyle bu mücadele 1660'da Fikarîler 1662'de Kasimîler'in ortadan kaldırılmalarıyla sonuçlanmıştır. Beylerin geçici olarak ortadan kaldırılmaları bir başka yerel güç olan yeniçeri ve azab ocaklarının işine yaramıştır⁹². Yerel dükkan sahipleri ile ticari etkinliklere de ortak olan yeniçerilerin arasında %66, azabların arasında %27 oranında kahve tüccarlarının olduğu belirtilmektedir. Halka yük olan vergilerin büyük bir bölümünü denetleyebilen, hac kervanlarının güvenliğini sağlayan ve bundan aldıkları güçle gümrük iltizamlarını da işletmeye başlayan yeniçeriler yavaş yavaş dış ticâreti de ele geçirmeye başlamışlardır. Bunların sonucudur ki servetleri çok büyük meblağlara ulaşan yeniçeri kethüdaları siyasal açıdan egemen bir rol oynamaya başlamışlardır. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde Mısır'da siyasal yetkinin, mevcut tarafların temsil edildiği gruplar tarafından uygulandığı görülmektedir. Ebubekir Paşa'nın göreve getirildiği dönemde bu yönetim Muhammed Katamış Bey, Kazdağlı Osman Kethüda (Yeniçeribaşı), Yusuf Kethüda el-Birkevi'nin (azabların başı) oluşturduğu bir grubun elinde bulunmaktadır⁹³.

⁹¹ Andre Raymond, *age.*, 26-28.

⁹² Andre Raymond, *age.*, 33-34.

⁹³ Andre Raymond, *age.*, 37-39.

İşte bu ortamda Mısır'da valilik yapan Ebubekir Paşa, Kahire'de yaşanan, Osmanlı kayıtlarına vak'a-i şûr-i engiz (kargaşa yaratan olay) olarak geçen kendisinin görevinden alınmasına neden olan ve on emirin ölümüyle sonuçlanan bir emir kıyımının içinde yer almıştır. 5 Kasım 1736'da (10 Receb 1149) Mısır Valisi Ebubekir Paşa tarafından Salih Kâşif'in önyak olmasıyla Birketü'l-Fil'deki Desterdar Muhammed Bey'in konağında, yeniçeri ortalarının önde gelen bey ve komutanlarının ve Mısır'ı yönetenlerin katılımıyla bir toplantı düzenlenmiş ve imparatorluk yönetimine sorun çıkartan Katamış Muhammed Bey, Ali Bey, Yusuf Kethuda el-Birkevi ve Halil Efendi adlı tanınmış dört emîrin etkisiz hale getirilmesi kararı alınmıştır Böylece hem otoritelerini artıracak hem de önemli miktarda para elde edeceklerdir⁹⁴.

Jane Hathaway, '*Osmanlı Mısır'ı Hane Politikaları*' adlı eserinde saldırıyı düzenleyenlerin riasa'nın⁹⁵ ortak sahiplerini ortadan kaldırmaya yönelik bir girişimde bulduklarını bu nedenle beyliğin ve tüm yedi alayın liderlerini oluşturan ileri gelenlerden onüç kişiyi öldürmeyi hedeflediklerini belirtmiştir⁹⁶. Kararlaşmışları şekilde konağa çağrılan ve olaylardan haberdar olmayan emirler, Salih Kâşif'in önderliğindeki katiller tarafından öldürülmüşlerdir. Bu emir kıyımını tasarlayan kişiler istedikleri sonuca ulaşamadıkları gibi kendileri ya öldürülmüş ya da sürgüne gönderilmişlerdir. Olaydan sorumlu tutulan Ebubekir Paşa'dan kaleyi terk etmesi istenmiş, Paşa da görevden alınan bir valinin emre boyun eğmediğinde çok daha ağır sonuçlara katlanmak zorunda kalabileceğini bildiği için bu emre uymuştur⁹⁷.

Bu büyük emir kıyımının sonrasında Cidde valiliğine getirilen⁹⁸ Ebubekir Paşa 1740'da (1153) Mora valiliğine atanmış⁹⁹, ilk eşi Emine Hanım ve ikinci eşi

⁹⁴ Andre Raymond, *age.*, 17.

⁹⁵ Riasa, hiyerarşide yüksek düzeyde olan görevleri ve bu görevlere ait olan gelirleri ifade eden kolektif bir liderliktir. Bu görevler yedi alayın komutanlıklarıyla birlikte önemli bir beylik görevi olan hac komutanlığı, defterdarlık ve son olarakda şeyhü'l-beled ya da diğer adıyla Kahire'nin başı olma görevidir. Bkz. Jane Hathaway, *age.*, 34.

⁹⁶ Jane Hathaway, *age.*, 88.

⁹⁷ Andre Raymond, *age.*, 17-18.

⁹⁸ Cidde valiliği görevine ne zaman getirildiği bilinmemekle beraber, 1150 ve 1152 tarihli vakfiyelerine dayanarak Ebubekir Paşa'nın bu dönemde Cidde valisi görevinde olduğunu görmekteyiz. Bkz. 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def.No: 1964/428; 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA.,

Hatice Hanım'dan¹⁰⁰ sonra aynı sene, II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan'la da üçüncü evliliğini yaparak saraya damat olmuştur¹⁰¹. Osmanlı Devleti'nde pâdişahlardan birisinin kızıyla evlenecek olan kimsede askeri ehliyet mutlaka aranırken kabiliyeti ve zekasının yanında liyakatı, hizmeti ve pâdişaha yakınlığı dönem taşımaktadır¹⁰². Bu durum da Ebubekir Paşanın hizmetteki başarısının yanında sarayla olan bağlantısının bir başka göstergesidir.

Osmanlı Devleti'nde 1740 senesi içerisinde özellikle İstanbul'daki asayişin bozulması, 23 Temmuz 1740'da (28 Rebi'u'l-evvel 1153) Osmanlı Vezir-i âzamı İvaz Mehmed Paşa'nın görevden alınarak yerine Nişancı Mehmet Paşa'nın atanmasına neden olmuştur¹⁰³. Azledilen Vezir-i âzam İvaz Mehmed Paşa Cidde valiliğine atanmış, ancak daha evvel Ebubekir Paşa ile beraber Cidde'de bulunduğunu ve havasının kendisine yaramadığından dolayı affını istemesi üzerine 31 Temmuz 1740'da (7 Cemaziye'l-evvel 1153) Hanya muhafızlığına gönderilmiştir¹⁰⁴.

Ebubekir Paşa Mora valiliğinden, 1743 sene ortasında (h. 1156) tekrar Cidde valiliğine atanmıştır. Ancak kendisi Ocak/Şubat 1744 (Zi'l-hicce 1156) tarihinden itibaren göreve başlamak istediğini dile getirmişse de isteği kabul edilmemiştir¹⁰⁵. Paşa'nın buraya atanmasının nedenlerinin altında daha çok 1743 yılında görülen Mekke olayları yatmaktadır. Bu dönemde Mekke'de şehir garnizonunda birçok asker şehirde silah kullanmanın yasak olduğunu unutarak Kâbe'nin içinde dahi birbirlerine ateş ederek padişahın Kâbe'ye gönderdiği mücevherli avize ve diğer eşyalara zarar vermişlerdir. Bu kutsal mahâl ve eşyaya karşı işlenen suçun cezalandırılması işi Mekke Şerifi'ne, kadısına ve şeyhine havale

Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424; 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424; Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

⁹⁹ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

¹⁰⁰ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

¹⁰¹ Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *age.*, I, 98; Hammer, *age.*, XV, 11.

¹⁰² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Yavuz Sultan Selim'in Kızı Hanım Sultan ve Torunu Kara Osman Şah Bey Vakfiyeleri*, (Belleten Cilt: XL, Sayı: 159, Temmuz 1976'dan ayrı basım), Ankara 1976, 468.

¹⁰³ Hammer, *age.*, XV, 11-12.

¹⁰⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/II, 353.

¹⁰⁵ Bkz. *Cevdet Dahiliyye*, 4782; Mehmed Süreyya Paşa'nın Cidde'den önce Konya valisi olduğunu belirtmişse de bunu destekleyecek herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. (*age.*, II, 433)

edilmiştir. İşte bu vesileyle Cidde valisinin yerine daha önce bu görevi uzun yıllar yürütmüş olan ve o sırada Mora'da vergi toplamakta bulunan Vezir Ebubekir Paşa atanmıştır¹⁰⁶. 18 Mart 1747'ye (6 Rebi'u'l-evvel 1160) kadar görev yapan Ebubekir Paşa bu tarihte Cidde'ye Halepli Osman Paşa'nın atanması üzerine boşta kalmış¹⁰⁷ ve azledilmiş olarak Şam'a gelmiştir¹⁰⁸. Ebubekir Paşa'yla aynı dönemlerde yaşamış olan Berber Bedirî, Esat Paşa'yla beraber Hicaz'dan Şam'a gelen Ebubekir Paşa'nın burada iki ay kaldığını, ancak ne için geldiğinin anlaşılamadan Hama'ya gittiğini ve yine Paşa'nın, Şeyhülislam ile beraber ikinci kez Şam'a geldiğini ilkinde olduğu gibi bu gelişinde de iki ay kaldıktan sonra İstanbul'a doğru yola çıktığını günlüğünde yer vermiştir¹⁰⁹.

Bunu müteakiben, Ebubekir Paşa I. Mahmud'un (1730/1754)) 1747 (h. 1161) tarihli hattı hümayunu ve 50.000 kuruş muacceleyle Kıbrıs'a, Kıbrıs'tan ayrılan Abdullah Paşa ise 100.000 kuruş muacceleyle Aydın sancağına muhassil olarak atanmıştır¹¹⁰.

Kıbrıs'ta muhassıllar görev ve yetkileri itibariyle birer vali durumundadırlar ve genellikle görev süreleri bir yılla sınırlıdır¹¹¹. Ebubekir Paşa, Kıbrıs'ta bu süre zarfında yaptığı hizmetlerle hem yerli halkın hem de yabancı gözlemcilerin takdirini kazanmış 'Adada yapılan en başarılı işlerin mimarı' olarak gösterilmiştir. Lârnaka'nın bir kent ve liman olarak gelişmesine büyük katkıda bulunan Paşa, Kıbrıs'ta 1747 (h. 1160) bütün masrafını kendi cebinden karşılamak suretiyle

¹⁰⁶ Hammer, *age.*, XV, 50; Ayrıca, Ebubekir Paşa'nın bu dönemde Cidde valisi olduğu 20 Zi'l-ka'de 1157 tarihli vakfın vakfiyesinde yer alan bilgilerden de anlaşılmaktadır. Bkz. 20 Zi'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No. 737/47: Y. Y. Def.No. 1766/265/63

¹⁰⁷ BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 7232, (6 R Rebi'ü'l-evvel 1160)

¹⁰⁸ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

¹⁰⁹ Şeyh Ahmet el-Bedirî el-Hallâk, *Osmanlı Taşra Hayatına İlişkin Olaylar Berber Bedirî'nin Günlüğü (1741-1762)*, (Çev. Hasan Yüksel), Sivas 1993, 74.

¹¹⁰ BOA., *Cevdet Dahiliyye*, 7232, (6 Rebi'ü'l-evvel 1160); Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs'ta görev yaptığı zaman dilimi kaynaklarda çok çeşitlilik göstermektedir.; Ahmet C. Gazioğlu, Paşa'nın 1746-1750 yılları arasında Kıbrıs'ta görev yaptığını belirtmektedir. (*Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 Yıllık Türk Dönemine Bakış*, Kıbrıs 1994, 178) ; bu görüşe Bener Hakkı Hakeri'de katılmaktadır. (*Başlangıçtan 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, Basım Yeri ve Tarihi Yok, 310); Achille Emilianides Paşa'nın 1746'da Kıbrıs'a vali olarak atandığı üzerinde duran bir başka isimdir. (*Histoire de Chypre*, Paris 1969, 79); Haşmet Muzaffer Gürkan, ise Paşa'nın 1745/1748 yılları arasında Kıbrıs'ta görev yaptığını belirtmektedir. (*Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, Lefkoşe 1996, 99)

¹¹¹ Haşmet Muzaffer Gürkan, *age.*, 58.

Larnâka halkının içme suyuna kavuşmasını sağlamıştır¹¹². Ebubekir Paşa'nın bu hizmeti Kıbrıs'ta Türk dönemi ve idarecileri hakkında olumlu yorumlarda bulunmayan yabancı ziyaretçilerin bile övgüsüne neden olmuştur. Kıbrıs tarihini yazan Sir George Hill, adada Koca Bekir Paşa diye anılan Ebubekir Paşa'nın çalışmalarının, ada halkının ihtiyaçlarını gideren önemli bir sosyal hizmet olduğunu belirtmiştir¹¹³. H. D. Purcell, Ebubekir Paşa'nın XVIII. yüzyıl karanlığında adayı bir fener misâli aydınlattığını¹¹⁴; Halep'deki İngiliz konsolosu Aleksander Drummond ise, altı mil öteden, sıra kuyular kazmak ve kemerler inşa etmek suretiyle Larnaka'ya sağladığı içme suyundan dolayı Paşa'ya duyduğu hayranlığı gizlememiş ve 1745/1750 yıllarında Kıbrıs'taki izlenimlerini mektuplarında anlatmıştır. Ebubekir Paşa'nın 1747 yılında Larnaka ve İskele halkıyla limana su sağlamak amacıyla Arpera deresi ile ondan altı mil ötedeki dağın kaynaklarından su getirmek için büyük bir hizmet örneği gösterdiğini ve bunun için 50 bin kuruş yani 200 bin pound parayı kendi cebinden karşıladığını eserinde belirtmiştir¹¹⁵.

Mehmed Süreyya, Nisan 1748'de (Rebi'ü'l-ahir 1161) Kıbrıs'ın sadârete has olmasıyla Ebubekir Paşa'nın boşta kaldığını belirtmiş ise de, Par Achille Emilianides, Paşa'nın, saray entrikaları yüzünden bulunduğu görevden alındığını ve bundan sonra Kıbrıs'ın sefalet içine düştüğünü belirtmektedir¹¹⁶. Ebubekir Paşa görevden alınca Larnâka halkına su getirme çalışmaları durmuştur. Bu nedenle işin sonuçlandırılması için Paşa, büyük bir meblağı saray tercümanı Chrystofaki'ye emanet etmiştir. Fakat Drummond'un tabiriyle hain adam işi gerektirdiği gibi devam ettirmemiştir. Bu nedenle Ebubekir Paşa güvendiği bir adamını gönderip işi tamamlatmış¹¹⁷ ve getirilen suyu yaptırdığı çeşmeler ile hiçbir ırk, din veya başka ayrıcalık gözetmeden tüm kasaba halkının yararına, ücretsiz olarak sunmuştur.

¹¹² Ahmet. C. Gazioğlu, *age.*, 178.

¹¹³ Beria Remzi Özoran, "Kıbrıs Adasında Bekir Paşa Vakfı", *VD.*, XVI, Ankara 1982, 29.

¹¹⁴ H. D. Purcell, *Cyprus, in England 1968*, 181.

¹¹⁵ Haşmet Muzaffer Gürkan, *age.*, 99.

¹¹⁶ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; Achille Emilianides, *age.*, 79.

¹¹⁷ Haşmet Muzaffer Gürkan, *age.*, 63, dipnot 1; Larnaka'da oturan ve görev itibarıyla çok nüfuzlu bir kişi olan Saray tercümanı Dragoman Chrystophaki hakkında geniş bilgi için Bkz. Haşmet Muzaffer Gürkan, *age.*, 59.

Ayrıca kasabanın su gereksinimini karşılayan bu sistemin korunması ve bakımı için de vakıf kurmuştur¹¹⁸.

Ekim 1748'de (Şevvâl 1148) Eğriboz muhafızlığına¹¹⁹, Mayıs/Haziran 1749'da (Cemâziye'l-âhir 1162) Bosna valiliğine atanan Ebubekir Paşa¹²⁰, dört seneden beri kaptân-ı derya olan Şehsüvarzade Mustafa Paşa'nın azlolunup Hanya'ya tayin edilmesi üzerine 1750'de (h. 1163) ikinci defa kaptân-ı derya olmuştur¹²¹. I. Dünya Savaşından önce adada yüksek komiserlikte çalışan, savaş sonrasında çeşitli görevlere atanan, bu arada Baf Komiseri de olan adadan ayrıldıktan sonra da hemen her yıl ziyarete gelen Sir Harry Luke¹²²; Klarke, Kinneir, Turner ve Light'tın 1801, 1814, 1815, 1818'de Kıbrıs'ı ziyaret ettiklerini ve onların zamanında Kıbrıs valilerinin hâlâ kaptân-ı derya adayları olduğunu ve bu sürecin II. Mahmud (1808/1839) reformlarına kadar devam ettiği üzerinde durmuştur. Ebubekir Paşa'nın bu dönemdeki kaptân-ı deryalık görevi ise bu görüşlerin haklılığına dair bir örnek de teşkil etmektedir¹²³.

Paşa 1750/1751'de (h. 1164) azlolunarak tekrar Cidde'ye atanmıştır¹²⁴. Kaptân-ı deryalık görevini Toprak Mehmet Paşa'nın devr alması üzerine doksanına yaklaşan Ebubekir Paşa Cidde'ye atanmasından önce ikinci defa hacca gitmek istemişse de dönemin haşin ve kırıcı tavırlarıyla dikkat çeken Vezir-i âzamı Divittâr

¹¹⁸ Kıbrıs'ta Bekir Paşa vakıflarının Osmanlıcadan Latin harflerine tıpkı çevirisi için Bkz. Mustafa Haşim Altan, **Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi (1571-1974)**, Kıbrıs 1986, 474-489; Ahmet C. Gazioğlu, *age.*, 251-258.

¹¹⁹ Mehmet Süreyya, *age.*, II, 433.

¹²⁰ Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *age.*, I, 146; Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

¹²¹ Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *age.*, I, 155; Paşa'nın Şehsüvarzade Mustafa Paşa'dan sonra kaptan-ı derya olduğuna dair Bkz. Hammer, *age.*, XV., 134; Ebubekir Paşa'nın kaptân-ı derya olduğu süre hakkında farklı görüşler mevcuttur. Mehmed Hafid, (*age.*, 51) Paşa'nın göreve getiriliş tarihi hakkında bilgi vermemiş ancak Aralık 1750/Ocak 1751'de (Muharrem 1164) azlolduğuna değinmiştir.; Mehmed Süreyya, (*age.*, II, 433), Ekim-Kasım 1749'da (1162 Zi'l-ka'de) kaptân-ı derya olan Paşa'nın Aralık 1750'de (Muharrem 1164) Cidde valiliği ile azlolunduğu; İsmail Hami Danişmend'de, (*age.*, V, 214) Ebubekir Paşa'nın Tırhala sancağından ikinci defa 27 Ocak 1750'de (18 Safer 1163) kaptân-ı derya olduğunu ve üç ay sekiz gün görevde kaldığına eserinde yer vermiştir.; Zuhuri Danişman ise (*age.*, V, 279) I. Mahmud dönemi kaptân-ı deryalarının listesinde Ebubekir Paşa'nın 9 Ekim 1750'e tayin edilip 16 Ocak 1751'de azledildiğini belirtmiştir.

¹²² Beria Remzi Özoran, *agn.*, VD., XVI, 28.

¹²³ Sir Harry Luke, **Cyprus Under The Turks 1571-1878**, London 1969, 68.

¹²⁴ Mehmed Hafid, *age.*, 51; Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; İsmail Hami Danişmend, *age.*, V, 214.

Paşa'nın fikri ile bir kez daha Cidde'ye gönderilmiştir¹²⁵. Mehmed Hafid *Sefinetü'l-Vüzerâ'da*, Paşa'nın göreve atanma tarihi hakkında bilgi vermemekle beraber Aralık/1750-Ocak 1751'de (1164 Safer) kaptân-ı deryalıktan azlolunan Ebubekir Paşa'nın bir müddet sonra Kasım/Aralık 1750'de (Muharrem 1164) Cidde valiliğiyle görevinden ayrıldığını belirtmiştir¹²⁶. Ancak Ebubekir Paşa'nın kaptân-ı deryalıktan azl olduğunu belirttiği Safer ayı ile Cidde valiliğine atandığı Muharrem ayı Mehmed Hafid'in ifadeleri arasında çelişki yaratmaktadır. Çünkü, hicri takvime göre Muharrem Safer ayından bir ay önce gelir. Mehmed Süreyya ise *Sicill-i Osmanî'de* Paşa'nın Aralık 1750'de (Muharrem 1164) Cidde valiliğine atandığını belirtmektedir¹²⁷.

Paşa, Cidde'de uzun müddet kalmış olmasını ve ihtiyarlığını da dile getirerek 6000 kuruş ile emekliye ayrılmış ve zevcesi Safiye Sultan'ın sarayında istirahatata çekilmiştir; yerine es-Seyyid Mehmed Paşa atanmıştır¹²⁸. Ebubekir Paşa, kısa bir süre sonra memuriyet hayatına tekrar Cidde valiliği ile geri dönmüştür¹²⁹. Temmuz 1752'de (Şa'bân 1165) Vezir-i âzam Divittâr Mehmed Paşa'nın azli üzerine Darüssaade Ağası Hafız Beşir Ağa'nın¹³⁰ tavsiyesiyle Bahir Köse Mustafa Paşa 1 Temmuz 1752'de (18 Şa'bân 1165) sadarete gelmiş¹³¹ ve Ebubekir Paşa'yı önce Gelibolu'ya sonra da Alâiye'ye sürmüştür¹³². Şubat 1755'de (Cemâziye'l-evvel 1168) ihtiyarlığından ötürü zevcesi Safiye Sultan'ın sarayında oturmak üzere İstanbul'a çağrılan Ebubekir Paşa¹³³ 1757/1758 (h. 1171) senesinde vefat etmiştir¹³⁴. Mehmed Hafid kaptân-ı deryalar hakkında bilgi verirken Bekir ve Ebubekir olmak üzere iki

¹²⁵ Hammer, *age.*, XV, 145.

¹²⁶ Mehmed Hafid, *age.*, 51.

¹²⁷ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

¹²⁸ Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *age.*, I, 157; Ebubekir Paşa'nın tekaüd eylemesine ilişkin Bkz. Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; İsmail Hami Danişmend, *age.*, V, 214; Hafız Hüseyin Ayvasarâyî, *age.*, 15.

¹²⁹ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

¹³⁰ Beşir Ağa hakkında Bkz. Mehmed Süreyya, *age.*, II, 371.

¹³¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/II, 372; Bahir Köse Mustafa'nın hayatı için Bkz. Mehmed Süreyya, *age.*, II, 353.

¹³² *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, II, 248; *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, III, 1459; Beria Remzi Özoran, *agm.*, VD., XVI, Ankara 1982, XVI, 29.

¹³³ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; Ebubekir Paşa'nın vefatından önce İstanbul'a eşi Safiye Sultan'ın sarayına getirilmesine yer veren bir başka eser Bkz. Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *age.*, IIA., 24.

¹³⁴ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

ayrı yerde Paşa'dan söz etmiş ancak Bekir Paşa olarak bahsettiği kişinin 1749/1750'de (h. 1163) Konya valiliği sırasında vefat ettiğini, diğer taraftan Ebubekir Paşa olarak yer verdiği kişinin de Ocak 1751'de (Safer 1164) kaptân-ı deryalığa atandığına değinmiş ise de vefatı hakkında bilgi vermemiştir. Bu durumdan Mehmed Hafid'in Bekir ve Ebubekir Paşa'yı ayrı iki şahsiyet olarak gördüğü ve bu şekilde okuyucuya sunduğunu anlaşılmaktadır¹³⁵. Halbuki, "Konya valisi iken vefatı" dışındaki bilgiler bize bu iki Paşa'nın aynı kişi olduğunu göstermektedir.

Sicill-i Osmanî'de Ebubekir Paşa'nın Ocak 1759'da (Cemaziyel-evvel 1172) vefat ettiği ve Aksaray'da defnolunduğu belirtilmektedir¹³⁶. Hafız Hüseyin Ayvansarâyi'de Paşa'nın Aksaray'da defnedildiğini belirtmekle birlikte vefat tarihini 1757/1758 (h. 1171) olarak göstermiştir¹³⁷. İbrahim Hakkı Konyalı çalışmasında, Paşa'nın ölüm tarihinin *Kamusü'l-Alâm ve Hadikatü'l-Cevâmi'de* de 1757/1758 (h. 1171) olarak belirtildiğine yer vermiş, bizzat Paşa'nın Aksaray'da bulunan aile kabristanında yaptığı incelemede 1171 olan ölüm tarihini mezar kitabesinden ortaya çıkarmıştır. Kitabe şöyledir:

Küllüküm fân ve huve bâkın lâ yemût
 Merhûm ve mağfurûn leh
 Sâbikan Şeyhü'l-harem-i Mekke-i Mebrûre
 Vâli-i Cidde-i ma'mûre sâhibi'l-
 Hayrât ve'l-meberret vezir-i rahmet mesîr
 El-Hac Ebubekir Paşa rûh-ı içün
 Rızâen lillahi te'âlâ'l Fatiha
 Sene 1171¹³⁸

Yukarıdaki ifadelerde geçen Aksaray'm İstanbul Aksaray olduğunu belirtmek gerekir. Kaynaklarda İstanbul ifadesinin geçmemesi, ilk etapta Konya

¹³⁵ Mehmed Hafid, *age.*, 48, 51.

¹³⁶ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

¹³⁷ Hâfiz Hüseyin Ayvansarâyi, *age.*, 15.

¹³⁸ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

Aksaray'ı hatırlatabilir; ne var ki mevcut vakfiyelerdeki bilgilerden, Paşa'nın ikametgâhının İstanbul Aksaray olduğu anlaşılmaktadır. Sözgelimi, 18 Nisan 1755 tarihli (6 Recep 1168) vakfiye zeylinde yer verilen bilgilere göre Ebubekir Paşa, oğlu İskender Beyefendi'yi vekil tayin etmek için İstanbul Aksaray'daki mevcut hanelerine gitmiştir¹³⁹. İbrahim Hakkı Konyalı Ebubekir Paşa'nın Aksaray'da Namık Kemal Caddesi'nde Çakır Ağa Cami'nin karşısında 1714'de (h. 1126) yaptırdığı mektep ile onun sağına yaptırdığı çeşmenin arasını aile kabristanı olarak ayırdığını belirtmiştir. Mektebin kapısı üzerindeki mermerde güzel bir talik ile şu kitabe bulunmaktadır:

Muîn-i derd-mendân vesmi hazret-i siddîk
 Ser serheng-i divân-ı mu'allâ zât-âlfî-câh
 Muvaffik oldu Hak ra'nâ eserdir kim binâ itti
 Sebîl u merkad ve mekteb ile tahsîl-i rızâ
 Mukîmdur gehî hem kâtibi hem ğarka -ı lütfi
 En ednâ çâkeri Rakım du'â -güyendesî nâgâh
 İderken fikr târihin semmâ'a bir nidâ geldi
 Ebu Bekr'in sebîl u mektebin makbul ede Allah

1126

Mektep ile beraber yaptırdığı anlaşılan çeşmenin üzerinde de:

Cenâb-ı Ebubekir Ağa ser-serheng-i divânî
 Hudâ hıfz ide zâtın inkılâb-ı rûzigârdan
 Yapup bu çeşme-i sâr-ı dil-güşâyi hasbeten lillâh
 Numûne eyledi âsâr u hayr bî şumârından
 Didim bir mısra' dil-cûyle Rahmi ana tarîh
 Ebu Bekr'in için mâ-âb-ı zemzem çeşme-i sa'rından

1126

¹³⁹ 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455.

Şair Rahmi'nin hazırladığı bu tarih kitabesinden de Ebubekir Paşa'nın henüz kapıcıbaşılık görevinde iken 1714'de (1126) bu mektep ile çeşmeyi yaptırdığı anlaşılmıştır¹⁴⁰.

3.2. MUHALLEFATI:

Kıbrıs'tan Cidde'ye, Mora'dan Mısır'a kadar birçok yerde görev yapan Ebubekir Paşa kaynakların da belirttiğine göre çok zengin biridir. Eserinde, vezirlerin en yaşlısı ve en zengini olarak gösterdiği Ebubekir Paşa'nın, servetinin bir milyon kuruş olarak tahmin edildiğini¹⁴¹ ve Bahir Köse Mustafa Paşa'nın sadareti döneminde İstanbul'dan uzaklaştırılan Paşa'nın bir süre sonra Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadareti döneminde tekrar İstanbul'a çağrıldığına yer veren Hammer; bunun altındaki gerçek nedenin, Paşa'nın karısı II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan'ın hatırından değil, Ebubekir Paşa'nın sonsuz denebilecek zenginliği ile ileri yaşından kaynaklandığını belirtmektedir¹⁴².

Bu kadar büyük zenginliğe sahip olan Paşa'nın muhallefatinin tümüne ulaşamamıştır. Ancak Ebubekir Paşa'nın muhallefatinin getirilmesi için Patrona Kaptanı Ahmet Bey'in görevlendirildiği bilinmektedir. Kalyon, geçmişte kaptân-ı deryalık yapmış ve o dönem de Mısır valisi olan Vezir Kethuda Mehmet Paşa'yı İskenderiye'ye götürecektir ve oradaki Bekir Paşa'nın muhallefatinin İstanbul'a getirecektir, ancak Ahmet Paşa'nın kalyonu Mısır'da su almaya başlayınca muhallefatin Kasım/Aralık 1760'da (Rebi'ü'l-evvel 1174) Riyâle-i Hümayun kalyonuna yüklenmesi istenmiştir¹⁴³. Bizim ulaşabildiğimiz muhallefet ise Ebubekir Paşa'nın ölümünden sonra İstanbul'da Halıcılar köşkünde oturduğu saraydaki mal ve

¹⁴⁰ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 397-398.

¹⁴¹ Hammer, *age.*, XV, 134; Burada Ebubekir Paşa'dan Ebubekir Mustafa Paşa olarak bahsedilmiştir. Ancak Paşa'nın isminin başka hiçbir kaynaktan Ebubekir Mustafa olarak yer almadığını belirtmek gerekmektedir.

¹⁴² Hammer, *age.*, XV, 177.

¹⁴³ BOA., *Cevdet Bahriye*, 9834, (Rebi'ü'l-evvel 1174)

eşyalarının Rikab-ı Hümayûn'a gönderilenler haricindeki listesinden ibarettir. Muhallefatta kaydedilen eşyaların fiyatları belirtilmemiştir.

Bunlar arasında ilk sırayı kitaplar oluşturmaktadır. Osmanlı Devletinde matbaanın Batı'ya oranla geç girmesi el emeğiyle çoğaltılan kitapların sayısının çok fazla olmamasına neden olmuştur. Bu etkenlerle incelenen terekelerin çok azında kitaba rastlanmıştır. Genelde kitap sahibi olanların ilmiye sınıfına mensup olduğu görülse de¹⁴⁴ Ebubekir Paşa'nın evlatlarından Numan ve Ömer Beyefendi'nin müderris oldukları unutulmamalıdır. Mevcut kitaplar arasında, birer adet Hüsn-i hat Delâil-i Şerif, Hüsn-i hat En'âm-ı şerif, Mesâil-i Fıkhiyye ve Münâcât-ı Kur'an-ı Azim; birer kıt'a Türkî Tefsir-i Şerif, Hüsn-i hat Dua-nâme, Ta'bir-nâme ve Ed'îye ile birer cildde Tarih-i Hazarfen ve Tarih-i Taberi'nin bulunduğu görülmektedir¹⁴⁵.

İkinci sırayı kumaşlar oluşturmaktadır. Bu kumaşları pamuklu, yünlü ve ipekli kumaşlar olarak gruplandırabilmek mümkündür. Pamuklu kumaşlar arasında; mai boğası, çubuklu Burusa kutnisi, beyaz kutni, kutni parça, elvan Denizli bez, beyaz humayun bez, işleme bez güderi, gıflık bez, mütearif astar, mütearif astar güderi, beyaz astar yer alır . Yünlü kumaşlara; Gülşeni çuka, müstamel çuka sofı, müstamel mor şal, vişne rengi ketefi şal, topluk şal, ipekli kumaşlara ise; atlas, tıraki atlas örnek gösterilebilir¹⁴⁶.

Baş giyecekleri arasında, müstamel çakmaklı alâ destar, köhne destar, müstamel destar, yemeni, sağır boğça derununda kelle-püş bulunmaktadır. Muhallefatta yer alan dış giyecekler arasında, müstamel gömlek, fersûde fistan, müstamel beyaz fitilli entari, müstamel cameşûy, kutnu müstamel fersûde fistan, elvan müstamel çitari entari, beyaz entari yer almaktadır. Peştamal olarak ise müstamel kallavi maa futa, müstamel beyaz futa, elvan Sakızî abdest futası ve mahallikâri futa bulunmaktadır. Cübbe olarak müstamel elvan şal kefrake, müstamel

¹⁴⁴ Ömer Demirel, Muhittin Tuş, Adnan Gürbüz, 'Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam', Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Ankara 1992, 716.

¹⁴⁵ BOA., D. BŞM.,MHF., 12676/325.

¹⁴⁶ BOA., D. BŞM.,MHF., 12676/325.

nebati çuka biniş, sırma kerrake sayılabilir. Kürkler arasında; çemeni yeşil çuka kaplı samur fevre-i kuntus kürk, köhne mor fersûde kaplı kakum cübbe kürk, köhne beyaz fersûde kaplı kakum yer alır. Ayakkabılara geldiğimizde cedid çift pabuç, sade yemeniyi örnek gösterebiliriz. Bunların yanında uçkur, kuşak gibi o dönemin vazgeçilmez giyim unsurları da yer almaktadır. Yağlık, peşkir ve havlunun yanı sıra, müstamel hoşab kaşığı, sade taam sofrası, şerit gibi malzemeler ve 200 dirhem paranın mevcut olduğu da belirtilmelidir¹⁴⁷.

3.3. AİLE BİREYLERİ

3.3.1.EŞLERİ

3.3.1.1. EMİNE HANIM:

İlk eşi Emine Hanım 1776 (h. 1190) Ramazan'ının başında ölmüştür. Kabri Ebubekir Paşa'nın kabrinin güneyindedir. Aynı zamanda oğlu Mir-alem Hacı Mehmet'in annesidir¹⁴⁸.

3.3.1.2. HATİCE HANIM:

Oğullarından Süleyman Bey'in annesi Hatice Hanım Ebubekir Paşa'nın ikinci eşidir. Hatice Hanım'ın kabri İstanbul Aksaray'daki aile kabristanında bulunmaktadır¹⁴⁹.

¹⁴⁷ BOA., D. BŞM.,MHF., 12676/325.; 17 Ağustos 1763 tarihinde Ebubekir Paşa'nın muhalefatından mehterhane-i âmiriye göz atlas üzerine işleme oya satın alınmıştır. Mehterbaşı İbrahim Ağa tarafından noksanlarını gidermek için yapılan harcamalar masarif defterine kaydedilmiştir. Bkz. BOA., BŞM. MHF. Dosya No: 48/ Gömlek No: 46, (7 Safer 1177)

¹⁴⁸ İ. Hakkı Konyalı, age., 399.; İ. Hakkı Konyalı h. 1190'un miladi karşılığını 1778 olarak göstermiştir. Ancak bu tarihin miladi karşılığı 1776 yılına tekabül etmektedir. Bkz. Yücel Dağlı- Cumhure Üçer, Tarih Çevirme Kılavuzu, IV, Ankara 1997, 610-612.

¹⁴⁹ İ. Hakkı Konyalı, age., 399.

3.3.1.3 SAFİYE SULTAN:

13 Aralık 1696'da (18 Cemâziye'l-evvel 1108) doğmuştur. Safiye Sultan II. Mustafa'nın sekiz kızından biridir. Yedi yaşında iken Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın oğlu Ali Paşa'ya vezirlik rütbesi ve Kandiye Valiliği verilerek nişanlanmıştır. Düğünlerinin 1703 yılında yapılması emredildiği halde II. Mustafa'nın tahtından indirilmesi ve ardından da vefatıyla ertelenmiştir. II. Mustafa, diğer kızları gibi Safiye Sultan'a da bir saray vermiştir. Bu düğünü III. Ahmet yaptırmıştır. Padişah, Adana valiliği görevinde bulunan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın oğlu Ali Paşa'yı düğünü yapmak üzere İstanbul'a çağırmıştır. 8 Mayıs 1710'da (9 Rebi'ü'l-evvel 1122) başlayan düğün 17 gün sürmüştür. 9 Mayıs'ta III. Ahmet, Rami Paşa Sarayı'na gelerek Ali Paşa'ya damatlık kürkü giydirmiştir. Damad Ali Paşa'da şükran ifadesi olarak güzel bir at ile içinde kıymetli kumaşlar bulunan bir bohçayı karşılığında takdim etmiştir¹⁵⁰. Padişah bir altın taht üzerine bir büyük elmas, onun etrafına ondan küçük sekiz elmas, onun etrafına on dört yakut ve onun etrafına da 37 elmas koyularak oluşturulmuş bir avize ile kıymeti hiçbir şeyle ölçülemeyecek kadar değerli bir levhayı, Ravza-i Mutahhara-i hayrû'l-enâm dergâhına yâdigar etmiştir¹⁵¹.

Evlendiğinde 14 yaşında olan Safiye Sultan 1723'te Ali Paşa'nın ölümüyle 27 yaşında dul kalmıştır. 1726'da (h. 1138) Safiye Sultan bu kez, Mirza-zâde Mehmed Paşa ile evlenmiştir¹⁵². Eski Phasus kıyıları valisi olan oradan Kandiye valiliğine atanan Safiye Sultan'ın ikinci eşi Mirza Mehmet Paşa'nın¹⁵³, evlendikten iki sene sonra ölümü üzerine üçüncü defa 1740'ta (h. 1153) Ebubekir Paşa ile evlenen Safiye Sultan, 1757/58 (h. 1171) yılında Ebubekir Paşa'nın da ölümü üzerine

¹⁵⁰ Mehmet Arslan, *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*, İstanbul 2000, 568-569; Ali Paşa ile Safiye Sultan'ın düğününü anlatan sûrnâme için Bkz. Mehmet Arslan, *age.*, 569-574.

¹⁵¹ Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *age.*, I, 98.

¹⁵² Mehmet Arslan, *age.*, 568; Mehmet Arslan, *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*, Ankara 1999, 70; Safiye Sultan'ın ikinci evliliği için Bkz. *Raşid Tarihi*, 396-397.

¹⁵³ Hammer, *age.*, XIV., 115.

dul kalmıştır. 1778 (h. 1192) yılında 82 yaşında iken geçirdiği şiddetli bir nezleye dayanamayarak ölmüş, Kanunî Sultan Süleyman Türbesi'nin dışına gömülmüştür. Safiye Sultan'ın Zahide Hanım Sultan adında bir kızı, bir de önceki kocasından bir oğlu vardır¹⁵⁴ .

Sarayı kızına verilmiştir. Zâhîde Hanım Sultan Ebubekir Paşazâde el-Hac Süleyman ile evlenmiştir. 1790 (h. 1204) yılında ölen Zâhîde Hanım annesinin yanına gömülmüştür. Vakıflarının gelirinden Ayasofya, Fatih, Bâyezid ve Valide Sultan Cami'ne dersiâm, vâiz, duahan ve cihet fazlasına surre tayin eden Safiye Sultan, 1729 yılında Üsküdar'da Bulgurlu Mescidi karşısına Safiye Sultan Çeşmesini yaptırmıştır. Ölümünden iki sene sonra 1780 yılında ise adına Boğaziçi'nde Paşabahçe ile Tepeköy arasına Safiye Sultan Çeşmesi yaptırılmıştır¹⁵⁵ .

3.3.2. EVLATLARI:

Ebubekir Paşa'nın İskender, Hacı Mehmed, Süleyman, Numan ve Ömer isminde beş oğlu ile Rukiye isminde bir de kızı bulunmaktadır¹⁵⁶ . Mehmet Süreyya, oğullarından Ömer Bey'i tesbit edememiş ve torunu Mehmet Emin Beyi oğlu gibi göstermiştir¹⁵⁷ .

3.3.2.1. İSKENDER BEY:

İyi bir eğitim alan İskender Bey önce babası gibi saraya girmiş ardından da baba mesleğini yapmaya başlamıştır¹⁵⁸ . 1740'da (h. 1153) babası Cidde'den İstanbul'a dönünce mîrimîranlıkla Cidde valisi olmuş birkaç ay sonra da azledilmiş

¹⁵⁴ Mehmet Süreyya, *age.*, I,37; Mehmet Arslan, *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*, 568.

¹⁵⁵ M. Çağatay Uluçay, *Padişah Kadınları ve Kızları*, Ankara 1992, 77-78.

¹⁵⁶ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

¹⁵⁷ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433-434.

¹⁵⁸ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 422.

ve paşalık rütbesi olarak kapıcıbaşı olmuştur¹⁵⁹. Bir ara kapıcıbaşılik görevinden alınan İskender Beyefendi'nin tekrar eski görevine dönmesi için Ebubekir Paşa'nın Padişah'a ricada bulunduğu anlaşılmaktadır¹⁶⁰. Saray kapıcıbaşlarından Lala Ahmed Ağa'nın ölümü üzerine boşta kalan 300 akçenin 150 akçesi hazineye, 150 akçesi de kapıcıbaşılik ulufesi olarak kendisine verilmek üzere, İskender Bey'e dergâh-ı âli kapıcıbaşılığı tevcih olunmuştur¹⁶¹. Kardeşi Hacı Mehmed Bey'den daha önce kapıcıbaşı olduğu belirtilen İskender Bey¹⁶², 1755/1756 (h. 1169) tarihinde başbaki-kulu olmuştur¹⁶³. Sonrasında bölük ağalıkları ve bazı görevlerde daha bulunan İskender Bey'in ölüm tarihini Mehmed Süreyya, I. Abdülhamid devri (1774/1789) sonları olarak belirtmişse de¹⁶⁴ İ. Hakkı Konyalı, mezar taşının kitabesine dayanarak bu tarihi 1769 (h. 1183) olarak vermiştir¹⁶⁵. Babasının Mekke'deki vakıflarından üçünde ve Mora'daki vakıflarından da birinde vekillik yapmış olan İskender Bey¹⁶⁶, Aksaray'daki aile mezarlığına gömülmüştür. Oğlu Seyit İsmail Bey kendisinden evvel 1744'de (h. 1157) ölmüş ve aynı yere gömülmüştür. Mezar kitabesinde:

Hüve'l-bâkî

Küllü nefsin fâniyetün fe'llallahu lâ-yemût

Hâlâ ser-bevvâbîn-i dergâh-ı âli

Ebu Bekir paşa-zâde merhûm

Ve mağfurun (leh) el-Hac

İskender Bey rûhuna el-Fâtiha

Sene 1183 yazılıdır.¹⁶⁷

¹⁵⁹ Mehmed Süreyya, *age.*, III, 808.

¹⁶⁰ Ebubekir Paşa'nın bu isteğinin tarihi bilinmemektedir. Bkz. *Cevdet Dahiliyye*, 4782.

¹⁶¹ BOA., *Cevdet-i Dahiliyye*, 13205, (6 Zi'l-ka'de 1150)

¹⁶² İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 422.

¹⁶³ Mehmed Süreyya, *age.*, III, 808.; *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi Mür'i't Tevârih'te* ise başbaki kulu olduğu tarih 1756/1757 (1170) olarak belirtilmiştir. (II, A, 8)

¹⁶⁴ Mehmed Süreyya, *age.*, III, 808.

¹⁶⁵ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

¹⁶⁶ 17 Muharrem 1167, Cidde, VGMA., Def. No: 737/7/7; Y. Y. Def. No: 1964/454; 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y. Y. Def. No: 1964/460; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456.

¹⁶⁷ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

3.3.2.2. RUKİYE HANIM:

Hakkında hemen hemen hiçbir bilgi bulunmamakla birlikte ölüm tarihinin 1786 (h. 1201) olduğu ve mezarının babasının yanında bulunduğu belirtilmektedir¹⁶⁸.

3.2.3. HACI MEHMET (MİR-ALEM):

Paşa'nın ilk eşi Emine Hanım'dan doğmuştur. Tahsilini tamamladıktan sonra evvela kapıcıbaşı olmuştur. 1771'de (h. 1185) Kırım Hanı'na ibka menşurunu götürmüştür. 1780'de (h. 1195) Sipahiler ağası arkasından da başbakı-kulu olmuştur. 1783'de (h. 1197) kapıcıbaşılık vazifesine ilave olarak Mir-âlem-i hassa olan Mir Alem Hacı Mehmed 17 Şubat 1797'de (19 Şa'bân 1211) ölmüş¹⁶⁹ ve babasının ayak ucuna gömülmüştür. Mezar taşında şu kitabe yazılıdır:

Hüve'l-bâki

Şeyhü'l-harem-ı esbak el-Hac Ebubekir

paşa-zâde hâlâ baş kapucu

başı ve mir-alem-i hassa olup

Târik-i dâr-i fenâ ve âzîm-i gülşen-serây-i

milk-i bekâ olan merhûm el-Hac

Mehmet Bey'in rûhu-içün el-Fâtiha

19 Şa'bân Sene 1211

Hacı Mehmed Bey üç evlidir. Eşlerinden Fatma Hanım, 1793'te (7 Ramazan 1208)), Abdullah kızı Züleyha 1798'de (15 Cemaziye'l-evvel 1212)), Nefise Hanım'da 1798'de (h. 1213) vefat etmiştir. Eşleri kendisinin yanına

¹⁶⁸ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

¹⁶⁹ İ. Hakkı Konyalı, Hacı Mehmed Bey'in ölüm tarihi olan hicri 19 Şa'bân 1211 tarihinin miladi karşılığını 1796 olarak göstermişse de bu tarihin miladi karşılığı 17 Şubat 1797'ye rastlamaktadır. Bkz. Yücel Dağlı- Cumhure Üçer, *age.*, IV, 23.

gömülmüştür. Hacı Mehmed Bey'in İbrahim Raif, Mehmed Emin, Mustafa, Salih ve İlyas adlı beş oğlu ve Ayşe adında bir de kızı bulunmaktadır¹⁷⁰.

3.3.2.4. NUMAN BEYEFENDİ (MÜDERRİS):

Kardeşi Ömer Bey gibi müderris olan Numan Beyefendi¹⁷¹, 1740'ta (h. 1153) ölmüştür¹⁷². Babasının mezarının baş ucundaki muhteşem mezar taşında şu kitâbe okunur:

Kurreti'l-aynî sâhibü'l-hayrın
 Oldu sevây-ı bekâya rûy-i berâh
 Ulemâ silkine olup munzam
 Tâlib-i mağfiret idi her-gâh
 Afv idüp cürmi var ise mevlâ
 Eylesün bahr-i mağfirette şen-âh
 Sâl-ı târihini beyâna anın
 Oldu bir beyt-i pak tazar-gû-âh
 Göçdü Nu'man Efendi ukbâya
 İde gülzâr-ı admı menzil-gâh
 Sene 1153¹⁷³.

3.3.2.5. SÜLEYMAN BEYEFENDİ:

1718'de (h. 1130) dünyaya gelen Süleyman Bey 1738/39'da (h. 1151) kapıcılar kethudâlığı pâyesiyle asker sürücüsü olmuştur. 1740'ta (h. 1153) küçük

¹⁷⁰ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 442-443.

¹⁷¹ Müderris Numan Bey Efendi İstanbul Horhor çeşmesi yakınında Kızılminare mahallesinde bulunan mülk menziline 1150 tarihinde 8000 kuruşa Ebubekir Paşa vakfına satmıştır. Bkz. 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def.No: 1964/428.

¹⁷² Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433; İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 466.

¹⁷³ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 466.

evkaf muhasebecisi, sonra küçük ruznâmecî olup 1746'da (h. 1159) ikinci defa küçük ruznâmecî, 1748'de (h. 1161) mevkufatçı, sonra silahdar kâtibi, daha sonra tersane reisi, 1758/59'da (h. 1171) yine küçük evkaf muhasebecisi, 1760/61'de (h. 1174) cizye muhasebecisi, 1762/63'te (h. 1176) Haremeyn muhasebecisi, 1766/67'de (h. 1180) atlı mukabelecisi, sonra küçük görevlerde bulunup başmuhasebeci, 1780'de (h. 1194) şehremîni, 1783'te (h. 1197) ruznâme-i evvel, Ağustos 1785'te (Şevvâl 1199) yine ruznâme-i evvel ve arkasından tevkîî olup 17 Ekim 1785'te (1199 yılı Kurban bayramının dördüncü günü) vefat etmiş ve Süleymaniye'de babasının zevcesi Safiye Sultan'ın yanına defnedilmiştir. Yumuşak huylu, sâdık, doğru, dindar ve ağır başlı bir yapıya sahip olduğu belirtilen¹⁷⁴ Süleyman Beyefendi, İstanbul, İzmir ve Antalya'da birer vakfa mütevellilik yapmış yine Antalya'da bir, Mekke'de ise iki vakıfta da vekillik görevini yürütmüştür¹⁷⁵.

3.3.2.6. ÖMER BEYEFENDİ (MÜDERRİS):

İstanbul'un muhtelif medreselerinde müderrislik yaptıktan sonra, Anadolu kazaskerliği payesine kadar yükselen Ömer Beyefendi, 30 Mart 1804'te (18 Zî'l-hicce 1218) ölmüş, İstanbul Aksaray Çakır Ağa Cami'nin karşısındaki, dedesinin mektebi haziresine gömülmüştür. Som mermerden yapılmış, muhteşem, ilmiye serpuşlu mezar taşında nefis bir talik ile şu kitâbe okunur:

Hüve'l-bâki

Cenâb-ı necl-pâk Bu Bekir Paşa Ömer Bey kim

İde mevlâ anı Fâruk ile cennette hem-sâye

Ki sadr-ı Anadolu'dan cihânda munfasil iken

O azm-ı câhı kurb idüp bakmadı hem pâyeye

¹⁷⁴ Mehmed Süreyya, *age.*, V, 1529.

¹⁷⁵ 21 Şevvâl 1169 Tarihli, VGMA., Def. No: 737/5/5; Y. Y. Def. No:1964/459; Gurre-i Zî'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No:737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456; 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y.Y. Def. No: 1964/460; Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, VGMA., Def. No:737/9/10; Y. Y. Def. No: 1964/461.

Bırakdı mâderin firkatta buldı vâlideyn gerçi
 Hudâ eşfâkdur anlardan ne çare hüküm-i mevlâya
 İlâhi fazl u lütfünle kusûrın afv edüp anın
 Kusûr-ı bâğ-ı firdevs içre geçsun sadr-ı alâya
 Refi'a geldi bir târih-i garrâ fevtine anun
 Ebu Bekr'e refik olsun Ömer Bey göçtü me'vâya

Fi 18 Zi'l-hicce 1218¹⁷⁶.

3.3.3. TORUNLARI:

Ebubekir Paşa'nın Mir-alem Hacı Mehmet Bey evladından altı, İskender Bey'den bir, İzzet Ömer'den ise üç torunu bulunmaktadır.

3.3.3.1. MİR-ALEM HACI MEHMET BEY EVLADI:

a.- İlyas: 1770'de (h. 1184) vefat etmiş, Aksaray'daki aile kabristanına gömülmüştür¹⁷⁷.

b. Ayşe: 1833'de (h. 1249) vefat etmiş aile kabristanına gömülmüştür. Ayşe'nin Şerife Kâmil Züleyha (öl. m.1795/h. 1210) ve İbrahim adında iki çocuğu vardır. Bunların da kabri İstanbul Aksaray'da bulunmaktadır¹⁷⁸.

c.- İbrahim Raif: 1780'de (h. 1194) vefat eden İbrahim Raif'in kabri de aile kabristanında bulunmaktadır¹⁷⁹.

¹⁷⁶ İ.Hakkı Konyalı, age., 468; İ Hakkı Konyalı hicri 18 Zi'l-hicce 1218 tarihinin miladi karşılığı olarak 1803 yılını göstermişse de bu tarihin gün ve ay olarak miladi karşılığı 30 Mart 1804 yılı olduğu belirtilmelidir. Bkz. . Yücel Dağlı- Cumhure Üçer, age., V, 38.

¹⁷⁷ İ. Hakkı Konyalı, age., 399.

¹⁷⁸ İ. Hakkı Konyalı, age., 399-400.

¹⁷⁹ İ. Hakkı Konyalı, age., 399-401.

d.- Mehmet Emin: Mîr-âlem Hacı Mehmed Bey'in oğlu olan Mehmet Emin Hassa silahşörlerindendir. 12 Kasım 1780'de (15 Zî'l-ka'de 1194) babası sağken ölmüş ve dedesinin yanına gömülmüştür. Kızı Ayşe Hanım da 1798'de (h. 1213) ölmüş aynı yere gömülmüştür¹⁸⁰.

e.- Mehmet Salih Paşa (Meclis-i Valâ Azası): Mir-alem Hacı Mehmet Bey'in oğludur¹⁸¹. Hacegândan olan Mehmed Salih Paşa önce emtia gümrüğü emini, ardından da 1823/24'de (h. 1239) cebehane nazırı olmuş, 1825/26'da (h. 1241) sürgün edilmesi ferman edilmişken padişahın affına uğrayarak kendisine surre emniyeti ve kapıcıbaşılık verilmiştir. Döndükten sonra İzmit Mütesseslimi, 1829/30'da (h. 1245) gümrük emini ve aynı yıl içinde ilâve bir memuriyet ile matbah emini, 15 Ocak 1835'te (15 Ramazan 1250) masârifat nâzırlığına yükselmiştir. Mart-Nisan 1839'da (Muharrem 1255) azledilmiştir. 1840'da (h. 1256) Girit defterdarı, sonra Aydın defterdarı, Şubat/Mart 1842'de (Muharrem 1258) vezirlikle Aydın, Şubat 1843'te (Muharrem 1259) Bolu, Şubat 1844'te (Muharrem 1260) Bursa ve Eylül 1845'te (Ramazan 1261) Selânik valisi olup Nisan 1846'da (Rebi'ül-âhir 1262) azlolunmuştur. Ocak 1852'de (Rebi'ü'l-evvel 1268) zimâmet komisyonu, Meclis-i Valâ Azası, Kasım/Aralık 1854'te (Rebi'ü'l-evvel 1271) Meclis-i Âliye ve Meclis-i Valâ Azası olmuş, Mart/Nisan 1858'de (Şa'bân 1274) ölmüştür¹⁸².

Dedesinin Aksaray'daki mektebinin bitişiğindeki mezarlığa gömülen Paşa'nın, çok zengin ve aynı zamanda iyi bir muhasebeci olduğu bilinmektedir. Salih Paşa'nın kabri, Aksaray'da Namık Kemal Caddesi'nde Çakır Ağa Cami'nin karşısındaki aile kabristanında bulunmaktadır. Mezar taşında şu kitâbe okunur:

Hû

Lâ ilâhe illa'llallah Muhammedün resülü'llah

Efâhim-i vükelâ-yı saltanat-ı seniyyeden

¹⁸⁰ İ. Mehmed Süreyya eserinde (age., II, 455) Mehmed Emin Bey'i Hacı Mehmed Bey'in değil Hacı Ahmed Bey'in oğlu olarak göstermiştir Fakat doğrusu Hacı Mehmed Bey'dir. Bkz. İ. Hakkı Konyalı, age., 439.

¹⁸¹ İ. Hakkı Konyalı, age., 451.

¹⁸² Mehmed Süreyya, age., V, 1470.

olup meclis-i vâlâ a'zâhğı
 üzerinde olduğu halde
 irtihâl-i dâr-ı bekâ iden
 Mehmed Sâlih Paşa'nın
 Merhûm ve mağfûrun leh
 Rûhuna rızâen lillah el-Fâtîha

Sene 1274.

Salih Paşa iki kez evlenmiş ve beş çocuğu olmuştur. Eşlerinden birisi Hüsniye hanımdır. 1855'te (23 Şa'bân 1277) ölmüş ve kocasının yanına gömülmüştür. Bundan olan oğlu Rıfat Bey (öl. m. 1873/h. 1290) hariciye mektubî kalemi hulefasındandır. Eşi Zehra Farbal Hanım'dır. (öl. m.1856/h.1273) Rıfat Bey'in oğlu İzzet Bey 1877'de (h. 1294) vefat etmiştir. Salih Paşa'nın diğer eşi Ayaz Paşa'nın torunlarındandır. Bundan olan Mehmet Tevfik isimli oğlu 1837'de (h. 1253) ölmüş Eyüp'teki Ayaz Paşa aile mezarlığına gömülmüştür. Salih Paşa'nın Ayşe Nahife adlı kızı 6 Ocak 1850'de (21 Safer 1266)¹⁸³, diğer kızı Hibetullah 1818'de (h. 1234), Mehmed Emin adındaki oğlu ise 1809/10'da (h. 1224) vefat etmişlerdir. Bunların Salih Paşa'nın hangi eşinden olduğu anlaşılamamıştır¹⁸⁴.

f.- Mustafa: 1750 yılında (h. 1164) vefat etmiş ve Aksaray'daki aile kabristanına gömülmüştür¹⁸⁵.

¹⁸³ İ. Hakkı Konyalı, Salih Paşa'nın kızı Ayşe Nahife'nin ölüm tarihi olan 21 Safer 1266'nın miladi karşılığını 1849 göstermişse de gerçekte bu tarihin miladi karşılığı 6 Ocak 1850'dir. Bkz. Yücel Dağlı- Cumhure Üçer, age., V,149.

¹⁸⁴ İ. Hakkı Konyalı, age., 451-452; İ. Hakkı Konyalı çalışmasında, Mehmed Emin Bey'in ölüm tarihi olan h. 1224'ün miladi karşılığı olarak 1812 yılını göstermişse de bu tarihin miladi karşılığı 1809/1810 yıllarına tekabül etmektedir. Bkz. Yücel Dağlı- Cumhure Üçer, age., V, 49-51.

¹⁸⁵ İ. Hakkı Konyalı, age., 399, İ. Hakkı Konyalı, Salih Paşa'nın kızı Ayşe Nahife'nin ölüm tarihi olan 21 Safer 1266 hicri tarihinin miladi karşılığını 1849 göstermişse de gerçekte bu tarihin karşılığı 6 Ocak 1850'dir. Bkz. Yücel Dağlı- Cumhure Üçer, age., V,149.

3.3.3.2. İSKENDER BEY EVLADI:

a- Seyyit İsmail: Hakkında bilgi bulunmamakla beraber 1744'de (h. 1157) vefat ettiği ve aile kabristanına gömüldüğü bilinmektedir¹⁸⁶.

3.3.3.3. İZZET ÖMER BEY EVLADI:

a- Ebubekir Raşit (öl. m. 1767/h. 1181).

b- Fatma (öl. m. 1761/h. 1175).

c- Mehmet Esat (öl. m. 1766/h. 1180) Üçünün de mezarı Aksaray'daki aile kabristanında bulunmaktadır¹⁸⁷.

3.3.4. AKRABALARI:

3.3.4.1. OSMAN AĞA:

Ebubekir Paşa'nın kardeşidir. Hakkında çok bilgi bulunmamakla beraber 1711'de (h. 1123) öldürüldüğü bilinmektedir¹⁸⁸. Mezarı Aksaray'daki aile kabristanında bulunmaktadır¹⁸⁹. Hammer eserinde Damad İbrahim Paşa idaresi zamanında kapıcıbaşılık yapan Osman Ağa adlı bir zattan bahsetmektedir Yüz akçe ile inşaat kerestesi almaya gönderilen Osman Ağa bu parayı istediği gibi harcamış ve yerine koyabilmek için de etrafında zorbalık yapmaya kalkışmıştır. Bunun üzerine baş gösteren şikayetler vezir-i azâm'a kadar ulaşmış ve daha önce işlediği suçta

¹⁸⁶ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399.

¹⁸⁷ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 399; İ. Hakkı Konyalı Ebubekir Raşit'in ölüm tarihini hicri 1181 olarak vermiş ancak miladi karşılığını 1770 yılı olarak göstermiştir. Oysaki hicri 1181 yılının miladi karşılığı 1767/1768 yıllarına tekabül etmektedir. Bkz. Yücel Dağlı- Cumhure Üçer, *age.*, IV, 591-593.

¹⁸⁸ Mehmed Süreyya, *age.*, I, 220.

¹⁸⁹ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 401.

affedilen Osman Ağa bu kez affedilmeyerek idam edilmiştir. Hammer'in eserinde yer verdiği Osman Ağa ile aynı dönemde yaşamış olan Ebubekir Paşa'nın kardeşi Osman Ağa'nın aynı kişi olma olasılığının kesinlik arzemesine de mümkün olduğu belirtilmelidir¹⁹⁰.

3.3.4.2. İSMAİL EFENDİ (OSMAN KETHÜDÂZÂDE):

Ebubekir Paşa'nın kardeşi Osman Ağa'nın oğludur Müderris ve Mısır mollası olup sonra Mekke ve İstanbul pâyesi almıştır. Şubat/Mart 1738'de (Zi'l-ka'de 1150) ayrılmış, Eylül/Ekim 1751'de (Zi'l-ka'de 1164) Anadolu pâyesiyle ikinci defa İstanbul kadısı olup Haziran/Temmuz 1752'de (Şa'bân 1165) azledilmiştir¹⁹¹. Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da dokuz, Mekke'de iki ve Mısır'da da bir vakfi olmak üzere 12 vakfına mütevellilik yapan¹⁹² ve aynı zaman da hattat olan İsmail Efendi, 1753'de (h. 1166) vefat etmiş, amcası Ebubekir Paşa'nın İstanbul Aksaray'da bulunan aile mezarlığına gömülmüştür¹⁹³. İ. Hakkı Konyalı, mektep hocası Kethuda Osman'la birlikte oğlu İsmail Efendi'nin ve yine İsmail Efendi'nin eşi Münevvere (öl. m.1759/h. 1170) ve diğer eşi Emine Hanım'ın (öl. m. 1762/h. 1176) ve ayrıca kızı Nefise Hanım'ın mezarlarının da aile kabristanında bulunduğu yer vermiştir¹⁹⁴. Ancak Kethuda Osman'dan sadece mektep hocası olarak bahsetmesi Konyalı'nın, Kethuda Osman'ın Ebubekir Paşa'yla kardeş olduğunu bilmediğini göstermektedir.

¹⁹⁰ Hammer, age., XVI, 46.

¹⁹¹ Mehmed Süreyya, age., III, 823.

¹⁹² Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; 20 Zi'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/163/158; Y. Y. Def. No: 1964/411; Gurre-i Cemâziye'l-âhîr 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 10 Rebi'ül-evvel 1137; İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y. Y. Def. No: 1964/420; 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423; 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424; 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432; 27 Rebi'ül-âhîr 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450; Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Gurre-i Rebi'ül-âhîr 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106.

¹⁹³ Mehmed Süreyya, age., III, 823.

¹⁹⁴ İ. Hakkı Konyalı, age., 401.

3.3.4.3. KEL-YUSUF (DARPHANE EMİNİ):

Ebubekir Paşa, Yusuf Efendi'nin akrabasındandır. Kel şöhretini taşıyan Alâiyeli Yusuf Efendi maliyeden yetişerek kasapbaşı, 1686'da (h. 1097) cebecibaşı sonra Halep muhassılı¹⁹⁵, II. Süleyman devrinde 12 Ocak 1690'da (Cemâziye'l-âhir 1101) defterdar-ı şikk-ı evvel olup 19 Mayıs 1690'da (Şa'bân 1101) azledilmiştir¹⁹⁶. 1693/94'te (h. 1105) başmuhasebeci olmuş, 1694/95'te (h. 1106) azledilip tutuklanmıştır. Bırakıldıktan sonra o sene darphane emini ve 1695/96'da (h. 1107) tersane emini olan büyük şöhret sahibi Yusuf Efendi Şubat/Mart 1697'de (Şa'bân 1108) katledilmiştir¹⁹⁷.

3.3.4.4. AHMET PAŞA (SEHLÂ/SADRAZAM):

1711'de (h. 1123) öldürülmüş olan Osman Ağa'nın akrabasından Cafer Ağa'nın oğlu olup Foça'da doğmuştur. Amcası Alâiyeli Hacı Ebubekir Paşa'ya bağlanıp Cidde Valiliği'nde kethudâsı olmuştur. Sonra kapıcıbaşı ve kapıcılar kethudâsı ve çavuşbaşı olup Aralık 1737'de (Şâ'ban 1150) sâdâret kethudâsı olmuştur. 14 Mart 1738'de (23 Zi'l-ka'de 1150) vezirlikle sâdâret kaymakamlığına terfi ettirilmiştir. Eylül/Ekim 1738'de (Cemâziye'l-âhir 1151) Aydın mutassarrıfı, ardından da Mart 1739'da (Zi'l-hicce 1151) rikâb kaymakamı olmuştur. Kasım 1739'da (Şa'bân 1152) nişancı olan Ahmet Paşa, bir müddet nişancılık yaptıktan sonra 22 Haziran 1740'da (27 Rebi'ü'l-evvel 1153) sadrazam olmuştur. 21 Nisan 1742'de (15 Safer 1155) azlolunmuş, ardından Rakka valisi ve 1743'te (h. 1156) azledilip kısa bir süre sonra Sayda valisi, Şubat/Mart 1744'te (Muharrem 1157) Kars Seraskeri ve Aralık'ta (Zi'l-ka'de) Halep valisi, Nisan 1745'te (Rebi'ü'l-evvel 1158) Anadolu Eyaleti'yle ikinci defa Kars Seraskeri olup Aralık'ta (Zi'l-ka'de) ikinci defa Halep valisi, Kasım/Aralık 1746 (Zi'l-ka'de 1159) Kandiye ve Aralık/Ocak'da (Zi'l-

¹⁹⁵ Mehmed Süreyya, *age.*, V, 1692 .

¹⁹⁶ Zuhri Danişman, *age.*, X, 118.

¹⁹⁷ Mehmed Süreyya, *age.*, V, 1692.

hicce) üçüncü defa Halep, Haziran 1747'de (Cemâziye'l-âhir 1160) Diyarbekir ve Aralık 1747'de (Zi'l-hicce) Bağdat valisi olmuştur. Mart 1748'de (Rebi'ü'l-evvel 1161) istifa ederek İçel mutasarrıfı, 12 Eylül 1748'de (19 Ramazan 1161) Mısır valisi olan Ahmet Paşa, Nisan 1750'de (Cemâziye'l-evvel 1163) Adana, Haziran/Temmuz 1752'de (Şa'bân 1165) dördüncü defa Halep valisi olmuş ve Şubat 1753'de (Rebi'ül-âhir 1166) vefat etmiştir. Ayakapısı'ndaki Ahmet Çelebi Mescidi'ni sadrazamlığı zamanında yenileyen Ahmet Paşa, Bandırma Tekkesi ile sebil ve medrese ihya ve imar etmiştir. Tüm bunların yanı sıra Ahmet Paşa'nın hırsı, kıskançlığı ve rüşvet ile de meşhur olduğu anlaşılmaktadır¹⁹⁸.

3.3.4.5. MEHMED PAŞA (YEĞEN):

Alâiyeli Kel Yusuf Efendi'nin kız kardeşinin oğlu olduğu için Yeğen lâkabı ile anılırdı. İstanbul'da tahsilini tamamladıktan sonra Topal Osman Paşa'ya kapı kethüdâsı ve gümrük emini olmuştur. 1730/31'de (h. 1143) azl edilerek inzivaya çekilmiştir. 1733/34'te (h. 1146) mevkufatçı ve sonra gümrükcü olmuş, 1736/37'de (h. 1149) rikâb-ı hümayun kethüdâsı olup¹⁹⁹, Ağustos 1737'de (Rebi'ül-âhir 1150) Sultan I. Mahmud tarafından, Kaymakam Köprülü-zâde Ahmed Paşa Sofya cânibi seraskerliğine, yerine de gümrükçü Yeğen Mehmed Paşa vezir rütbesiyle sadâret kaymakamlığına tayin edilmiştir²⁰⁰.

19 Aralık 1737'de (26 Şa'bân 1150) Sultan Mahmud Serdar Muhsin-zade Abdullah Paşa'yı azlederek yerine Yeğen Mehmed Paşa'yı sadrazam tayin etmiş ve serdâr-ı ekrem olmuştur. Rusya ve Avusturya'ya karşı muharebelerde parlak zaferler kazanan Yeğen Mehmed Paşa, Belgrad'ı almadıkça sulh yapmak niyetinde değildir. Bir kısım devlet ricali ise, hazır her tarafta Osmanlı orduları galip durumda iken yapılacak sulhun faydalı olacağı inancındadırlar. Fakat bu sırada, Yeğen Mehmed Paşa'nın, Kızlar ağası Beşir ağa ile arası açıldığından, onun telkini ile bu değerli

¹⁹⁸ Mehmed Süreyya, *age.*, I, 220-221.

¹⁹⁹ Mehmed Süreyya, *age.*, IV, 1077.

²⁰⁰ Şem'dânî-zâde Fındıklı Süleyman Efendi, *age.*, I, 69.

vezir-i âzam azledilmiş (22 Mart 1739), yerine vezir-i âzamlığa İvaz Mehmed Paşa getirilmiştir²⁰¹. Yeğen Mehmed Paşa da Sakız'a sürülmüştür. Sonra suçu bağışlanan Yeğen Mehmed Paşa, 4 Temmuz 1740'ta (9 Rebi'ül-âhir 1153) Kandiye muhafızı, 1742'de (h. 1155) Bosna, Ekim 1744'te (Ramazan 1157) Aydın valisi ve Aralık'ta (Zi'l-ka'de) Anadolu valiliğiyle Kars seraskeri olmuştur. 23 Ağustos 1745'te (25 Receb 1158) İran ile muharebeyi kazandığı sırada onu çekemiyenlerin etkisiyle bazı levendler savaştan çekilmiş, yapılan bu ihanete çok üzülen Yeğen Mehmed Paşa vefat etmiştir²⁰².

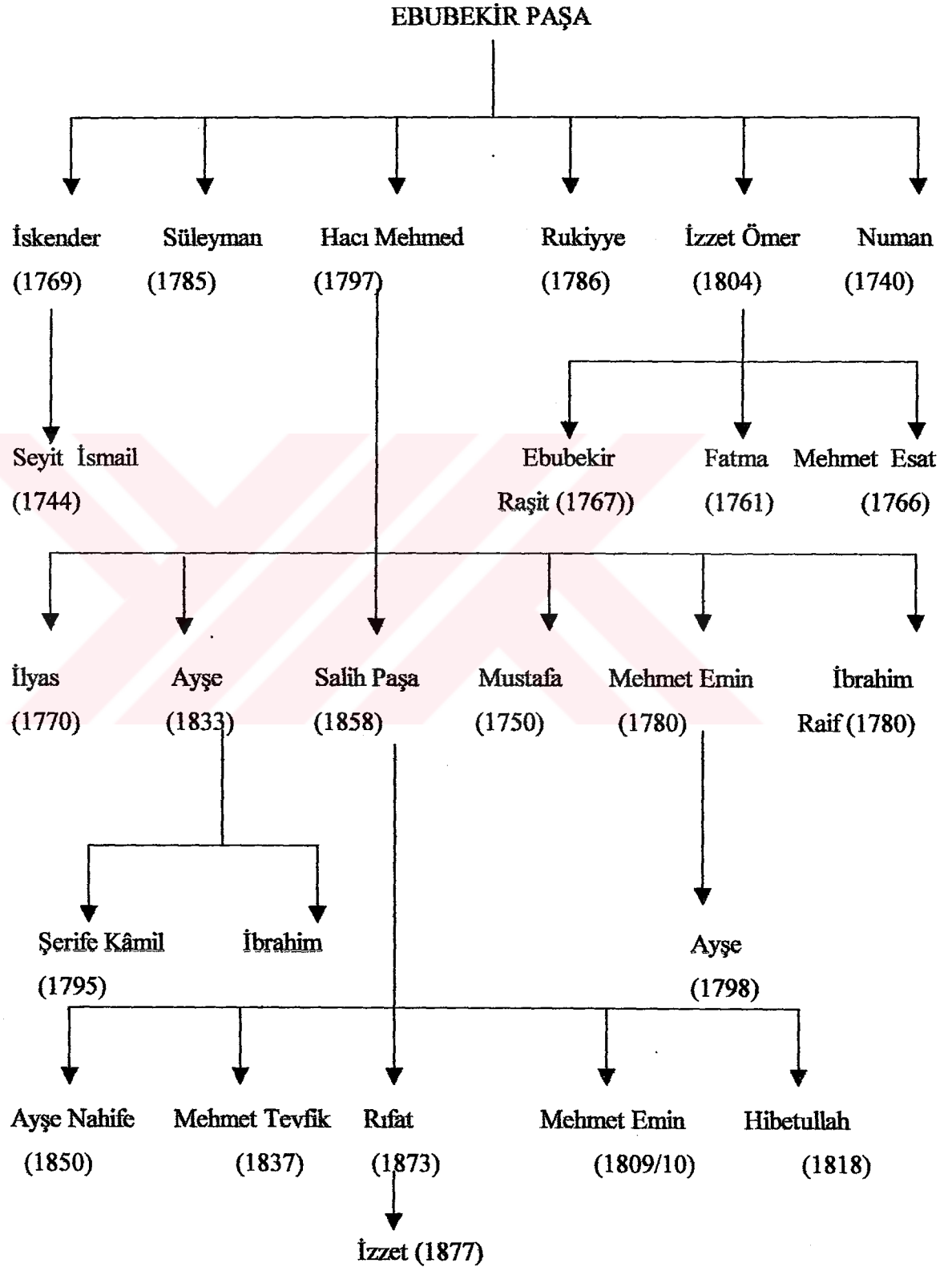
Şemsettin Sami, Mehmed Paşa'nın çalışkan, cesur, haysiyet sahibi bir zat olup, ancak tembelliğe, rüşvete, kötülüğe karşı olduğundan dolayı bu yolda olan kişilerin Mehmed Paşa'nın gazabından korktukları için sadareten azline çare buldukları gibi Kars bozgununun sebebini dahi hazırladıklarını belirtmiştir²⁰³.

²⁰¹ Zuhuri Danışman, *age.*, V, 264-265.

²⁰² Mehmed Süreyya, *age.*, IV, 1077.

²⁰³ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 448.

EBUBEKİR PAŞA'NIN AİLE SECERESİ

(*) Rakamlar ölüm tarihlerini gösterir.

4.VAKIFLARI:

Yaşadığı dönem itibariyle özellikle III. Ahmet (1703/1730)) ve I. Mahmud (1730/1754) dönemlerinde çok etkin olarak Osmanlı yönetim örgütünde görev alan Ebubekir Paşa, daha öncede belirtildiği gibi silahdar, gümrükçü, kapıcıbaşı, darphane emini olarak başladığı meslek hayatını Cidde, Mısır, Anadolu, Rumeli, Mora, Kıbrıs gibi valiliklerde bulunarak sürdürmüştür. Aynı zamanda kâptan-ı derya ve nişancılık görevinde bulunan Paşa'nın, vezirlik ve Mekke-i Mükerrerme Şeyhülharemi ünvanı da aldığını görülmektedir.

Siyasi nüfuzunun yanında var olan maddi zenginliği ile Ebubekir Paşa, İstanbul'da on, İzmir ve Antalya'da birer, Mekke'de (Cidde) on, Mısır'da iki, Mora'da dört, Kıbrıs'ta üç ve mevcut gelir fazlasının kullanımıyla ilgili bir vakfiyeyi de dahil edersek toplam 32 adet vakıf tesis etmiştir. Bunların içine vakfiye zeyli adı verilen ek vakıfların da dahil edildiğini belirtmek gerekir. Ebubekir Paşa çavuşbaşı iken dört²⁰⁴, Mısır valiliği yaptığı dönemde iki²⁰⁵, Cidde'de görevli bulunduğu sırada yedi²⁰⁶, Mora valisi iken beş²⁰⁷, Kıbrıs valisi olduğu süre zarfında da iki vakıf²⁰⁸ olmak üzere toplam yirmi bir vakıf tesis etmiştir. Kalan on bir vakfının²⁰⁹ kuruluşunun ise

²⁰⁴ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; 20 Zî'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/163/158; Y. Y. Def. No: 1964/411; Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 10 Rebi'ü'l-evvel 1137; İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y.Y. Def. No: 1964/420.

²⁰⁵ Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106; Y. Y. Def. No: 1964/422; 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423.

²⁰⁶ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53; 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424; 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424; 26 Zî'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def.No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430; 20 Zî'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No: 737/47; Y. Y. Def.No. 1766/265/63.

²⁰⁷ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432; 15 Muharrem 1154 (Hudutname), Mora, VGMA., Def. No: 737/10/11; 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 6 Zî'l-ka'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437; Gurre-i Zî'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No:737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443; 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423.

²⁰⁸ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449.

²⁰⁹ 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450; 10 Şa'bân 1164, Mekke, VGMA., Def. No: 24/39/Sayfa Kenarında Yazılı;Y.Y..Def. No: 1964/452; 1165 Tarihli Vakfiye, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 737/1/1; 20 Recep 1166 Tarihli, VGMA., Def. No:737/6/6; Y. Y. Def. No:1964/452; 17 Muharrem 1167, Cidde, VGMA., Def. No: 737/7/7; Y. Y. Def. No: 1964/454; 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y.

Paşa'nın tekalid olduğu döneme rastladığı görülmektedir. Ancak bu dönemde kısa süreli olsa tekrar memuriyet hayatına geri dönen Ebubekir Paşa, emekliliğinden sonraki zamanının büyük bir kısmını eşi Safiye Sultan'ın İstanbul'da bulunan Kalıçaçılar Köşkü yakınındaki yalısında geçirmiştir.

Ebubekir Paşa vakıfları yarı-irsâdi vakıflardır. Osmanlı toprak hukukuna göre bir vakfin yarı-irsâdi vakıf grubuna girebilmesi akarlarının bir kısmının mirî, diğer bir kısmının ise ferdi mülke konu olabilmesiyle ilgilidir²¹⁰. Ebubekir Paşa vakıfları içerisinde menzil, dükkan, bahçe, değirmen gibi şahsi mülk olabilen emlakın yanında, çiftlik, arazi gibi mirîye ait olan akarların da bulunması, vakıflarının yarı-irsâdi vakıf olduğunu bize göstermektedir.

Kuruluş amacı yönünden yarı-hayri, yarı-ailevi (zürri) vakıflardır. Ebubekir Paşa tesis etmiş olduğu vakıflardaki gelir fazlasının, önce evlatları arasında paylaştırılmasını, ancak neslinin son bulması durumunda azatlı kölelerine onların da soyunun tükenmesi durumunda ise Haremeyn-i Şerifeyn fukaralarına gönderilmesi şartını getirmiştir. Paşa, böylece bir nevi ailesinin geleceğini garanti altına almıştır. Tabi bu uygulamasında XVIII. yüzyılda halen var olan müsadere (bireylerin malları ve mülklerinin devletçe el konulması) usulünün de etkisi olduğu tartışılmaz²¹¹. Nazif Öztürk XVIII. yüzyıl ile IX. yüzyıl vakıflarının karşılaştırmasında bunu çok açık gözler önüne sermiştir. Eserinde, IX. yüzyılda ferdi mülkiyet haklarında görülen gelişmeler ve bunun yanı sıra tanzimat sonrasında müsadere ve temlik usulünün ortadan kalkması ile zürri vakıfların XVIII. yüzyıla göre hayli azaldığını belirtmiştir²¹². Bugün halen mülhak vakıf statüsünde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan Ebubekir Paşa vakfının gelirinden torunlarına pay verildiği görülmektedir.

Def. No: 1964/456; 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458; 21 Şevvâl 1169, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/5/5; Y. Y. Def. No: 1964/459; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y. Y. Def. No: 1964/460; Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, VGMA., Def. No: 737/9/10; Y. Y. Def. No: 1964/461.

²¹⁰ Hasan Yüksel, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683)*, Sivas 1998, 30.

²¹¹ Hasan Yüksel, 'Vakıf-Müsadere İlişkisi' (Şam Valisi Vezir Süleyman Paşa Olayı), *Osmanlı Araştırmaları*, XII, İstanbul 1992, 399-424.

²¹² Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara 1995, 45.

Aşağıda detaylı anlatılacağı üzere Ebubekir Paşa, kurduğu vakıflarla halkın başta sosyal ihtiyaçları olmak üzere eğitim ve dini ihtiyaçlarına da cevap vermeye çalışmıştır. Cami, mescit, mektep yapım ve onarımının yanında halkın su ihtiyacını gidermek için büyük çaba gösteren Paşa, özellikle Kıbrıs'ta su kuyuları açtırarak ve su kemerleri yaptırarak altı mil uzaklıktan getirttiği suyu halkın kullanımına sunmuştur. Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da, Mekke'de, Cidde'de, Mora'da, bu amaçla tatlı su çıkarttığı ve bunun yanında bi'r-i ma' (su kuyusu), sahrınc (su deposu), sebil yaptırdığı görülmektedir. Elde ettiği tatlı suyu zaman zaman da gelir kaynağı olarak kullanmaktan çekinmeyen Paşa, vakıf akarlarının gelirinden bir bölümünü hayratlarının bakım ve onarımı ile çalışan görevlilerin giderine ayırmıştır.

4.1. İSTANBUL VAKIFLARI:

Ebubekir Paşa ilk vakıflarını İstanbul'da tesis etmiştir. Buradaki vakıflarına ilişkin, beş vakfiya, üç vakfiye zeyli, bir mübayaa, bir bostan hücceti dahil olmak üzere on adet vakfiye ve benzeri belge bulunmaktadır²¹³.

Ebubekir Paşa'nın İstanbul vakıflarının gelir kaynakları içerisinde ilk sırada menzillerin yer aldığı görülmektedir. Vakıflarının geliri ile sonradan satın aldığı menzilleri saymazsak 16 adet milk menzili bulunmaktadır. Paşa bunların büyük bölümünü çavuşbaşı olduğu sırada vakfetmiştir. Bu dönemde Ebubekir Paşa'nın Aksaray'da, biri dörtyol ağzında²¹⁴ diğeri Koğacıdede Mahallesi'nde kendisinin yaptırmış olduğu iki milk menzili, Çavuş Karyesi yakınındaki büyük milk menzili, Kumkapı içindeki Nişancıpaşa Mahallesi'nde bulunan iki milk menzili vakıf akarları arasına dahil ettiği görülmektedir. Fener kapusu içinde Abdu Subaşı Mahallesi'nde

²¹³ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; 20 Zi'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/163/158; Y. Y. Def. No: 1964/411; Gurre-i Cemâziye'l-âhîr 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 10 Rebi'ül-evvel 1137; İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y.Y. Def. No: 1964/420; 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423; 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424; 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def.No: 1964/428; Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432; 27 Rebi'ül-âhîr 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450; 21 Şevvâl 1169, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/5/5; Y. Y. Def. No: 1964/459.

²¹⁴ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

yer alan milk menzili Fatma Hanım'dan, Nişancıpaşa Mahallesi'ndeki menzili ise Mehmet Ağa'dan satın alan Ebubekir Paşa burada yeniden altı bab milk menzil inşa ettirmiştir. Paşa'nın, Aksaray Baklacı Mahallesi'nde Uşak odaları olarak bilinen odaları da aynı tarihte vakfettiği görülmektedir²¹⁴. Meskenler arasında yer olan bu odalar, Hasan Yüksel'in XVII. yüzyıl vakıflarına dair incelemesinde belirttiği üzere, gündüz hizmetçilik, hamallık ve seyyar satıcılıkla geçimlerini sağlamaya çalışan işsiz ve bekar kitlenin, geceleri kira karşılığında kaldıkları yerlerdir²¹⁵. Ebubekir Paşa, Cidde valisi olduğu dönemde oğlu Müderris Numan Beyefendi'nin sahibi olduğu, Kızılminare Mahallesi'ndeki milk menzili 8000 kuruşa satın almıştır²¹⁶. Mora valiliği yaptığı sırada da İstanbul Ördek Kasap Mahallesi'nde bulunan milk menzili vakfederek akarları arasına dahil eden Paşa, bu menzilin misilleri ayarında icârateyn (hem peşin hem de sonradan alınacak kirası olan) ile icara verileceğini, elde edilen gelirinde vakfa sarf olunacağına açıklık getirmiştir²¹⁷.

Ebubekir Paşa, Defterdar Ahmet Çelebi Mahallesi'nde bulunan iki menzilin birini 25 Mart 1751 (27 Rebi'ül-âhir 1164) tarihinde, diğerini de 19 Temmuz 1756 (21 Şevvâl 1169) tarihinde vakfetmiştir²¹⁸. Paşa, bu menzillerden Sultan Sarayı civarında bulunan, Aksaray yakınındaki Çakır Ağa Câmî'nin karşısında bina eylediği mektep ve sebilin vakfına ilhak etmiştir²¹⁹. Elimizdeki ilk vakfiye Mart/Nisan 1720 (Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132) tarihli olmakla beraber bu vakfin vakfiyesinde Aksaray'daki adı geçen sebil ve mektebe rastlanmamaktadır. Ancak İ. Hakkı Konyalı, Ebubekir Paşa'nın Aksaray, Namık Kemal Caddesi Çakır Ağa Câmî'nin karşısında bulunan, 1714'de (1126) yaptırdığı mektep ile onun sağına yaptırdığı çeşmenin arasını aile kabristanı olarak ayırdığını belirtmektedir²²⁰. Bu durum ise, Ebubekir Paşa'nın Mart/Nisan 1720 (Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132) tarihli ilk vakfindan daha önce tesis ettiği bir vakıf daha olduğunu akla getirmektedir.

²¹⁴ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²¹⁵ Hasan Yüksel, *age.*, 106.

²¹⁶ 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def. No: 1964/428.

²¹⁷ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432.

²¹⁸ 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450; 21 Şevvâl 1169, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/5/5; Y. Y. Def. No: 1964/459.

²¹⁹ 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450.

²²⁰ İ. Hakkı Konyalı, *age.*, 397.

İcâre-i muaccele ve her gün üç akçe icâre-i müeccele ile kiraya verileceği belirtilen bu menzilden elde edilen gelirin, mektep ve sebilin vakfiyesinde açıklandığı üzere harcanacağı eğer bu mümkün olmaz ise fukarayı müslümine sarf olunacağı şart koşulmuştur²²¹.

Ebubekir Paşa vakıf gelir kaynakları arasında yer alan bu menzillerin kirası ile vakfa yeni akarlar dahil etmiştir. Şubat/Mart 1724 (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136) tarihli vakfiyede belirtildiğine göre Aksaray Koğacıdede Mahallesi'nde bulunan menzil-i kebir, 15 bin kuruş muaccele ve altı akçe²²² müeccele ile Elhac Abdurahman isimli bir kişiye icara verilmiştir. Elde edilen toplam meblağla, Ebubekir Paşa, Koğacıdede Mahallesi'nde biri büyük olmak üzere iki bostan, Çakır Ağa Mahallesi'nde üç milk menzil, Kumkapı'da Nişancıpaşa hamamına bitişik bahçe, yine Kumkapı'da Muhsine Hatun Mahallesi'nde bulunan milk ile Aksaray Koğacıdede Mahallesi'nde bir mahzeni satın alarak vakıflarının gelir kaynaklarına eklemiştir²²³.

Paşa'nın İstanbul vakıflarının bir başka gelir kaynağı ise arsadır. İstanbul'da Davutpaşa Mahallesi'nde biri 1486 buçuk zira olan iki arsa ile Mesih Paşa'yı Atik Mahallesi'nde 1132 zira arsayı akarlarına dahil etmiştir. Akarları arasında arsaların yer alması kendisinin de menzil yaptırdığının bir başka kanıtıdır²²⁴.

Gelir kaynakları arasında üçüncü sırayı bahçe ve bostanlar almaktadır. Ebubekir Paşa, Aksaray Koğacıdede Mahallesi'nde bulunan menzil-i kebirin geliri ile satın aldığı iki bostan ve bir bahçe dışında²²⁵; biri Abdullah Ağa Mahallesi'nde²²⁶, diğeri Aksaray'da bulunan iki bostanı²²⁷ ve beraberinde Nişancı Mehmet Paşayı Atik

²²¹ 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450.

²²² Akçe, paranın üçte biri değerinde gümüş bir sikke idi. Bir kuruş kırk para olduğuna göre bir akçe kuruşun 1/120 değerinde idi. Bkz. Beria Remzi Özoran, agm., VD., XVI, 28, dipnot 8.

²²³ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²²⁴ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²²⁵ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²²⁶ 20 Zi'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/1637158; Y. Y. Def. No: 1964/411.

²²⁷ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123, Y. Y. Def. No: 1964/408.

Mahallesi'nde hadika olarak da tabir edilen küçük bir bahçeyi de vakfetmiştir²²⁸. Diğer akarlar yanında hayli az olmakla birlikte Aksaray Koğacidede Mahallesi'nde bir hamam ile havuz²²⁹ ve Mesih Paşa'yı Atik Mahallesi'nde bulunan bir mahzen de gelir kaynakları arasında yer almaktadır²³⁰.

Paşa'nın İstanbul'da bulunan akarları değerlendirildiğinde menzillerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Ancak menzil olarak yer alan meskenlerin büyüklük açısından birbirinden farklılık gösterdiğini belirtmek gerekir. Çok büyük olanlar menzil-i kebir olarak ayrılmış olmakla birlikte menzil olarak tanımlanan meskenlerin farklılığını Mart 1724 tarihli (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136) vakfiyede yer alan iki menzilin tasviriyle belirtelim:

Aksaray Koğacidede Mahallesi'nde yer alan menzil'de; dışında üst katta yedi bab oda, bir camlı köşk, divanhane, sofa ve iki kenif; orta katta altı bab oda, iki kenif ve altında ahır, mutfak ile meyveli ve meyvesiz ağaçları içine alan bahçe, iki bi'r-i ma, avlu ile üstte bir kıt'a bahçe bulunmaktadır. İçinde ise; üst katta yedi bab oda, hamam ve camekan, kenif ve birbiri üstünde iki adet taş mahzen, orta katta dört bab oda, bir kenif, ve altta fiskiyeli ve camlı bir köşk, hamam ve bunun bitişiğinde mutfak, mahzen ve iki bi'r-i manın yer aldığı belirtilmiş, diğer taraftan yine Koğacidede Mahallesi'nde yer alan altı üstlü iki bab odaları olan, bir bi'r-i ma ve küçük bahçeyi içine alan meskende menzil olarak değerlendirilmiştir²³¹.

Vakıf akarları arasında yer alan menziller yukarıda da görüldüğü üzere icârateyn ile kiralanmıştır. Yani kiranın bir kısmı peşin kalan kısmı ise sonra alınmıştır. İcârateyn ile kiraya verirken, misilleri ayarında icârateyn ibaresi düşülerek akarların o gün için geçerli olan bedelden daha aşağı bir fiyata kiralanması önlenmiştir. İcâre-i tavile olarak da bilinen bu kira şekli genellikle menziller için kullanılmıştır. Bostanlar ve değirmenler için alışla gelen icârateyn usulünün değil

²²⁸ 20 Zi'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/1637158; Y. Y. Def. No: 1964/411.

²²⁹ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

²³⁰ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²³¹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

her sene, icâre-i sahiha yada icâre-i vâhide²³² olarak bilinen kira şeklinin uygulandığı dikkati çekmektedir²³³.

Ebubekir Paşa, İstanbul'da bulunan vakıf hayratının arasında önceliği halkın su ihtiyacının giderilmesine ayırmıştır. Paşa, bu amaçla Aksaray dört yol ağzında bir masura ve bir çuvaldız tabir olunur ma-i câriyi ve kargir hazineli çeşmenin arsasını²³⁴, Mesih Paşayı Atik Mahallesi'nde iki bi'r-i mâ'yi, Aksaray yakınında Koğacıdede Mahallesi'nde satın aldığı iki bi'r-i mâ'yi²³⁵, İstanbul Cebeci karyesi yakınında Iskarteyn denilen kimsenin mülkü olmayan mevzide kazarak sahip olduğu 19 masura mailezizin 10 masurasını halkın kullanımına sunmuştur. Bu 10 masuranın iki masurası kardeşi Osman Ağa'nın Kumkapı'da hayatta iken yaptırdığı çeşme için, üç masurası Aksaray Koğacıdede Mahallesi'nde kendi menziline bitişik yaptırdığı çeşme için, dört masurası Çakır Ağa Mahallesi'nde yaptırdığı mektep ile menzil arasında bulunan çeşme için, bir masurası ise menzilin bitişiğinde bulunan mektep sebili için kullanılmıştır²³⁶. Bu on masura tatlı suyun dağılımında görüldüğü üzere Ebubekir Paşa biri Aksaray Koğacıdede Mahallesi'nde diğeri Çakır Ağa Mahallesi'nde olmak üzere iki çeşme ile yine Çakır Ağa Mahallesi'nde bir mektep yaptırarak vakıf hayratı arasına dahil etmiştir. Bu durum Paşa'nın, daha önce de bahsi geçen Mart/Nisan 1720 (Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132) tarihli vakfindan daha önce bir vakıf daha tesis ettiği görüşünün doğruluğunu desteklemektedir.

Ebubekir Paşa'nın çeşme ile mektep görevlilerine tahsis ettiği ücret de vakıf hayratı içerisinde yer almaktadır. Mart/Nisan 1720 (Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132) tarihli vakfiyedeki bilgilere göre, 3000 zira büyüklüğündeki bostan her sene misilleri ayarında icâre-i muaccele ile kiraya verilecek, hasıl olan gelirden dört akçesi çeşmenin su yolcusuna, iki akçesi taşra bölükbaşısına, her ay 20 akçesi de su tasımı

²³² İcâre-i vâhide, vakıf olan musakkafatın ve müstegallâtin ay ve sene gibi kısa bir müddetle icaradır. Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 1988, 85.

²³³ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²³⁴ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

²³⁵ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²³⁶ 10 Rebi'ü'l-evvel 1137, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y.Y. Def. No: 1964/420.

akşamları eve getirip götürren ve mahalle mescidinde müezzinlik yapan kişiye tahsis edilecektir²³⁷.

Mart 1724 (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136) tarihli vakfiyede icârateyn ile kiraya verilen menzil ve dükkanlardan elde edilen gelirden; mektep hocasına yevmi 40, mektebin meşk (yazı ve müzik) hocasına dört, halife olan kişiye mektebi vaktiyle açıp kapatması da dahil olmak üzere 10 akçe ile hocaya bayramlarda 1000 akçe, halifeye de 500 akçe ve giyecek verileceği belirtilmiş bunun yanında çeşmenin su yolcusuna iki, su tascısına da yevmi bir akçe ücret tahsis edilmiştir²³⁸. 23 Eylül 1736 (17 Cemâziye'l-evvel 1149) tarihli vakfiyede yer alan bilgilere göre İstanbul Muratpaşa'yı Atik Câmi Şerifi'ne yevmiye 15 akçe ile müderris tayin eden Ebubekir Paşa²³⁹, 1 Haziran 1737 (2 Safer 1150) tarihinde ise bu görevlinin maaşına vakıf fazlası gelirden 15 akçe daha zam yapmıştır²⁴⁰. Ancak adı geçen caminin vakfedildiğine dair elimizde bir bilgi bulunmamaktadır.

Görevlilere verilen ücretin yanında çeşmenin tamiratına gerekli beş akçe²⁴¹ ile mektebe alınacak olan bin vukye kömür ve hasır için de vakıf gelirinden pay ayrılmıştır. Ramazan ayında mektebe yeni başlayan talebelere birer pabuç ile kelle-pûş (bir çeşit başörtüsü), daha önce mektebe başlayan talabelere ise birer kapama, kırmızı kelle-pûş, pabuç ve Antalya kuşağı verilmesi vakfın bir diğer hayratıdır²⁴².

Vakıf gelirinden vakıf görevlilerinin de ücretlerini tahsis eden Ebubekir Paşa, vakıf mütevellisine yevmi iki²⁴³, vakıf kâtibi ile vakıf câbisine de (gelirleri toplayan görevli) hizmetleri karşılığında yevmi iki akçe tahsis etmiştir²⁴⁴.

²³⁷ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

²³⁸ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²³⁹ 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423.

²⁴⁰ 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108.

²⁴¹ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

²⁴² Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁴³ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

²⁴⁴ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

Ebubekir Paşa'nın İstanbul'daki akar ve hayratlarının Aksaray'da yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu yoğunluğun, Paşa'nın Aksaray semtini ikâmet yeri olarak seçmesi ve aile kabristanının da burada olmasıyla bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır.

Paşa vakıf gelir fazlalığının öncelikle kendi neslinin arasında eşit olarak dağıtılmasını, neslinin tükenmesi durumunda azatlı kölelerine devr olunmasını, onların da soyunun tükenmesi durumunda ise Medine-i Münevvere fukaralarına gönderilmesini vakıf şartı olarak vakfiyede yer vermiştir²⁴⁶.

Tevliyet hakkının öncelikle kendisinde olduğunu belirten Ebubekir Paşa, kendisinden sonra evladı evladına olmak üzere nesilden nesile aktarılacağını, neslinin tükenmesi durumunda azatlı kölelerine geçeceğini ancak onların da soyunun tükenmesi durumunda bu yetkinin Haremeyn-i Muhtaremeyn vakıf mütevellilerine devredileceğini belirtmiştir²⁴⁷.

Ebubekir Paşa İstanbul'da tesis ettiği 19 Temmuz 1756 (21 Şevvâl 1169) tarihli vakfına oğlu Süleyman Beyefendi'yi²⁴⁸ geri kalan dokuz vakfına da kardeşi Osman Ağa'nın oğlu Müderris İsmail Efendi'yi müteveli olarak görevlendirmiştir²⁴⁹. 10 Nisan 1738 (26 Zi'l-hicce 1150) tarihli vakfiyede mevleviyet payesine sahip

²⁴⁶ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁴⁷ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; Bir başka vakfında ise azatlı kölelerinin de neslinin sona ermesinden sonra tevliyet hakkının hakim'in rey'i ile karar bağlanacağı belirtilmiştir. Bkz. Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁴⁸ 21 Şevvâl 1169, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/5/5; Y. Y. Def. No: 1964/459.

²⁴⁹ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; 20 Zi'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/163/158; Y. Y. Def. No: 1964/411; Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 10 Rebi'ül-evvel 1137; İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y. Y. Def. No: 1964/420; 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423; 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424; 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432; 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450.

olduğu görülen İsmail Efendi'nin²⁴⁹ Temmuz/Ağustos 1740 (Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153) tarihli vakfiyede ise Yenişehir Fener Kadısı olduğu anlaşılmaktadır²⁵⁰.

4.2. İZMİR VAKIFLARI:

Ebubekir Paşa İzmir'de iki ayrı tarihte vakıf tesis etmiştir. Bunlardan ilki çavuşbaşılık dönemine rastlayan Mart 1724 tarihli (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136), içerisinde sadece İzmir değil Antalya ve İstanbul vakıflarına dair gayri menkullerin de bulunduğu vakıftır. Diğeri ise Mora valisi olduğu dönemde oluşturduğu Ocak/Şubat 1743 tarihli (Gurre-i Zi'l-hicce 1155) vakfidir²⁵¹.

Paşa'nın İzmir'de bulunan tüm akarlarının ticârethaneler olduğu görülmektedir. İzmir'de meskenler ve tarım alanlarının gelir kaynakları arasında bulunmaması bu şehrin liman şehri olmasıyla bağlantılıdır. Ticari hareketlenmenin yoğun olarak görüldüğü İzmir'de Ebubekir Paşa'nın, Câmî Atik Mahallesi'nde iki kıt'a at değirmeni ve dest-gâhı (dokuma atölyesi), bir berber dükkanı, bir kalaycı dükkanı, bir attar dükkanı ile bir bab odası, Yemiş İskelesi yakınında ise sekiz bab dükkan, bir bab kahvehane, dört bab mahzen²⁵² ve bir de hanı bulunmaktadır²⁵³. Vakfiyedeki bilgilere göre, Yemiş İskelesi yakınında bulunan bu hanı Ebubekir Paşa, 1610 zira büyüklüğünde boş bir arsa üzerine yaptırmıştır. İçerisinde 12 bab mahzen, dışında; 17 bab dükkan, bir bab kahvehane ile bir bab odası bulunan duhancılarının (tütüncüler) oturduğu bu hanı Paşa, eklemeleriyle beraber vakfetmiştir²⁵⁴.

²⁴⁹ 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No:735/228/109; Y. Y. Def. No:1964/428.

²⁵⁰ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No:1964/432.

²⁵¹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; Gurre-i Zi'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No:737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443.

²⁵² Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁵³ Gurre-i Zi'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No:737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443.

²⁵⁴ Gurre-i Zi'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No:737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443.

İlk vakfına biraderzadesi Mûderris İsmail Efendi'yi mütevellî olarak görevlendiren Paşa'nın²⁵⁵, Ocak/Şubat 1743 tarihli (Gurre-i Zi'l-hicce 1155) vakfına ise Elhac Süleyman Beyefendi'yi mütevellî olarak tayin ettiği görülmektedir. Yukarıda sözü edilen hanın mütevellî tarafından kiraya verileceği ve elde edilen gelirin, Mora'da tesis ettiği vakfının içerisinde yer alan ve Paşa'nın kendisi tarafından yaptırılan cami, mektep, medrese ve çeşme vakfına harcanacağı belirtilmektedir²⁵⁶.

Şu an mülhak vakıf statüsünde olan Ebubekir Paşa vakfının, halen mütevellîliğini yapan Ebubekir Paşa torunlarından Suzan Dikraz'ın, anlattığına göre 2001 yılı içerisinde İzmir'de bir han avlusu satılmıştır. Söz konusu olan han avlusunun, Ocak/Şubat 1743 tarihinde (Gurre-i Zi'l-hicce 1155) vakfedilerek Ebubekir Paşa vakıf akarlarına dahil edilen hanın parçası olduğu anlaşılmaktadır. Suzan Dikraz, bu satışa, hanın içerisindeki dükkanların zaman içerisinde elden çıkması sonucu arada kalan avlunun gelir getirmeyişinin sebep olduğunu belirtmektedir²⁵⁷.

4.3. ANTALYA VAKIFLARI:

Alâiyeli olarak tanınan Ebubekir Paşa'nın Antalya'da toplam iki adet vakfi bulunmaktadır. İstanbul ve İzmir'deki vakıf akarlarının da dahil edildiği yukarıda da bahsi geçen çavuşbaşılık döneminde tesis ettiği Mart 1724 tarihli (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136) vakfının yanında bir de 16 Kasım 1755 tarihli (10 Muharrem 1169) mütekaidlik yıllarına rastlayan dönemde oluşturduğu vakfi bulunmaktadır²⁵⁸.

Ebubekir Paşa, Antalya suru içinde, biri Hasbalaban Mahallesi'nde diğeri Ahi Kızı Mahallesi'nde yer alan iki milk menzil ile sur dışında bulunan bir milk

²⁵⁵ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁵⁶ Gurre-i Zi'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No: 737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443.

²⁵⁷ Halen Antalya'da ikâmet etmekte olan Suzan Dikraz vakıf mütevellîyesidir.

²⁵⁸ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458.

menzili vakfederek vakfının gelir kaynakları arasına dahil etmiştir. Paşa, bu menzillerden Antalya suru dışında han olarak da tabir olunan menzilini Seyit Ahmet Çelebi'den satın almış, arsası için de senede Süleyman Efendi vakfına beşer kuruş mukataa vermiştir²⁵⁹.

Ebubekir Paşa'nın Antalya vakıf akarları arasında yer alan toplam yedi adet değirmenin beşi (iki adeti çeltik değirmenidir.) Çekinoba ve Kondu karyeleri arasında, ikisi Yelten ve Endiya adlı karyelerde bulunmaktadır. Paşa, Antalya iskelesinde de iki bab mahzen, bir bab berber dükkanı, sur dışında bir bab kalaycı dükkanı, Antalya surunda sebilhane yakınında birbirine bitişik 15 adet dükkan ile çarşıda bulunan beş adet dükkanı da vakfetmiştir²⁶⁰.

Antalya merkez ve çevre karyelerde bulunan bahçeler vakfin diğer bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. Antalya'nın iklim koşullarının zirai uğraşlara olumlu etkisi, vakıf akarlarının içinde bahçelerin oranının hayli yüksek olmasını sağlamıştır. Antalya suru dışında Meydan Mahallesi'nde, Aladeğirmen'de ve Kemiklik adlı mevzide birer milk bahçeyi vakfeden Ebubekir Paşa, Sekci adlı karyede 25 dönüm bahçeyi²⁶¹, Antalya Meydanbaşı ve Matlapça adlı mahalde arsası senede 60 para mukataalı iki kıt'a bahçeyi ve yine Meydan Mahallesi'nde satın aldığı bir kıt'a bahçeyi de vakfederek vakıf akarlarına dahil etmiştir. Paşa 16 Kasım 1755 (10 Muharrem 1169) tarihli vakfiyla akarlarına dahil ettiği üç kıt'a bahçenin mütevellî tarafından icara verilmesi ve elde edilen gelirin vakfin masrafları için harcanması gerektiğini belirtmiştir²⁶². Dükkan ve menzillerin icar şartları İstanbul vakıfları içerisinde anlatıldığı için burada tekerrüründen kaçınılmıştır.

²⁵⁹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; Mukataa (icâre-i zemin veya icâre-i senevi), arsası vakıf ve üzerindeki bina ve ağaçları mülk olan akarda, mutasarrıfı tarafından her sene vakfi tarafına verilmek üzere, arsa için tayin edilmiş olan senevi kira bedeline denir. Bkz. Nazif Öztürk, *age.*, 256.

²⁶⁰ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁶¹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁶² 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458.

Ebubekir Paşa vakfının bugün toplam vakıf akarı Antalya'da bulunan 11 dükkandan ibarettir²⁶⁴. Mevcut bu dükkânların Mart 1724 tarihinde (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136) vakfedilen dükkânlar olduğu anlaşılmaktadır.

Ebubekir Paşa Mart 1724 (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136) tarihli vakfına mütevellî olarak biraderzadesi İsmail Efendi'yi atamıştır²⁶⁵. 16 Kasım 1755 (10 Muharrem 1169) tarihli diğer vakfına ise vekili olarak eşi Safiye Sultan'ın yalısında, oğlu Süleyman Beyefendi'yi görevlendirmiştir. Süleyman Beyefendi'nin de Ahmet Efendi'nin oğlu Mehmet Bey'i mütevellî olarak tayin ettiği görülmektedir²⁶⁶.

4.4. MISIR VAKIFLARI:

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu tamamlandıktan sonra fetih hareketleri için Balkanların hedef seçilmesi Memlûklüler ile olan ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. İki devlet arasındaki ilişkiler Yıldırım Beyazid'in (1389/1402) Malatya'yı kendi topraklarına katmasıyla gerginleşmiş ancak doğuda Timur tehlikesinin baş göstermesi üzerine zapt edilen yerlerin iadesi bu dönemin kısa sürede atlatılmasını sağlamıştır. Fetret devrinden (1402/1413) Fatih Sultan Mehmed (1451/1481) dönemine kadar geçen süreçte bazı küçük hadiseler meydana gelmişse de dostane ilişkilerin bozulması için yeterli olmamıştır²⁶⁷.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesinden sonra Memlûklüler aynı sıcaklığı Osmanlı Devleti'ne göstermemişlerdir. Bu soğuk ortamda, 1464 yılında hacca giden bir Osmanlı kafilesini Memluklu Devleti'nin hac yolunda yapması gereken görevleri çeşitli nedenlerle yapmamasından dolayı su bulmakta ve iâşe temin etmekte sıkıntı çektiklerini Fatih Sultan Mehmed'e anlatmıştır. Mevcut Hicaz su yolları gerginliğinin yanı sıra Dulkadiroğulları arasındaki taht çekişmesi ve bazı

²⁶⁴ Bkz. Tablo: 4.

²⁶⁵ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

²⁶⁶ 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458.

²⁶⁷ Mustafa Güler, *Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII. Yüzyıllar)*, İstanbul 2002, 41.

protokol sorunlarının da eklenmesiyle zaten var olan gerginlik çatışmaya dönüşmüştür. Dulkadiroğulları Beyi Melik Arslan Memlûklülere bağlı iken akrabalık ilişkileri nedeniyle Osmanlı Devleti'ne daha yakındır. Ona karşı olan kardeşi Şah Budak Kahire'de Melik Arslan'ı öldürtmüş kendisi de Memlûklüler tarafından beyliğe atanmıştır. Onun beyliğini kabul etmeyen Türkmen beyleri ise Fatih Sultan Mehmed'e, Şehsuvar Bey'i Dulkadiroğulları beyi olarak görmek istediklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine Fatih, Şehsuvar'ı Dulkadiroğullarına bey olarak atamıştır. Bu durumdan hoşnut olmayan Memlûklüler Şehsuvar üzerine ordu göndererek kuvvetlerini dağıtmış kendisini de idam ettirmişlerdir. Yerine tekrar Şah Budak'ın beyliğe getirilmesi üzerine Osmanlılar diğer kardeşi Alâüddevle Bozkurt'u beyliğe atayarak Memlûklüler üzerine harekete geçmişlerse de Fatih Sultan Mehmed'in ölümü nedeniyle bu sefer gerçekleşmemiştir²⁶⁸.

II. Beyazid'in (1481/1512) saltanat devrinde Memlûklülerle sınır bölgesinde yirmi yıla yakın savaşmıştır. Babasının ölümünden sonra ağabeyi II. Beyazid ile girdiği taht mücadelesinden mağlup ayrılan Cem kendisine destek veren Memluk sultanı Kayıtbay'ın yanına Mısır'a gitmiştir. Memluk Sultanının takviye ettiği kuvvetlerle Osmanlı topraklarına giren Cem burada da başarılı olamamıştır. Tüm bu gelişmelerin yanında Kayıtbay'ın, II. Beyazid'in tahta çıkışını tebrik etmemesi ve Hind hükümdarının gönderdiği hediyelere el koyması iki devlet arasında savaşın başlamasına neden olmuştur. Ancak yapılan savaşlarda galip devletin olmaması ve bu durumu kendi leyhlerine kullanmak isteyen Portekizlerin Kızıldeniz'de, İspanyolların da Hint Okyanusunda hakimiyet sağlama çabaları üzerine 1498 yılında Tunus Emiri araya girmiş Dulkadiroğullarının Osmanlılara, Ramazanoğullarının da Memlûklülere bırakılması şartı ile anlaşmayı sağlamıştır²⁶⁹.

Yavuz Sultan tahta geçtiğinde batı ile ilişkilerinde bir sorun bulunmamasından da yararlanarak doğu sorununa yönelmiştir. Öncelikle Akkoyunlu Devleti'ni yıkarak şii Safevi devletini kurmuş olan Şah İsmail'in üzerine yürümüştür. Çaldıran savaşıyla Şah İsmail'i yenilgiye uğratan Osmanlıların bu başarısı tehlikeli

²⁶⁸ Yaşar Yücel-Ali Sevim, *Klâsik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni*, Ankara 1991, 91-92.

²⁶⁹ Mustafa Güler , *age.*, 43-44.

bir düşmanından kurtulan sünni Memlûklüleri sevindirmiştir. Ancak daha Safeviler üzerine yaptığı sefer öncesinde Yavuz Sultan Selim İran'dan sonraki hedefini Memlûklü Devleti olarak belirlemiştir²⁶⁹. Bunun nedenleri arasında, Memlûklü Devleti'nin Haremeyn-i Şerifeyn için yapılması gereken hizmetleri aksatması, hac yolunu tehlikeye düşürmesi, Şah İsmail ile Memlûk hükümdarı Kansu Gavri'nin ittifak girişimi ve Memlûklülere tabi Dulkadiroğullarının İran seferindeki itaatsizliğidir²⁷⁰. Yavuz Sultan Selim İran seferine giderken Alâüddevle'den Şah İsmail'e karşı savaşa katılmasını istemiş Alâüddevle bunu kabul etmediği gibi Osmanlıların yiyecek kollarına da baskınlar düzenlemiştir²⁷¹. Tüm bu nedenlerden dolayı harekete geçen Yavuz Sultan Selim 1516 Mercidâbık savaşında Memlûklüleri yenilgiye uğratarak Suriye, Filistin'i ele geçirmiştir. Ancak Mısır almadıkça zaferin geçici olacağına inanan Yavuz Sultan Selim 1517 Ridaniye savaşıyla Mısır'ı da topraklarına katmıştır²⁷². Osmanlı hakimiyeti boyunca fetihler için stratejik bir öneme sahip olduğu bilinen Mısır, imparatorluğun tahıl ambarı görevini de yapmıştır²⁷³.

1734 (h. 1147) yılı tut başlangıcından itibaren Mısır Valisi olan Ebubekir Paşa'nın burada iki adet vakfı bulunmaktadır. Ağustos/Eylül 1736 tarihli (Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149) ilk vakfını Mısır valisi iken, 12 Temmuz 1737 (14 Rebi'ül-evvel 1150) tarihli ikinci vakfını ise Cidde valisi olduğu dönemde tesis etmiştir²⁷⁴.

Ağustos/Eylül 1736 (Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149) tarihli vakfiyede yer alan bilgilere göre Ebubekir Paşa, Mısır'ın batı vilayetlerinden Erslam, doğu vilayetlerinden Gerdid köyü gelirlerinin fazlasını vakfetmiştir²⁷⁵. 12 Temmuz 1737 (14 Rebi'ül-evvel 1150) tarihli ikinci vakfiyede bu gelirlerin köy başına sekiz bin divani para olduğunu belirten Paşa, Haremeyn-i Şerifeyn sürresi defterine dahil olan dört bin parayı da ekleyerek toplam yirmi bin divani parayı vakfetmiştir. Bunun

²⁶⁹ Yaşar Yücel-Ali Sevim, *age.*, 127-128.

²⁷⁰ Mustafa Güler, *age.*, 45.

²⁷¹ Yaşar Yücel-Ali Sevim, *age.*, 124.

²⁷² Yaşar Yücel-Ali Sevim, *age.*, 132-134.

²⁷³ Jane Hataway, *age.*, 5.

²⁷⁴ Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106; Y. Y. Def. No: 1964/422; 14 Rebi'ül-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

²⁷⁵ Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106.

yanında Paşa'nın, Mısır'da merhum Yusuf Kethuda tarafından yaptırılan Uzban kayası olarak bilinen kaya yakınındaki büyük köşkü de satın alarak akarları arasına dahil ettiği görülmektedir²⁷⁷.

Ağustos/Eylül 1736 (Gurre-i Rebi'ü'l-âhir 1149) tarihli vakfiyede vakıf gelirinin, Cidde'de bulunan cami, mektep, sebil ile Mekke ve Medine arasındaki su kuyularına ve Haremeyn-i Muhtaremeyn muhasebesinde kaydı tutulan diğer hayratlara harcanacağını belirten Ebubekir Paşa²⁷⁸, 12 Temmuz 1737 (14 Rebi'ü'l-evvel 1150) tarihli vakfının toplam yirmi bin divani para olan gelirinden, büyük köşkte bulunan sebinin sahrıncının beş bin deve yükü Nil suyu ile doldurulmasına 7500, bir çift öküzün saman parası ile köşkün altında hayvan sulamada kullanılacak su arkının idaresine 2000 ve daha bazı masraflar için 500 divani para ayırmıştır. Bu giderlerin yanı sıra Paşa, tatlı suyun sebilcisine, köşkün kapıcısına, su arkının dağıtıcısına her ay 60'şar, kazıcılara da senevi 720 divani para ücret verileceğini belirtmiştir. Yine vakıf tarafından verilen yiyeceklere 900, sebile gerekli olan bardaklar, ip, urgan ve diğer lazım olan şeyler ve tamirat için senevi 2800, her biri 40'ar paradan senevi 13 adet tunusa (?) 520, sakiye için gereken senevi kavadis bahasına (?)180 divani para ayıran Paşa mütevellî vekili olan kişiye de senevi 2000 bin divani para ayrılacağını vakfiyede şart koşturmuştur²⁷⁹.

Tevliyet hakkının hayatta oldukça kendisinde, kendisinden sonra evladı evladına olmak üzere kendi neslinde devam edeceğini belirten Ebubekir Paşa, neslinin tükenmesi durumunda bu hakkın azatlı kölelerine onların da soyunun tükenmesi durumunda Haremeyn-i Şerifeyn nazırı olan kimselere geçeceğini vakıf

²⁷⁷ "Köşkün fışhai kebiresini içine alan büyük kapısı yakınında sulama için oluşturulmuş demir şebekeli ağ, iki taraflı sebîl, su toplamak için tahsis edilmiş sahrınc, buna bitişik eklemelerinde üstte birçok ev ve fışhai merkume içinde bir bab ahır yakınında tamamlanmamış iki bab oda ve mutfak, yan tarafında iki bab hasıl (depo), hasılın kible yönünde ağaç dikimi için ayrılmış boş arsa, büyük kuyu, fışhai merkumenin doğusunda taştan yontularak yapılmış iki yüzüli merdiven ve binek taşını kasra dahil eden kemerli büyük kapı, köşkün altında üç bab hasıl ve üstte birçok ev, kiler, kahve odası, müride, hanefiyye, hamam ve taştan yontulmuş müteaddide umdanı kebir ve âli üzerine oluşturulmuş levayini müteaddide ve iki bab hazine, bir bab kenifi içine alan büyük köşk ve altında taştan oyularak yapılmış hayvan sulamak için hazırlanmış hayratı musallayı ve fiskriyyeyi içine almaktadır." Bkz. 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

²⁷⁸ Gurre-i Rebi'ü'l-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106; Y. Y. Def. No: 1964/422.

²⁷⁹ 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

şartı olarak vakfiyede yer vermiştir²⁷⁹. Ağustos/Eylül 1736 (Gurre-i Rebi'ü'l-âhir 1149) tarihli vakfına biraderzadesi İsmail Efendi'yi²⁸⁰, 12 Temmuz 1737 (14 Rebi'ü'l-evvel 1150) tarihli vakfına dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Ebubekir Ağa'yı müteveli olarak görevlendiren Ebubekir Paşa Mısır'da Uzman Ocağı kethudası olan Çerkez Ahmet Kethuda'yı da müteveli vekili olarak tayin etmiştir. Paşa, müteveli vekilinin ölümü durumunda bu göreve yine Uzman Ocağı kethudası olan kişinin tayin edileceğini, Mısır valisi ile Uzman Ocağı ihtiyarlarından Ali Kethuda ve diğerlerinin de vakfa karşılıksız nazırlık yapacaklarını belirtmiş, vakıf nazırı olan bu kişilerden vakıf kurallarının titizlikle uygulanmasını sağlamalarını, her gün sebilin havuzlarını doldurtmaya özen göstermelerini ve bunun sürekliliğini hususunda hassas davranmalarını istemiştir²⁸¹.

XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Mısır'da komutanlara verilen ayrıcalıklara vakıfların yönetimi de dahil edilmiştir. Bu uygulamada hac zamanı Kutsal Şehirler'e götürülen tahılları sağlayan çok sayıda köyün vakfedilmesi temel etken olmuştur. Bu nedenle vakıf idarecileri Mısır'ın askeri elitinden seçilmiştir. XVII. yüzyılın sonunda bir imparatorluk emriyle bu görev yeniçeri ve azeban kuvvetlerinin belli komutanlarına verilmiştir²⁸². Ebubekir Paşa vakfına nazır olarak görevlendirilen Uzman Ocağı ihtiyarlarından Ali Kethuda ile Jane Hathaway'ın eserinde yer verdiği iki azab başından biri olan, 1737/1738 yıllarında Mısır'ı yönetenler arasında yer alan 1740'da vefatıyla ardında 1,5 milyon para miras bırakan Celfiler Sülalesinden Ali Kethuda'nın aynı kişi olduğu görülmektedir²⁸³.

²⁷⁹ 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

²⁸⁰ Gurre-i Rebi'ü'l-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106; Y. Y. Def. No: 1964/422.

²⁸¹ 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

²⁸² Jane Hathaway, *age.*, 38.

²⁸³ Andre Raymond, *age.*, 41,43.

4.5. MEKKE (CİDDE) VAKIFLARI:

Mekke, Arap Yarımadasının batı bölgesinde Hicaz adı verilen ve Cidde'nin 100 km. doğusunda yer alan Safa ve Merve tepelerinin arasında bulunan mukaddes şehirdir. Mekke ile beraber Medine'ye iki harem anlamına gelen "Haremeyn-i Şerîfeyn, Haremeyn-i Muhteremeyn, Haremeyn-i Muharremeyn" de denilmiştir. Arapça bir kelime olan harem, girilmesi herkese serbest olmayan muazzez mekan anlamına gelir. Harem olan Mekke-i Mükerrerme'ye Belde-i Tayyibe adı da verilmiştir²⁸⁵.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı ele geçirmesi üzerine Memlûklülerin siyasi hakimiyeti altında bulunan Hicaz Hâkimi Şerif Ebu'l-berekât el-Hasemî, oğlu Ebû Nümeý'le birlikte kutsal emanetleri Mısır'a göndermiştir. 6 Temmuz 1717'de Ebû Nümeý babasının Osmanlı hakimiyeti altına girmeyi kabul ettiğini bildiren bir mektupla birlikte kutsal emanetleri Yavuz Sultan Selim'e takdim etmiştir. Bu tarihten itibaren halifelik Osmanlılara geçmiş Hicaz'da Osmanlı sınırları içine dahil edilmiştir²⁸⁶.

Mesleki yaşamının büyük bir bölümünü, çeşitli aralıklarla Cidde²⁸⁷ valisi olarak geçiren Ebubekir Paşa'nın, Mekke'de ve Mekke'nin limanı durumunda olan Cidde'deki vakıflarına dair sekiz vakfiye, bir şerh ve bir de vakfiye zeyli bulunmaktadır. Ayrıca tüm vakıflarının gelir fazlasının Medine'deki fukaralara dağıtılması ile ilgili 23 Mayıs 1753 (20 Recep 1166) tarihli vakfı da Mekke vakıflarının içinde değerlendirilmiştir²⁸⁸.

²⁸⁵ Mustafa Güler, *age.*, 20-21.

²⁸⁶ Mustafa Güler, *age.*, 46-47.

²⁸⁷ Halife Osman zamanında Mekke'nin limanı durumuna getirilen Cidde Hicaz bölgesinde Kızıldeniz kenarında bir limandır. Bkz. R. Hartmann, 'Cidde', *İA.*, III, 159.

²⁸⁸ Muharrem 1147, Cidde, *VGMA.*, Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53; 28 Cemâziye'l-âhir 1147, Cidde, *VGMA.*, Def. No: 734/184/181; Y. Y. Def. No: 1766/263/62; Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, *VGMA.*, Def. No: 735/229/110; Y.Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, *VGMA.*, Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430; 20 Zi'l-ka'de 1157, Cidde, *VGMA.*, Def. No: 737/47; Y. Y. Def. No: 1766/265/63; 10 Şa'bân 1164 Şerh, Mekke, *VGMA.*, Def. No: 24/39/Sayfa Kenarında Yazılı; Y. Y. Def. No: 1964/452; 17 Muharrem 1167, Cidde, *VGMA.*, Def. No: 737/117; Y. Y. Def. No: 1964/454; 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, *VGMA.*, Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No: 1964/455; 28 Recep 1170, Cidde, *VGMA.*, Def. No: 737/9/9;

Ebubekir Paşa buradaki vakıflarının bir kısmını Cidde valiliği yaptığı dönemde oluşturmuş olmakla birlikte, diğer bir kısmını eşi Safiye Sultan'ın sarayında istirahate çekilmiş olduğu dönemde tesis etmiştir. Paşa'nın, buradaki vakıf akarlarının büyük bölümü Cidde'de toplanmış ise de Mekke-i Mükerrerme'de de akarlarının mevcut olduğu görülmektedir. Mekke-i Mükerrerme'de, Haziran 1734 tarihinde (Muharrem 1147), içinde bir değirmen, bir fırın ve zaviyenin de bulunduğu Münşiye Sarayı'nı yaptırarak vakfeden Ebubekir Paşa, valilerin oturması için yapılan bu sarayın, öncelikle Cidde Valisi'ne, kabul etmeme ihtimaline karşılık ise saraya talip olan başka kimselere 750 kuruşa kiralanması şartını getirmiştir²⁸⁹. Yine bununla ilgili olarak Haziran/Temmuz 1151 tarihli (10 Şa'bân 1164) bir şerh ile sarayın 1150 kuruş icâre-i müeccele ile kiraya verileceği belirtilmiştir²⁹⁰. Mekke'de bulunan bir diğer gelir kaynağı ise Münşiye Sarayı civarında bulunan ve belgedeki deyimiyle havşi kebir denilen büyük bir ticari mekandan oluşmaktadır²⁹¹.

Ebubekir Paşa Cidde'de, 14 bab menzil, çarşının taşra civarı bitişiğinde 12 adet ev ve 10 adet oda²⁹² ile 10 adet uzlethaneyi vakfetmiştir. Bu uzlethanelerin beşi Cidde'nin Şam yönünde²⁹³, yeniden inşa ettirdiği diğer beşi ise limanda bulunmaktadır²⁹⁴. Ebubekir Paşa yine limanda; 16 dükkan, dört mahzen ile Dellal Çarşısı'nda bulunan havş ve liman dışında bulunan iki mahzen ve bir de kahvehaneyi vakfederek ticârathanelerine eklemiştir²⁹⁵. Cidde kalesi yakınındaki Çarşı Caddesi'nde, uzunluğu onyedî, eni onüç zira olan arsayı satın alarak, üzerine dükkanlar ile ayrı uzlethaneler yaptıran Ebubekir Paşa'nın, zemini Hafır Zaviyesi'nin vakfi olan binayı da Mustafa Ağa veresesinden satın aldığı görülmektedir²⁹⁶. Şeyh

Y.Y. Def. No: 1964/460; Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, VGMA., Def. No:737/9/10; Y. Y. Def. No: 1964/461; 20 Recep 1166 Tarihli, VGMA., Def. No:737/6/6; Y. Y. Def. No:1964/452.

²⁸⁹ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

²⁹⁰ 10 Şa'bân 1164 Şerh, Mekke, VGMA., Def. No: 24/39/Sayfa Kenarında Yazılı; Y.Y..Def. No: 1964/452.

²⁹¹ Bu büyük havş içinde yedi bab mahzen, beş bab üzle tabir olunur oda, üç adet büyük kahvehane dükkanı, bir fırın, ve on adet dükkanı içine alır. Bkz. Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428.

²⁹² Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

²⁹³ 20 Zi'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No. 737/47; Y. Y. Def.No. 1766/265/63.

²⁹⁴ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

²⁹⁵ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

²⁹⁶ 28 Cemâziye'l-âhir 1147, Cidde, VGMA., Def. No. 734/184/181; Y. Y. Def. No:1766/263/62.

Hamza mevkiine yakın çarşı içinde 32 adet mahzeni, dört adet mutahhareyi, 11 dükkan ile bitişiğinde yer alan 18 dükkanı da vakfeden Paşa son olarak Zenbük tabir olunan üç adet kayık²⁹⁶ ile, Gümrük-ı Kebir yakınında yaptırdığı sağır vekalesini (küçük çarşı) vakfederek daha önceki akarlarına eklemiştir²⁹⁷.

Ebubekir Paşa'nın, Mekke ve Cidde'deki vakıflarının geliri ile vakfettiği hayratını şöyle sıralayabiliriz; Medine-i Münevvere ve Ravzai Mutahhara civarında su kuyusu açtırmış, bu kuyunun bakım ve onarımı için, Cidde kaymakam mütevellisinin onayı dahilinde Cidde ve Mekke-i Mükerrreme vakıf gelirlerinin fazlasının kullanılacağını belirtmiştir²⁹⁸. Vakfın geliri ile 20 kırba (ince köseleden veya deriden yapılmış su kabı) Bebâbiz Suyu satın alınarak civardaki tekkelere birer ikişer kırba dağıtılması şart koşmuştur²⁹⁹. Cidde limanında bulunan kuyuların tamamı ile yine burada yaptırdığı mescit, sebil ve sahrınç ve liman dışında bulunan iki sahrınç³⁰⁰ ile Cidde kal'ası dışındaki bir sahrınçı vakfederek daha önceki hayratlarına eklemiştir³⁰¹. Yine vakfın geliri ile Şehitler Kabristanı'nda yaptırmış olduğu kuyunun temizletilmesi ve Hafir Zaviyesi'ne ait toprağın mukataası için senelik üç kuruş verilmesini şart koşmuştur.³⁰²

Paşa'nın diğer bir hayratı ise vakıf gelirlerinin fazlasından Mekke ve Medine fukaralarına yaptığı yardımdır. 23 Mayıs 1753 (20 Recep 1166) tarihli vakfiyede belirtildiği üzere İstanbul, Mekke, Cidde, Mısır, Antalya, İzmir, Kıbrıs ve Mora vakıflarının gelir fazlalığından Medine'de isimleri belli 99 fukaraya, 106 zer-i

²⁹⁶ Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

²⁹⁷ 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y. Y. Def. No: 1964/460.

²⁹⁸ Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, VGMA., Def. No: 737/9/10; Y. Y. Def. No: 1964/461.

²⁹⁹ Dağdaki Şeyh Tac Tekke'sine bir, Haris Tekke'sine bir, Bâbı İbrahim'deki ibni Süleyman Tekke'sine bir, Zevisukbe Tekkesi'ne bir, Umra kapısındaki mizat yakınında bulunan Zevisukbe Tekke'sine bir, Küçük çarşıda Zevi Ömer Tekke'sine bir, Küçük çarşıda Zevi sukbe Tekke'sine bir, Ciyadde Yemne Tekke'sine iki, Sultan Mehmet Tekke'sine iki, Mervece Karara mevkiinde kadınlara mahsus tekkeye iki, Türk kadınlarına mahsus tekkeye iki, Hz. Ebubekir Sıddık tekkesine bir, Megaribe Tekke'sine iki, Hamre Tekke'sine bir ve Müseffele'de kadınlara mahsus tekkeye iki kırba su dağıtılacağı belirtilmektedir. Bkz. Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

³⁰⁰ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

³⁰¹ Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

³⁰² 28 Cemâziye'l-âhir 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/184/181; Y. Y. Def. No: 1766/263/62.

mahbûb³⁰⁴ (sikke-i hasene) verilecektir³⁰⁵. Ebubekir Paşa yine 14 Kasım 1753 (17 Muharrem 1167) tarihinde tesis ettiği vakfının gelirinden Mekke fukarasından 110 kişiye 110 zer-i mahbûb ile Cidde fukarasından 50 fakir kişiye 25 zer-i mahbûb olmak üzere toplam 135 zer-i mahbûb (sikke-i hasene) ayırmıştır. Cidde’de görevli kaymakam-ı mütevellî olanlar fazladan 135 zer-i mahbubu her sene Hac’da Devlet-i Aliyye’den surre emini³⁰⁶ olanlara teslim edecektir. Ebubekir Paşa’nın tayin ve tahsis buyurduğu müfredat gereğince Mekke ve Cidde fukaraları arasında paylaştırıldıktan sonra harcama kayıtları vakıfta saklanacaktır. Fukaraların birinin ölümü durumunda ise sürresi Haremeyn-i Muhteremeyn şartları gereğince layık olanlardan birine aktarılacaktır³⁰⁷. Fakat bu durum 18 Nisan 1755 tarihinde (6 Recep 1168) tesis ettiği vakfında belirttiği hususlar doğrultusunda son bulmuştur. Çünkü bu vakfiyede, vakıf gelirinden Mekke ve Cidde fukarasına gönderilen yardımın kesilmesine ve bu meblağın İstanbul, Antalya, İzmir, Mısır, Mekke, Kıbrıs, Mora vakıflarının gelirleri ile toplanıp Haremeyn-i Şerifeyn hazinesine teslim edileceğine yer verilmiştir³⁰⁸.

Ebubekir Paşa’nın, su kuyusu, mescit ve mektep görevlileri için tahsis ettiği ücretlerde vakıf hayratının içinde yer almaktadır. Münşiye Sarayı içinde bulunan zaviyede imam ve müezzin olan kişilere her ay üç kuruş, mescitte görev yapan hatibe her ay yedi buçuk kuruş, imama yedi buçuk kuruş ve mevcut uzlethanelerden birinde oturma hakkı, baş müezzine beş buçuk kuruş, ikinci müezzine dört buçuk kuruş, ferraşa dört kuruş verileceği belirtilmiştir³⁰⁹. Ancak 25 Kasım 1734 (28 Cemâziye’l-âhir 1147) tarihli vakfiyede belirtildiği üzere mescit ferraşına bir buçuk kuruş daha zam yapılmıştır. Münşiye Sarayı gelirinden, Mina’daki Mescid-i Hayf’da hac zamanında vaiz Şeyh Mehmet Efendi’ye ayda üç kuruş, su çeken Ahmet Efendi’ye ise bir kuruş tahsis edilmiştir. Cidde’nin Şam yönünde bulunan beş uzlethanenin

³⁰⁴ İkinci Mustafa tarafından ilk defa olarak tuğralı olmak üzere bastırılan altın paraya Mısır’da verilmiş isim olup sonra her tarafa yayılmış ve İstanbul’da da kullanılmıştır. Bkz. Kâmil Kepecioğlu, *age.*, 410.

³⁰⁵ 20 Recep 1166 Tarihli, VGMA., Def. No:737/6/6; Y. Y. Def. No:1964/452.

³⁰⁶ Her sene Haremeyn’e gönderilen “Surre-i Hümayun”un idaresi uhdesine tevcih olunan memurun ünvanıdır. Bu vazifeye dindarlık ve doğrulukla tanınmış olan yüksek rütbeli askeri, mülki veyahut ilmi memurlardan biri tayin olunurdu. Surre Emini, “Surre Alayı” denilen merasimle yola çıkar, emanetleri alâkalılara dağıttuktan sonra hac farızasını da eda eyledikten sonra İstanbul’a dönerdi. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, III, 283.

³⁰⁷ 17 Muharrem 1167, Cidde, VGMA., Def. No: 737/7/7; Y. Y. Def. No: 1964/454.

³⁰⁸ 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455.

³⁰⁹ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

gelirinin ise daha önceki tarihlerde vakfettiği camiye sarf edilmesi hususuna yer verilmiştir³⁰⁹.

Bu arada tatlı su sebiline her ay Cidde askeri defterdarlığınca bağlanmış üç kuruş kesildiği zaman, maaşının vakıf gelirlerinden ödeneceği, mektep hocasına ayda yedi buçuk kuruş, vakıf kâtibine her ay beş kuruş, cabisine üç kuruş, nazır vekiline sekiz kuruş gelir tahsis edildiği belirtilmiştir³¹⁰.

Mekke'deki vakıflardan ikisine müteveli olarak biraderzadesi İsmail Efendi'yi, müteveli vekili olarak da Cidde Kal'ası kethudalarını görevlendiren Ebubekir Paşa³¹¹, Nisan/Mayıs 1757 (Gurre-i Şa'bân 1170) ve 18 Nisan 1757 (28 Recep 1170) tarihli vakıflarına oğlu Süleyman Beyefendi'yi³¹², 14 Kasım 1753 (17 Muharrem 1167), 18 Nisan 1755 (6 Recep 1168) ve 18 Nisan 1757 (28 Recep 1170) tarihli vakıflarına da diğer oğlu İskender Beyefendi'yi kendisine vekil tayin etmiştir³¹³.

Vakıflarının tebdil ve tağyir yetkilerini kendisinde toplayan Paşa³¹⁴, mevcut gelir fazlasının İstanbul'daki mektep ve çeşme vakfiyesindeki şartlar dahilinde mer'i olacağını belirtmiştir³¹⁵.

Ebubekir Paşa, Cidde'de Haziran 1734 (Muharrem 1147) tarihinde tesis ettiği vakfının nezaretini, sağ oldukça kendi nefesine sonra evladının erşedine olmak üzere kendi nesline, neslinin son bulması durumunda ütekasına, onların da soyu

³⁰⁹ 20 Zi'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No: 737/47; Y. Y. Def.No: 1766/265/63.

³¹⁰ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

³¹¹ Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y.Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

³¹² Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, VGMA., Def. No:737/9/10; Y. Y. Def. No: 1964/461; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y.Y. Def. No: 1964/460.

³¹³ 17 Muharrem 1167, Cidde, VGMA., Def. No: 737/7/7; Y. Y. Def. No: 1964/454; 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y.Y. Def. No: 1964/460; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456.

³¹⁴ Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428.

³¹⁵ Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428.

tükenip, vakıf Haremeyn fukarasına intikal ettiğinde bu görevi İstanbul'da bulunan Darüssaade Ağasına şart eylemiştir³¹⁷.

4.6. MORA VAKIFLARI:

Mora yarımadası Fatih Sultan Mehmed'in saltanat döneminde (1451/1481) Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. Ege ve Akdeniz'in hakimiyeti açısından Mora'nın alınmasını gerekli gören Fatih Sultan Mehmed o dönemde yarımadayı aralarında paylaşmış olan Bizans İmparatoru Konstantin'in kardeşleri Thomas ve Dimitrios'un yönetiminden de memnun değildir. Yarımadada isyanların çıkması, Venedik, Ceneviz, Napoli Krallığı'nın bundan yararlanarak harekete geçmek için hazır bulunması ve bununla beraber despotların Osmanlılar aleyhine diğer devletleri kışkırtması, Fatih'in Mora'ya sefer düzenlemesine neden olmuştur. 1458'de düzenlediği ilk seferde yarımadanın bir kısmını, 1460'daki ikinci seferiyle de Mora'nın tamamını ele geçirmiştir³¹⁸. 1687'ye kadar Mora'yı kendi topraklarında tutan Osmanlı Devleti için bu dönem Mora üzerindeki birinci hakimiyet devresidir. 1460'ta Osmanlı topraklarına dahil olan Mora'nın, uzun süre Venediklilerle Osmanlılar arasındaki savaflara sahne olduğu görülmektedir. 1499'da II. Bayezid döneminde (1481/1512) yapılan savaşta, Venedikliler Haçlı donanmasını yardıma çağırmıştır. Ancak daha sonra kendi istekleriyle savaştan çıkan Venedikliler 14 Aralık 1502'de İnebahtı, Mudon ve Koron'u Osmanlılara teslim etmek şartıyla bir anlaşma imzalamışlardır³¹⁹.

Kanuni Sultan Süleyman (1520/1566) döneminde tekrar Osmanlı Devleti'nin karşısına çıkan Venedik bu kez Andre Doria komutasındaki müttefik donanmasıyla birlikte yapılacak olan deniz seferlerine katılmıştır. Ancak Mora

³¹⁷ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

³¹⁸ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 21-26.

³¹⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, II, 222-224.

için umduğunu bulamamış, 1540 senesinde tıpkı daha öncesinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'yle anlaşma imzalamak zorunda kalmıştır³²⁰.

1685 Mayıs ayında, 1683 Viyana bozgununu yaşamış olan Osmanlı Devleti üzerine elli bin kişilik bir kuvvet gönderen Venedik, 1686 Ağustos ayında Mora'daki Mudon, Koron, Anapoli gibi önemli kaleleri ele geçirmiştir. Tüm bu kayıplara engel olamayan Osmanlı, 1687'de de Mora'yı Venedikliler eline geçmekten kurtaramamıştır³²¹. Ancak yine de saldırılarına devam eden Osmanlı Devleti 1699 Karlofça Anlaşması ile Mora'yı Venedik Cumhuriyeti'ne terketmiştir³²².

III. Ahmed (1703/1730) döneminde Sadrazam olan Ali Paşa, Prut anlaşmasıyla Rus tehlikesini uzaklaştırdıktan sonra Balkanlar'daki kayıpları telafi etmek istemiştir. O dönemde Venediklilerin yapılan anlaşma şartlarına riayet etmemesi ve Akdeniz'de bulunan korsanların faaliyetlerini artırmasının yanında Mora'daki koyu katolik propagandasından usanmış olan ortodoks hristiyanlarının Rus idaresine ulaşamayacaklarını anlamaları üzerine Osmanlı Devleti'nden yardım istemeleri Ali Paşa'yı Venedik üzerine yönelmiştir. Bir ay içinde Anapoli, Argos, Modon, Koron ve Gerdos kaleleri zapt edilmiş Mora'da geri alınmıştır (1715)³²³.

Mora'nın tekrar fethedilmesi ile Osmanlı Devleti'nin ikinci hakimiyet dönemi başlamıştır. 1715 ile 1780 yılları arasında Mora'yı üç tuğlu vezir payesinde olan paşalar yönetmiştir³²⁴. Bu paşalar arasında yer alan Ebubekir Paşa'nın da 1740 ile 1743 yılları arasında Mora valiliği yaptığı görülmektedir³²⁵.

Mora'da üç adet vakfi bulunan Ebubekir Paşa'nın, buradaki vakıf akarlarına ait birde hududnamesi mevcuttur. Paşa, 1 Ocak 1742 (21 Şa'bân 1154), 2 Ocak 1743 (6 Zî'l-ka'de 1155) tarihli vakıfları ile 2 Nisan 1741 (15 Muharrem 1154) tarihli

³²⁰ Nikos A. Bees, 'Mora', *İA.*, VIII, 424.

³²¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *age.*, II, 478-480.

³²² Nikos A. Bees, *agm.*, *İA.*, VIII, 424.

³²³ Enver Ziya Karal, "III. Ahmed", *İA.*, I, 166.

³²⁴ Nikos A. Bees, *agm.*, *İA.*, VIII, 425.

³²⁵ Mehmed Süreyya, *age.*, II, 433.

hudutnamesini Mora valisi olduğu dönemde, 18 Nisan 1755 (6 Recep 1168) tarihli diğer vakfını ise emeklilik döneminde tesis etmiştir³²⁵.

Ebubekir Paşa'nın, Mora'daki vakıf akarlarının büyük çoğunluğu Tırpoliçe'de toplanmaktadır. Paşa'nın Tırpoliçe'nin Meçü ve Müftü Mahallesi'nde toplam 19 milk menzili bulunmaktadır. Meçü Mahallesi'nde dört bab menzil, yine iki dönüm bahçeyi içine alan dört bab menzil ve Hatumanzade Mehmet Ağa'dan satın aldığı iki dönüm bahçeyi içine alan birbirine bitişik dört bab menzil ile yaptırdığı cami karşısında 2960 zira arsa üzerine oluşturulmuş han tabir olunur menzili de dahil olmak üzere toplam 13 milk menzil bulunmaktadır. Müftü Mahallesi'nde yer alan diğer altı milk menzilin biri saray civarında, üçü de çarşı cami civarında (biri 1400 zira arsa üzerinde oluşturulmuş ikisi birbirine bitişik) bulunmaktadır. Diğer ikisinin yeri belirtilmemekle birlikte birinin Molla Ali ile Berber Kara Halil adlı kişilerden satın alındığına değinilmiştir³²⁶.

Mora'da bulunan ticârethaneleri diğer akarlara oranla daha az olan Ebubekir Paşa, Tırpoliçe Meçü Mahallesi'nde yaptırdığı camiye bitişik dört bab dükkan, çarşı tarafındaki kapı bitişiginde sağlı sollu olmak üzere 12 bab dükkan, bir mahzen ile bir bab simitçi fırını vakfetmiştir³²⁷.

Vakıf akarları arasında büyük çoğunluğu bağ, bahçe bostan ve arsalar oluşturmaktadır. Ebubekir Paşa, Tırpoliçe Meçü Mahallesi'nde 695 zira arsa ile Kandile adlı karyede kırk çift öküzle işlenebilen araziye³²⁸, Londar kazasına bağlı Garanbor nehri üzerinde bir göz asiyab-ı deşik, bir göz gebe dolabı ve 150 adet dut ağacını içine alan 14 dönüm araziye, Kastel karyesi sınırında iki adet asiyab-ı rugan-ı zeyt taşı, üç bab çiftçi damı, bir bardakçı fırını ve bin adet zeytin ağacını içine alan ile Dimitri Buğdani'den satın aldığı sekiz dönüm araziye vakfederek akarları arasına

³²⁵ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456; 15 Muharrem 1154 (Hudutname), Mora, VGMA., Def. No: 737/10/11.

³²⁶ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³²⁷ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³²⁸ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

dahil etmiştir. Bu arsaların yanında biri Müftü Mahallesi'nde mevcut, diğeri Meçû Mahallesi'ndeki cami yakınında bulunan sekiz buçuk dönüm bahçe ile bitişiğindeki yedi dönüm arsa üzerinde oluşturduğu bahçeyi ve sekiz dönüm kûrûmi milk bağına da vakfeden Ebubekir Paşa'nın, Kastel ile Longa karyeleri sınırında Garga adlı mevzide de 3000 adet zeytin ağacı ile diktirdiği 3000 adet dut fidanını, bir yağhaneyi ve üç dönüm bahçeyi içine alan beş dönüm bostan yerini de vakfederek akarları arasına kattığı görülmektedir³³⁰.

Ebubekir Paşa Mora'da biri Kirun diğeri Kartine kazasında bulunan iki çiftliği vakıf akarlarına dahil etmiştir. Bu iki çiftlikten biri olan Rıdvan Ağa çiftliği içerisinde; kiremit poşideli üç bab çiftçi damı, saz poşideli 25 bab çiftçi damı, 12 göz kiremit poşideli levha ambarı, taşrasında iki bab kiremit poşide ambarı, içinde; biri 1000 dip diğeri 100 dip dut fidanını kapsayan iki bahçe ile 150 dönüm kûrûmi milk bağı ve çiftliğin hududundaki arazi yer almaktadır³³¹.

2 Nisan 1741 (10 Muharrem 1154) tarihli hududname de bu çiftliğe aittir. Rıdvan Ağa çiftliğinin eski sahibi merhum Aydın Ağa, arazisinin on çift öküzle işlenebilen kısmının Kôrdoğlu Mehmet Sipahi ve Hasan Ağa ile zammi mesfur Çorlu tarafından zabt edildiğini iddia etmiş ve bunun üzerine hudutlarının tekrar yenilenmesi için mahkemeye başvurmuştur. Ebubekir Paşa bu çiftliğe sahip olduktan sonra Musa Ağa'yı kendisine vekil tayin etmiştir. Ölçüm için tayin olunan Messahcı Ali Ağa tarafından sınırları tekrar belirlenen Rıdvan Ağa çiftliğinin, 75 çift öküzle işlenebilen kısmının tarıma uygun arazi olduğu, 25 çift öküzle işlenebilen arazisinin ise meşe ormanı olduğu belirtilmiş toplam 100 dönüm arazisi olan çiftliğin, 2 Nisan 1741 (15 Muharrem 1154) tarihli hududname ile sınırları tekrar tesbit edilmiştir. Ayrıca Kôrdoğlu Mehmet Sipahi ve diğeri tekrar araziye gasp eylememeleri noktasında uyarılmışlardır³³².

³³⁰ 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³³¹ 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³³² 15 Muharrem 1154 (Hududname), Mora, VGMA., Def. No: 737/10/11.

Ebubekir Paşa'nın Mora'da kendisinin yaptırarak vakfetmiş olduğu hayratı; Tırapolıçe Meçü Mahallesi'nde cami şerif, mektep, altında dört masura tatlı suyu içine alan çeşme, cami şerif avlusunda şadırvan, fukara talebelerin oturması için dört bab oda ile yine cami şerif karşısında yer alan medreseden ibarettir³³³. Tırapolıçe'de Cinva adlı mahalde kendi parasıyla çıkarttığı 61,5 masura ve bir çuvaldız tatlı suyun 44 masurasını da hayrat olarak ayıran Ebubekir Paşa, su yollarının tamirini yapmayan ve bu nedenle suyun ziyan olmasına sebep olan kişilere bir daha su tahsis edilmemesi hususuna vakfiyede yer vermiş, kalan 17,5 masura ve bir çuvaldız mailezizin saklanarak kimseye icara verilmemesi hususuna da açıklık getirmiştir³³⁴.

Bunun yanında hayrat görevlilerine tahsis edilen ücreti göz ardı etmemek gerekir. Yukarıda zikredilen dükkanlar, menzil, han, bahçe, bostan, değirmen ve zeytin ağaçlı araziler müteveli tarafından İstanbul'da tesis ettiği mektep vakfında yer alan şartlar gereğince icâra verileceğini belirten Ebubekir Paşa, hasıl olan gelirden, cami şerifte imam-ı evvel olan kişiye 30 akçe yevmiye ve Kandile karyesi sınırında sahip olduğu mahsülden senede Tırapolıçe kilesi ile 12 kile buğday, imam-ı sâni olan kişiye 20 akçe yevmiye ve senede 12 kile buğday, hatip olan kişiye 20 akçe yevmiye ve senede sekiz kile buğday, vaiz olan kişiye 10 akçe yevmiye ve senede beş kile buğday, şeyhülkurra olan kişiye yevmiye 14 akçe ve senede 10 kile buğday, müezzin-i evvel olan kişiye 11 akçe ve senede 10 kile buğday, müezzin-i sâni olan kişiye dokuz akçe ve senede sekiz kile buğday, Cuma'da ve iki bayramda salathânlık ve mahfelde müezzinlik eyleyen kişiye yevmi altı akçe yevmiye ve senede dört kile buğday, kayyim-i evvel olan kişiye 10 akçe ve sekiz kile buğday, kayyim-i sâni olan kişiye mübarak gecelerde kandil yakmak şartı ile sekiz akçe yevmiye ve dört kile buğday, avlusunda ve ferraşında temizlikçi olan kişiye yevmi yedi akçe ile beş kile buğday, devirhan-ı evvel olan kişiye altı akçe yevmiye ve üç kile buğday, devirhan-ı

³³³ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³³⁴ Tırapolıçe'de Ebubekir Paşa'nın yaptırdığı cami şerif çeşmesine ve musluklarına ve medresenin içine beşer masura, dört kit'a vakıf bahçelerine altı masura, Tırapolıçe'de Sakar oğlu mahallesinde yapılmış bir çeşmeye üç masura, Kavare Mahallesi'nde Mûderris Numan Efendi menzili yakınında bir çeşmeye üç masura, valilere mahsus saray yakınında bulunan bir çeşmeye üç masura, saray yakınında cami atık musluklarına iki masura, Mukabeleci Mehmed Efendi'ye bir masura, Defter kethudası Ali Ağa'ya bir masura, kaymakamı müteveli elhac Süleyman Ağa'ya yarım masura, sabıkan silahşörleri Hüseyin Ağa'ya yarım masura, Tırapolıçe dışındaki Ahmet Paşa köşkü karşısındaki bir çeşmeye yarım masura, iki değirmen arasında yapılmış bir çeşmeye yarım masura ve son olarak da Tırapolıçe'deki mai atık kurbinde bulunan çeşmelere sekiz masura olmak üzere toplam 44 masura su tahsis edilmiştir. Bkz. 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456.

sâni olan kişiye altı akçe yevmiye ve üç kile buğday, cami şerifte akan çeşme ve şadırvanın yollarının bakımı, gözetlenip temizlenmesi için görevlendirilen kişiye yevmi iki akçe, mektep muallimine yevmi 20 akçe ve senede 10 kile buğday ile mektepte halife-i sıbyan olan kişiye yevmi altı akçe ve senede üç kile buğday tahsis etmiştir. Görüldüğü üzere Paşa sadece mektep, çami çeşme yaptırmakla kalmamış tüm bu hayratlarında çalışan görevlilerin ücretlerini vakıf gelirleriyle ödemiştir. Bu gelirlerden ücret alan kişiler bununla da sınırlı kalmamış Ebubekir Paşa, vakıf görevlilerinden mütevellî kaymakamı olan kişiye yevmi 20 akçe ve 20 kile buğday ve vakıf katibine 15 akçe yevmiye ve 12 kile buğday ayırmıştır³³⁴.

Cami şerif tamirâtı için 90 kuruş, büyük han ahırının çarşıya açık olan sokak kapısının arsası için cami şerif vakfına verilmek üzere ayrılan 27 kuruş ile cami şerif içinde ve minarede yakılacak kandile gerekli 200 vukye zeytinyağı alınması vakfin diğer bir hayratını oluşturmaktadır³³⁵.

2 Ocak 1743 (6 Zi'l-ka'de 1155) tarihli vakfiyede Ebubekir Paşa, Mora vakıflarının gelir fazlalığının ve tevliyet hakkının kullanımına ilişkin İstanbul'daki mektep ve çeşme vakfiyesindeki hususların geçerli olacağını belirtmiştir³³⁶.

1 Ocak 1742 (21 Şa'bân 1154) ile 2 Ocak 1743 (6 Zi'l-ka'de 1155) tarihli vakıflarına, kapıcılar kethudalığı yapan Elhac Mehmet Ağa'yi³³⁷, mütevellî olarak atayan Ebubekir Paşa, 18 Nisan 1755 (6 Recep 1168) tarihli vakfına da oğlu Süleyman Beyefendi'yi mütevellî, diğer oğlu İskender Beyefendi'yi ise vekil tayin

³³⁴ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³³⁵ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³³⁶ 6 Zi'l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³³⁷ Mehmed Ağa, Bekir Paşa'nın kethudâsı olup kapıcıbaşı ve sonra mirahûr-ı sâni, 1737/38'de (h. 1150) Anadolu solkol askeri sürücüsü, Nisan-Mayıs 1738'de (Muharrem 1151) kapıcılar kethudâsı, 1739/40'da (h.1152) Bender seraskeri maiyet memuru, Nisan-Mayıs 1741'de (Safer 1154) vezirlikte Aydın, 1744'de (h. 1157) Kandıye valisi, Ekim 1744'de (Ramazan 1157) Trablusşam, Haziran-Temmuz 1746'da (Cemazi-ye'l-âhir 1159) Sakız ve ardından İçel ve Kasım 1747'de (Zilka'de 1160) tekrar Aydın valisi olmuş ve Ekim 1748'de (Şevvâl 1161) vefat etmiştir. Bkz. Mehmed Süreyya, *age.*, IV, 1033-1034.

etmiştir. 2 Nisan 1741 (15 Muharrem 1154) tarihli hududnamede ise vekilin Yunus Ağa'nın oğlu Musa Ağa olduğu görülmektedir³³⁹.

4.7. KIBRIS VAKIFLARI:

Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, konumu itibariyle doğu Akdeniz'de büyük önem taşır. Osmanlı Devleti özellikle Mısır'ın Yavuz Sultan Selim döneminde ele geçirilmesinin ardından doğu Akdeniz hakimiyetini tam anlamıyla sağlayabilmek için Venedikliler'in elinde bulunan Kıbrıs'ı almak için harekete geçmiştir³⁴⁰.

Kıbrıs'ın fethi Akdeniz'de Osmanlı hakimiyetinin kesin olarak sağlanması açısından gereklidir. Çünkü ada 1489'dan itibaren korsanlık faaliyetlerini destekleyen Venedik'in elindedir. Venedik, 1540 yılında Osmanlı Devleti ile yaptığı barışa rağmen Maltalı ve Venedikli korsanların yaptığı saldırılara kayıtsız kalmıştır. Korsanlar, Doğu Akdeniz ticaret yollarının kavşak noktasında bulunan Kıbrıs'ı üs olarak kullanıp tüccarlarla hacıların güvenliğini de tehliye sokmuşlardır. Aynı zamanda Kıbrıs'ın eski bir İslam memleketi olmasının da sefer kararında etkili olduğu anlaşılmaktadır³⁴¹.

Osmanlı Devleti'nin bu adaya ilgisini gören Venedikliler iki yüzlü bir politika izleyerek bir taraftan Osmanlılarla iyi geçinmeye çalışırken diğer taraftan da Avrupa'da Osmanlılara karşı girişilen harekete destek vermişlerdir. II. Selim'in şehzadeliği döneminde Mısır'dan gönderilen hediyelere el konulması, 1563 yılında Mısır hazine defterdarının bindiği geminin yağmalanması ve benzeri gasp, yağmalama hadiseleri üzerine 11 Şubat 1570'de Venedikliler'e ültimatom

³³⁹ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456; 15 Muharrem 1154 (Hudutname), Mora, VGMA., Def. No: 737/10/11.

³⁴⁰ Komisyon, (Proje Yön. Yusuf Sarıay), Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), Ankara 2000, 12-16. 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³⁴¹ Kemal Çiçek, "Kıbrıs: Osmanlı Dönemi", DVİA., XXV, 374.

verilmiştir. Bunun üzerine Venedik, Avrupa devletleriyle temasa geçerek, üçlü ittifakın oluşmasını sağlamıştır. 1570 yılında Osmanlı Devleti harekete geçerek 3 Temmuz'da Tuzla'yı, 9 Eylül'de ise Lefkoşe'yi ele geçirmiş ancak kış mevsiminin gelmesi nedeniyle Magosa'nın düşüşü ertelenmişse de 4 Ağustos 1571'de Kıbrıs adası tamamen Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girmiştir³⁴¹.

Fetihten sonra Kıbrıs, Lefkoşe idare merkezi olmak üzere 16 kazaya ayrılmıştır. Bunlar Tuzla, Limasol, Piskopi, Gilan, Evdim, Magosa, Karpas, Dağ, Değirmenlik, Baf, Kukla, Hırsofi, Omorfi, Mesarye ve Girne kazalarıdır³⁴².

Kıbrıs adasının fethinin gerçekleşmesine müteakiben çoğunluğu Ortodoks Rum olan yerli halkı doğrudan yönetime katmak için dini cemaatlere özerk bir yapı içinde kendilerini yönetme hakkı tanınmıştır. Bu siyaset neticesidir ki daha önce latinler tarafından katolik kilisesinin egemenliği altına sokularak kapatılan ve mallarına el konulan Kıbrıs Ortodoks Rum kilisesi başpiskoposluk olarak yeniden açılmıştır. Böylece başpiskopos yönetim alanında yerli Rum halkının ruhani lideri ve siyasi temsilcisi seçilmiştir. Rum ortodoks cemaati tüm işlerini ruhbanlar tarafından seçilen başpiskopos ve onun gösterdiği saray tercümanı (dragoman) vasıtasıyla kullanmaktadır. Zaman içinde bu iki görevlinin statülerinin ve imtiyazlarının genişletilmesiyle valiyi bile gölgede bırakacak derecede otoriteleri artmıştır. 1670 yılından itibaren Osmanlı Devleti başpiskoposluğu hristiyan reayanın vergilerini tahsilatla yükümlü kılmıştır. Ancak zaman içinde Kıbrıs adasının öneminin azalması ticaretin gerilemesi ve ada halkının göç etmesi gibi nedenlerle baş piskopos Kıbrıs'ın beylerbeylik yılığını veremeyecek duruma geldiğini belirterek statüsünün değiştirilmesini istemiştir. Bunun üzerine ada kaptân-ı derya adına onun atadığı bir mütesellim tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Bu uygulamadan da vergi toplama imtiyazını elde eden ağaların iç çekişmeleri sonucunda oluşan kargaşalık ortamı nedeniyle vazgeçilmiş, 1703 yılından itibaren Kıbrıs doğrudan sadrazama has olarak

³⁴¹ Komisyon, (Proje Yön. Yusuf Sarımay), *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)*, Ankara 2000, 12-16.

³⁴² Komisyon, (Proje Yön. Yusuf Sarımay), *age.*, 19.

verilmiştir. Bundan sonra adayı sadrazam adına bir muhassıl yönetmeye başlamıştır. Böylece adadaki huzursuzluk ortamı yerini huzur ve güvene bırakmıştır. Bu yönetim şeklinde 1745 (1158) yılında değişiklik yapılmış Kıbrıs adası bağımsız bir eyalet haline getirilerek üç tuğlu paşalık statüsüne kavuşturulmuştur. Ebubekir Paşa da bu dönemde Kıbrıs'ta görev yapmıştır. Ancak Ebubekir Paşa'nın görevinin bitiminde ada tekrar sadrama has olarak verilmiştir³⁴³.

Kıbrıs'ta vali olduğu dönemde tesis ettiği 12 Mart 1748 (12 Rebi'ü'l-evvel 1161) tarihli vakfına 23 Mayıs 1748 (25 Cemâziye'l-evvel) tarihinde ek yapan (vakfiye zeyli) Ebubekir Paşa, 1751/1752 tarihinde (h. 1165) Kıbrıs'taki son vakfını oluşturmuştur³⁴⁴.

Ebubekir Paşa'nın tesis etmiş olduğu vakıflarının akarları arasında; Lefkoşe'de Sarayönü Camii yanında 23 dükkan, Tuzla ve İskele-i Tuzla kasabası için oluşturulan su yolunun altında Kalbeno olarak bilinen mahalde 37 dönüm arazi ve içinde yeniden inşa ettikleri bir göz un değirmeni ile değirmen önünde yeniden diktikleri meyveli ve meyvesiz ağaçları olan 20 dönüm dut bahçesi, aynı yerde dört dönüm üzüm bağı ile 13 dönüm boş arsa, su yolu altında Tuzla kasabasına yakın Ayayorgi Manastırı yakınında Görnik karşısında, kendi mülkü üzerinde inşa ettirdiği bir göz un değirmeni (bütün eklentileriyle birlikte) bulunmaktadır³⁴⁵.

Lefkoşe'de Sarayönü'nde vakıf dükkanlarının arkasında yer alan, 1000 zira miktarı avlusu ve eklemeleriyle birlikte büyük köşk, Tuzla kasabası Arpera karyesinde bir çiftlik³⁴⁶ ile Tuzla kasabası dışında kazdırarak çıkarttığı suyun fazlası

³⁴³ Kemal Çiçek, agm., DVIA., XXV, 375.

³⁴⁴ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449; 1165 Tarihli Vakfiye, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 737/1/1.

³⁴⁵ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; Sir Haryy Luke, age., 70-71.

³⁴⁶ 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449; Komisyon, (Proje Yön. Yusuf Sarımay), age., 220; Bu çiftliğin büyüklüğü hakkında vakfiyede herhangi bir bilgiye rastlanmamakla birlikte Kıbrıs Vakıflar İdaresinin 5.06.1987 tarihinde Ebubekir Paşa vakfına binaen yazdığı yazıda çiftliğin arazisinin 2400 dönüm olduğuna değinilmiştir. Bkz. Ek 3; Belge 4.

olan dokuz buçuk masura ile bir çuvaldız su gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Yedi ayrı mevzie kiraya verilen bu tatlı sudan 152,5 kuruş gelir elde edilmektedir³⁴⁸.

Lefkoşe'de Sarayönü'nde (şimdiki Atatürk Caddesinin adıdır.) bulunan cami avlusundaki mektebin harabe halini görmesi üzerine onarımını üstlenen Ebubekir Paşa, gelir kaynakları içinde telaffuz ettiğimiz 23 dükkanı da bu sırada yaptırmıştır. Tuzla ve İskele-i Tuzla kasabalarında su kuyuları açtırmış, çeşmeler yaptırmıştır halkın su ihtiyacını gidermiştir³⁴⁹. Larnaka'da insanların suyu iki saatlik mesafeden sırtlarında getirdiğini gören Paşa, o günden itibaren bu sorunun nasıl üstesinden gelebileceğini düşünmüş ve sonuçta hem Türkleri hem de yabancı gözlemcileri hayran bırakan kendi ismiyle de anılan su kemerlerini yaptırmak suyu Larnaka'ya ulaştırmıştır³⁵⁰.

Alexsander Drummond, 1745 ve 1750 yıllarında adaya gelerek izlenimlerini mektuplarında anlatmıştır. İzlenimlerinde, Ebubekir Paşa'nın, 1747 yılında Lárnaka ve İskele halkıyla limana su sağlamak amacıyla Arpera deresi ve ondan altı mil ötedeki dağın kaynaklarından su getirmek için harekete geçtiğini ifade etmiştir. Paşa'nın bu iş için 50 bin kuruş harcadığını belirten Drummond³⁵¹, bu amaçla kazdırılan sıra kuyuları, bağlantı yolları ve kemerleri ayrıntılarıyla şöyle anlatmıştır:

"Bu iş için sıra kuyular kazdırmağa başladı ve kuyunun birinden ötekine su götürdü. Bunu arazinin yüksek olduğu yerlerde yaptırdı. Çukur yerlerde ise suyu kemerlerden geçirtti. İlk su yolu Arpera'dan gelmekte olup elli kemerden oluşan bir yoldur. Bu kemerlerin ikisi küçük ötekilerse dokuz ayak genişliğinde olup en yükseği on iki ayak yüksekliktedir. Diğer kemerlerse arazi yükseldikçe giderek

³⁴⁸ 1165 Tarihli Vakfiye, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 737/1/1.

³⁴⁹ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; Beria Remzi Özoran, agm., VD., XVI, 27; Mustafa Haşim Altan çalışmasında Larnaka Ebubekir Paşa Cami'nin fotoğrafına yer vermişse de (age., 490) vakfiyelerde Larnaka'da Paşa'nın böyle bir camiye vakfettiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak belki de Paşa'nın Larnaka'da yaptığı hizmetlere mukabil bir camiye isminin verilmiş olması da muhtemeldir. Larnaka Ebubekir Paşa Cami için Bkz. Fotoğraf 1.

³⁵⁰ Sır Haryy Luke, age., 69.

³⁵¹ Haşmet Muzaffer Gürkan, Kıbrıs Tarihinden Sayfalar, 99.

kaybolur. Kemer sütunları sekiz ayak genişliğinde ve üç ayak kalınlığındadır. İşte bu yörede paşa güzel dut bahçeleri ve bir de bağ yetiştirip düşen sularla çalışan ve zahire öğüten bir de değirmen inşa ettirmiştir. İkinci su kemerinin oniki kemeri olup her biri on iki ayak genişliğindedir. Lárnaka'nın yanında olan üçüncü kemerlerse otuzbir kemerden oluşup her biri dört buçuk ayak genişliğinde, en yüksekinin yüksekliği ise takriben onaltı ayaktır. Her bir sütun dört ayak kalınlığında ve on iki ayak genişliğindedir”³⁵².

Kemerlerin üzerindeki bir kanal içinden geçen su, yer düzeyine indiğinde, üstü taş ve kireçle kapalı bir kanalda ilerleyip Larnaka kasabasına ulaşmaktadır. Kemerlerin altından geçen suyun ise biraz ötedeki tuz gölüne akmaması için bir toprak set yapılmıştır. Böylece su, yön değiştirip denize ulaşmaktadır. Bol yağışlarla birlikte selin neden olduğu büyük miktarda suyun tuz gölüne ulaşması yaz aylarında buharlaşmayı azaltıp tuzun oluşmasını engelleyeceği için bu set yapılmış ve böylece suların göle akması önlenmiştir³⁵³

1760 yılında Kıbrıs'a gelen Abbe Giovanni Mariti, 1767 yılına kadar çeşitli görevler üstlenerek bir ara Larnaka'daki Toskana konsolosluğunda çalışmıştır. Mariti, bu kemerlerin çok sağlam, Arpera karyesinden gelen bu suyun ise çok kaliteli olduğunu belirterek yerli halkın bu noktada Paşa'ya çok şey borçlu olduklarını ifade etmiştir³⁵⁴.

Larnaka'ya su getirme işi Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs'taki görevinden alınmasıyla yarıda kalmıştır. Ancak Paşa, Kıbrıs'tan ayrılırken işin sonuçlandırılması için saray tercümanı Chrystofaki'ye gereken meblağı emanet etmiştir. Ancak Chrystofaki'nin emanete hıyaneti karşısında güvendiği bir adamını gönderip işi

³⁵² Haşmet Muzaffer Gürkan, *Tarih İçinde Kıbrıs*, Lefkoşe 2000, 175.; Bkz. Fotoğraf 2.

³⁵³ Ahmet C. Gazioğlu, *age.* 182; Su kemerlerinin yapım tarihi hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Sevinç Andız, su kemerlerinin (*Kıbrıs'ta Vakıf Tarihi Eserler*, Lefkoşe 1990, 67.) 1748'de, Ahmet C. Gazioğlu (*age.*, 404) 1747'de, İsmet Konur (*Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri*, 1946, 85.) ile Halil F. Alasıya (*Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'da Türk Eserleri*, Ankara 1977, 213.) eserlerinde 1745 olarak göstermişlerdir. Ebubekir Paşa'nın 1747 yılında Kıbrıs valiliği görevine geldiği düşünülürse 1745 tarihinin çok sağlıklı olmadığı açıktır.

³⁵⁴ Ahmet C. Gazioğlu, *age.*, 178.

tamamlatmıştır³⁵⁵. Ebubekir Paşa, su kemerlerinin sadece planlanıp yapımına yardımcı olmamış, ayrıca onarım ve bakımları için belirli bir miktar para bağışında bulunmuştur³⁵⁶. Paşa, Lárnaka'ya getirdiği suyu ırk, din veya başka ayrıcalık gözetmeden tüm kasaba halkının kullanımına sunmuştur. Ayrıca bu kadarla da kalmayarak kasabanın su gereksinimini karşılayan bu sistemin korunması ve bakımı için de vakıf kurmuştur³⁵⁷. Dört yılda tamamlanan yapımında kesme taşların kullanıldığı belirtilen, üç ayrı köprüden oluşan su kemerlerinin ikinci köprüsü harap olmasına rağmen diğer ikisi sağlamdır. Paşa'nın yaptırdığı bu su kemerleri XIX. yüzyılda restore edilmiştir³⁵⁸. Günümüzde kullanılmadığı bilinen bu kemerlerin yanına modern tesisler kurularak, aynı yoldan Larnaka'nın su ihtiyacı karşılanmaktadır³⁵⁹.

İngilizlerin ada yönetimini Türklerden devraldığı 1878 yılında, Kıbrıs'a gelen İngiliz yazar ve bilim adamı Sir Samuel Baker, adayı bir heyetle dolaşarak gördüklerini, öğrendiklerini ve bulgularını bir eserde toplayıp Londra'da kitap halinde yayınlamıştır. Larnaka'ya su sağlayan sistem karşısındaki hayranlığını gizleyemeyen Baker, bu sıra kuyuların, yüksek araziden daha aşağılardaki araziye doğru kazıldığı için suyun, kuyuları birbirine birleştiren kanaldan hidrolik bir gücün kazandırdığı hızla akmakta ve ara kanala, hatta daha yüksek düzeylere ulaşabilmekte olduğunu görmüş, suyun çıkış yerinin, bazen millerce ötedeki hedefe doğru rahatlıkla akabileceği bir düzeyde (yükseklikte) oluşturulduğunu belirtmiştir³⁶⁰.

Ebubekir Paşa akan sudan iki lülesini (her lülesi sekizer masura) ağaç sulamak için ayırmış, geri kalan sekiz lüle suyun; dört lülesi Tuzla kasabasında yaptırdığı dört çeşmeye, birer lülesi, İskele kasabasında cami ile kal'a arasında yaptırdığı iki çeşmeye, iki lülesi, İskele başında yaptırdığı çeşmeye olmak üzere

³⁵⁵ Haşmet Muzaffer Gürkan, *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, 63, dipnot 1.

³⁵⁶ Ahmet C. Gazioğlu, *age.*, 178.

³⁵⁷ Ahmet C. Gazioğlu, *age.*, 251-258.; Kıbrıs'ta Bekir Paşa vakıflarının osmanlıcadan latin harflerine tıpkı çevirisi için Bkz. Mustafa Haşim Altan, *age.*, 474-489.

³⁵⁸ H. D. Purcell, *age.*, 181.

³⁵⁹ Ebru Karakaya, "Kıbrıs: Mimari Lefkoşe", *DVİA.*, XXV, 391.

³⁶⁰ Ahmet C. Gazioğlu, *age.*, 181.

dağıtılmıştır. Su yolu için görevlendirilen iki kişiye (su yolcu) günlük 12 akçe verilerek adı geçen çeşmelerin gece gündüz kesintisiz akması sağlanmıştır. Su yolu üzerinde bulunan evlerin bahçelerini sulamak için bu sudan baca açarak su almamaları hususuna dikkat çekilmiştir³⁶¹.

Paşa'nın sadece suyu getirmekle kalmadığını aynı zamanda yaptırdığı çeşmelerle de halka hizmete devam ettiğini belirten Baker, Larnaka'da çarşığı dolaşırken Ebubekir Paşa suyunun akıtığı bir çeşmenin taş deposunun etrafına pirinç madeninden yapılmış musluklar yerleştirildiğini ve birkaç yarda ötedeki Hint inciri (*ficus religiosa*) altında hayvanlarının sırtında çift gözlü küfeler bulunan kalabalığın su doldurmak için, sabırla ve birbirlerine karşı saygılı bir şekilde bekleyişlerini hayranlıkla izlediğini ifade etmiştir³⁶².

Ebubekir Paşa'nın yaptırdığı su kanalları ve çeşmeleri kısa zamanda geniş kitleler arasında önem kazanmıştır. Bunun nedenleri arasında, Tuzla ve İskele kasabalarının birer sahil yerleşim bölgesi olması, tüm yabancı elçilik ve misyon erbabının bu kentlere yerleşmesi, yerli yabancı, ticâret ve yolcu gemilerinin, yükletme indirme çalışmalarının, burada yoğunluk kazanması rol oynamaktadır³⁶³.

Akarlardan değirmenin bir yıllık, bağ, bahçe ve tatlı suyun ise her üç senede bir yenilenmek koşuluyla kiraya verileceği belirtilmiştir. Müslim ve gayri müslim halktan suyu evlerine götürmek isteyenlerin, her masurasını ikiyüz ellişer kuruş icâre-i muaccele ve senevi onar kuruş müeccele ile kiralayacakları ve suyun ayrılma kollarından hanelerine gelinceye dek olan su yolu tamiratının kendi yükümlülüklerinde olacağı belirtilmiştir. Bunlar dışında kalan suyu, bahçe, bostan gibi yerleri sulamak için kullanacak arazi sahipleri, senevi altışar kuruş ile onar para icâre-i müeccele ile her üç senede bir yenilemek koşuluyla günde altı saatliğine kiralayacaklardır. Mütevelli kaymakamı suyun artması durumunda senevi icâre-i

³⁶¹ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; Oktay Aslanapa, Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs'ta yaptırdığı çeşme sayısını esrinde on adet olarak göstermiştir. (Kıbrıs'da Türk Eserleri, İstanbul 1975, 35)

³⁶² Ahmet C. Gazioğlu, *age.*, 181-183.

³⁶³ Mustafa Haşim Altan, *age.*, 496.

müecceleleri artıracaktır. Mütevellî kaymakamı ve vakıf kâtibi tarafından değirmen, su yolu ve çeşmelerin geçen zaman ile oluşacak hasarlarının keşfi yapılarak, masrafları tespit edilecek ve yapılacak gider defterine kaydedilecektir³⁶⁴. Hasıl olan gelir fazlalığı da her sene mütevellî tarafından evlatları arasında eşit olarak paylaşılacaktır³⁶⁵.

Paşa'nın kiralardan aldığı gelir ile, mektep hocasına (muallim-i sıbyan) günlük 20, halife-i sıbyan olanlara sekiz, kaymakam-ı mütevellî olanlara altı, cami avlusundaki tuvalet temizliyenlere (kennas) iki, diğer temizlikçilere bir, müezzin-i sâni olanlara üç, vakıf kâtibine altı ile vakıf câbisine iki akçe ödenecektir. Yine elde edilen gelirden günlük altı akçesi ayrılarak, mütevellî kaymakamı tarafından vakıf hayratının tamirâtı için harcanacaktır³⁶⁶.

1748 tarihli (h. 1161) iki vakfiyede Kıbrıs Defterdarı İsmail Efendi'yi mütevellî tayin eden Ebubekir Paşa³⁶⁷, tevliyet hakkının hayatta iken kendisinde olduğunu, sonra kendi nesline, neslinin sona ermesi durumunda azatlı kölelerine onların da soyunun tükenmesi durumunda Haremeyn-i Şerifeyn'e geçeceğini belirtmiştir³⁶⁸.

³⁶⁴ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

³⁶⁵ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; Sır Haryy Luke, age., 71-74.

³⁶⁶ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

³⁶⁷ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449.

³⁶⁸ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445. 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

5. EBUBEKİR PAŞA'NIN VAKIFLARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. VAKIFLARININ GELİR KAYNAKLARI:

5.1.1. TİCARETHÂNELER:

Ebubekir Paşa vakıflarının gelir kaynaklarının % 59'unu ticarethâneler oluşturmaktadır. Tesis ettiği vakıflarda kalıcı ve kârlı yatırımları tercih ettiği görülen Paşa, bu nedenle dükkan, mahzen, havş, kahvehane, arsa, han, hamam, atölye, değirmen, ve fırın gibi musakkafât (çatılı bina) cinsinden akarları vakıflarının gelir kaynakları arasına dahil etmiştir.

Ticaretânelerin % 84'lük bir bölümünü oluşturan 117 adet dükkan ile 46 adet mahzenin büyük çoğunluğunun, liman şehirleri olması dolayısıyla Antalya, İzmir ve Cidde'de toplandığı görülmektedir. Ülke dışına çıkarılacak ya da ülkeye girişi yapılacak ürünlerin ya da malzemelerin öncelikle buralardaki mahzenlerde saklandığı göz önüne alınacak olursa dükkan ve mahzenlerin bu şehirlerdeki yoğunluğu da bir anlam kazanacaktır. Ancak ticarethânelerin %24'ünü oluşturan bu 46 adet mahzenin içine, bağ, bahçe, çiftlik, bostan yeri gibi emlakın içerisinde bulunan ve elde edilen ürünlerin depolanmasında kullanılan mahzenlerin dahil edilmediği belirtilmelidir.

Ticaretânelerin % 5'ini oluşturan 10 adet değirmenin arasında, iki adet çeltik ve at değirmeni ile bir de un değirmeni bulunmaktadır³⁶⁹. Bunun yanı sıra beş arsa ile bir adet han da gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Ebubekir Paşa'nın, söz konusu olan bu hanının yanında, han olarak da tabir edilen biri Antalya'da diğeri Mora'da bulunan iki milk menziline ise meskenler içinde değerlendirilmesi uygun

³⁶⁹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; Sir Haryy Luke, age., 70-71.

görülmüştür. Paşa'nın İzmir'de bulunan hanı ile Antalya'da han olarak tabir edilen menzili karşılaştırılırsa bu iki mekanın işlevsel farklılığı net olarak anlaşılacaktır:

Ocak/Şubat 1743 tarihli (Gurre-i Zi'l-hicce 1155) vakfiyede yer alan bilgilere göre ticarethâneler arasında yer verilen duhancıların (tütüncüler) oturduğu belirtilen hanın içerisinde; 12 bab mahzen, hariciyesinde 17 bab dükkan, bir kahvehane ve bir bab oda bulunmaktadır³⁷⁰. Meskenler içinde değerlendirilen Antalya'da bulunan hanın içinde ise; üstte 16 bab oda, altta altı adet mahzen ile bir de ahırın mevcut olduğu görülmektedir³⁷¹.

Ticarethâneler içinde yer alan diğer gelir kaynaklarını ise çok yekun tutmamakla beraber, dört mutahharei, üç havş, üç kayık, iki kahvehane, birer atölye, fırın ve hamam oluşturmaktadır. Mutahhareinin ne olduğu hakkında bilgi bulunmamakla birlikte vakfiyede, Cidde'de çarşı içinde bulunan 32 adet mahzen ve 29 dükkanla beraber adının geçmesi³⁷², kesinlik arzemesi de temizlik işlerinin yapıldığı bir dükkan olma olasılığını akla getirmektedir.

Havş ise, Kasım 1739 (Gurre-i Şa'bân 1152) tarihli vakfiyede içinde; yedi bab mahzen, beş bab özele tabir olunur oda, üç adet büyük kahvehane, bir fırın, ve on adet dükkanın yer aldığı belirtilmesinden de anlaşılacağı üzere ticari bir mekandır³⁷³. Ancak havş olarak adlandırılan ticari mekana sadece Cidde vakıf akarları arasında tesadüf edilmiştir³⁷⁴. Yukarıda üç adet olduğuna değinilen havşın biri aslında sağır vekaletir³⁷⁵. Ancak genel değerlendirme içerisinde birbirlerine yakın işlev görmelerinden dolayı aynı grup adı altında toplanması uygun görülmüştür³⁷⁶.

³⁷⁰ Gurre-i Zi'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No: 737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443.

³⁷¹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

³⁷² Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

³⁷³ Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428.

³⁷⁴ Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

³⁷⁵ 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y. Y. Def. No: 1964/460.

³⁷⁶ Bkz. Tablo. 1.

5.1.2. MESKENLER:

Ebubekir Paşa vakıflarının gelir kaynakları arasında yer alan meskenler; saray, köşk, menzil, ev, oda ve uzlethane olarak gruplandırılabilir. Paşa'nın vakıf gelir kaynaklarının % 29'unu meskenler oluşturmaktadır.

Ebubekir Paşa, sadece Mekke-i Mükerrerme'de olan ve kendisinin yaptırdığı Münşiye Sarayı'nı içindeki değirmen, fırın ve zaviyesi ile birlikte öncelikle Cidde Valisi olan kişilerin oturması için tahsis etmiştir³⁷⁶. Toplam iki adet olan köşklarinin biri Lefkoşe'de³⁷⁷ diğeri ise Mısır'da bulunmaktadır³⁷⁸. Ancak meskenler içinde en büyük pay % 59'luk bir oranla menzillere aittir. Bu oranın büyük bölümünü İstanbul, Mekke (Cidde) ve Mora vakıfları karşılamaktadır. Toplam 56 milk menzilin 20'si İstanbul'da, 19'u Mora'da ve 14'ü de Mekke'de (Cidde) yer almaktadır. Ancak bu menzillerin büyüklük olarak birbirlerinden hayli farklılık gösterdiğini belirtmek gerekir.

Meskenler içerisinde vakfin, İstanbul Baklacı Mahallesi'nde Uşak odaları olarak bilinen odaları³⁷⁹ ile Mekke'de 10³⁸⁰ ve son olarak da İzmir'de bir odasının bulunduğu görülmektedir³⁸¹. Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da Uşak odaları olarak bilinen meskenlerinin sayısı belirtilmemekle beraber bu odaların, adından da anlaşılacağı üzere gündüz hamallık, seyyar satıcılık yaparak geçimlerini sağlamaya çalışan bekar kitlenin, geceleri kira karşılığında kaldıkları yerler olduğu anlaşılmaktadır. Bekar odaları olarak adlandırılan bu odaların, ailelerin rahatsız edilme boyutu dikkate alınarak çarşı içinde dükkan üstlerinde ya da çarşıya yakın ara sokaklarda yapılmış oldukları görülmektedir. Meskenler içinde son olarak 12 adet

³⁷⁶ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

³⁷⁷ 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449.

³⁷⁸ 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

³⁷⁹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

³⁸⁰ Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

³⁸¹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

ev³⁸² ile birlikte 10 adet uzlethane sayılabilir Uzletin kelime anlamının bir yana çekilme ve tenhada yaşama olduğu dikkate alınrsa, uzlethanenin de bir nevi yalnız yaşayan bekarlara ikâmet yeri olduğu düşünülebilir. Bu uzlethanelerin beşi Cidde'nin Şam yönünde³⁸³, Ebubekir Paşa tarafından yaptırılan diğer beşi ise Cidde limanında bulunmaktadır. Gelir kaynakları arasında yer verilen bu uzlethanelerden birinin Ebubekir Paşa tarafından, Münşiye Sarayı içinde yer alan zaviyede görevli imama oturması için tahsis edildiği de belirtilmelidir³⁸⁴.

5.1.3. TARIM ALANLARI:

Tarım alanları başlığı altında toplanan gelir kaynakları arasında karye, çiftlik, bahçe, bağ, bostan, arazi ve tatlı suları sayabilmek mümkündür. Tüm gelir kaynakları arasında müsteğillât adı verilen tarım alanlarının payının %12 olduğu görülmektedir. Bu %12 oranındaki bağ, bahçe, bostan gibi tarımsal alanların büyük kısmının, Akdeniz ikliminin de tartışılmaz etkisiyle Mora ve Kıbrıs'ta toplandığı anlaşılmaktadır.

Ebubekir Paşa vakfının gelir kaynakları arasında yer alan üç çiftliğin ikisi Mora'da³⁸⁵, biri de 2400 dönümlük arazisiyle Kıbrıs'ta bulunmaktadır³⁸⁶. Klasik dönemde bir çift öktüzle işlenebilen araziye çiftlik denirken, XVIII. yüzyıldaki kayıtlarda görülen çiftlik terimi daha geniş zirai alanlarını kapsayan bir anlamda kullanılmıştır. Örneğin Mora'da, Kirun kazasına bağlı Porsukoğlu Çiftliği içerisinde; 4000 dönüm arsa üzerine dikilmiş 7943 adet zeytin ağacı, 19 bab çiftçi damı, iki kule, iki asiyab-ı rugan-ı zeyt taşı, 30 büyük küp ile üç kıt'a meyveli ve meyvesiz

³⁸² Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

³⁸³ 20 Zi'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No. 737/47; Y. Y. Def.No. 1766/265/63.

³⁸⁴ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

³⁸⁵ 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³⁸⁶ 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449.

ağaçları kapsayan üç dönüm küfürî mîlk bağı olarak tanımlanan üzüm bağı bulunmaktadır³⁸⁷.

Tarım alanlarının % 33'ünü kapsayan toplam 13 bahçenin yedisi Antalya, üçü Mora, ikisi İstanbul diğeri ise Kıbrıs vakıflarının gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Vakfiyelerde bahçelerin tümü hakkında bilgi verilmemekle birlikte Antalya'da var olan bahçenin birinin büyüklüğünün 25 dönüm olduğu bilinmektedir³⁸⁸. Yine Antalya'da mevcut bir kıt'a bahçenin satın alındığı diğer taraftan iki kıt'a bahçe için ise senede altmışar para mukataa bedeli ödendiği anlaşılmaktadır³⁸⁹. Mora'da bulunan üç bahçenin ikisinin büyüklüğünün onbeş buçuk dönüm³⁹⁰, Kıbrıs'ta bulunan bahçenin büyüklüğünün de 20 dönüm olduğuna ilişkin bilgiye vakfiyede yer verilmiştir³⁹¹. Bunun yanında dördü İstanbul'da, biri Mora'da bulunan beş bostan vakıf gelir kaynakları arasında yer almaktadır. İstanbul'da bulunan dört bostandan birinin 3000 zira büyüklüğünde olması dışında başka bir bilgiye rastlanmamakla birlikte³⁹², Mora'da bulunan beş dönüm bostan yeri içinde 3000 adet zeytin ağacının, 3000 adet dut ağacının, bir yağhanenin ile üç dönüm bahçenin bulunduğu değinilmiştir³⁹³.

Mora'da sekiz³⁹⁴ ve Kıbrıs'ta dört dönüm bağı olan Ebubekir Paşa'nın³⁹⁵, üçü Mora'da³⁹⁶, biri Kıbrıs'ta olmak üzere dört ayrı yerde de arazisi bulunmaktadır³⁹⁷. Ancak arazilerin büyüklüğü birbirinden hayli farklılık göstermektedir. Sözgelimi

³⁸⁷ 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³⁸⁸ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

³⁸⁹ 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458.

³⁹⁰ 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³⁹¹ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

³⁹² 20 Zi'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/1637158; Y. Y. Def. No: 1964/411.

³⁹³ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No: 735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³⁹⁴ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No: 735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³⁹⁵ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

³⁹⁶ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No: 735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

³⁹⁷ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

Mora'da kırk çift ökütle işlenebilen arazisi olan vakfın³⁹⁸ yine Mora'da bulunan bir başka arazisinin büyüklüğü 14 dönümdür³⁹⁹.

Son olarak Ebubekir Paşa'nın, Kıbrıs'ta vakıf hayratı olarak halkın kullanımına sunduğu tatlı suyun fazlası olan dokuz buçuk masura ve bir çuvaldızı icâra vererek gelir elde ettiği görülmektedir⁴⁰⁰.

5.2. HAYRATI

5.2.1. EĞİTİM HİZMETLERİ:

Osmanlı Devleti'nde eğitim hizmetleri, diğer alanlarda olduğu gibi bu alanda da tesis edilen vakıflarca yürütülmüştür. Ebubekir Paşa'nın vakıfları içerisinde eğitim kurumlarına dair hayrat sayısının çok yekun tutmadığı görülmekle birlikte vakıflarının geliriyle İstanbul'da ve Mora'da birer mektep⁴⁰¹ ile medrese yaptıran Ebubekir Paşa, Lefkoşe Sarayönü'nde bulunan cami avlusundaki mektebin harabe halini görmesi üzerine buranın da onarımını üstlenmiştir⁴⁰².

Osmanlı Devleti'nde eğitim kurumlarında okuyan talebelerin masrafları da vakıflar tarafından karşılanmaktadır. Paşa'nın Ramazan ayında İstanbul vakıflarının geliriyle mektebe yeni başlayan öğrencilere birer pabuç, kelle-pûş, mektebe daha önce başlayan öğrencilere ise birer kapama, kırmızı kelle-pûş, pabuç ve Antalya kuşağı alarak giydirmesi buna örnek teşkil etmektedir⁴⁰³.

³⁹⁸ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No: 735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

³⁹⁹ 6 Zi-l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437.

⁴⁰⁰ 1165 Tarihli Vakfiye, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 737/1/1.

⁴⁰¹ Paşa'nın, İstanbul'da yaptırdığı bu mektebi Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132 tarihli vakfından önce tesis ettiği ancak elimizde vakfiyesi olmayan vakfiyle vakfettiği anlaşılmaktadır. Bkz. Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; Mora'daki mektep için Bkz. 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No: 735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

⁴⁰² 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

⁴⁰³ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

Vakfiyelerde Paşa'nın yaptırdığı medrese ve mektepte görülen eğitimin niteliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber eğitim kurumlarında çalışan görevlilere ödenen giderlere daha ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Mektep görevlileri arasında bulunan muallim, halife, meşk hocası bunlardan bir kaçıdır. Muallimlerden üçünün yevmi ücretinin toplamı 80 akçedir. Bu üç muallim arasında sadece İstanbul'daki görevlinin ücreti 40 akçe olmakla birlikte⁴⁰⁴ Mora ve Kıbrıs'ta görevli diğer iki muallimin ücretinin yirmişer akçe olduğu anlaşılmaktadır⁴⁰⁵. Aylık ücret alan Mekke'deki görevlinin ücreti de yedi buçuk kuruştur⁴⁰⁶. Üç mektep halifesinin yevmi ücretlerinin toplamı ise 24 akçedir. Bu mektep halifelerinden İstanbul'da görevli olanının 10⁴⁰⁷, Mora'dakinin altı⁴⁰⁸ ve Kıbrıs'takinin de sekiz akçe ücret aldığı görülmektedir⁴⁰⁹. İstanbul'daki meşk hocası da yevmi dört akçe almaktadır. Ancak bunlar içinde İstanbul'daki vakıf görevlilerinden muallime bayramlarda 1000, halifeye de 500 akçe ile giyecek verileceği belirtilmiştir⁴¹⁰. Mora'da görevli bulunan mektep muallimine ise senede 10 kile, mektep halifesine de üç kile buğdayın ücretin yanı sıra ek olarak verildiği görülmektedir. Mora'da bu uygulama sadece muallim ve halife ile sınırlı kalmamış diğer görevlilere de ücretleri ölçüsünde buğday verilmiştir. Vakıf görevlileri için hazırlanan tablodaki senelik buğday miktarının sadece Mora'daki görevlilere ait olduğu hatırlatılmalıdır⁴¹¹. Ancak bu uygulamanın Mora'da görülmesinin nedeninin, tarım alanlarının burada yoğunluk kazanmasıyla bağlantılı olduğu bir kez daha hatırlatılmalıdır. Yine eğitim kurumlarının tamiratının yapılması⁴¹² ile kış günlerine hazırlık olması açısından yakacak kömür ve hasır alınması da vakfın bir diğer hayratını oluşturmaktadır⁴¹³.

⁴⁰⁴ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

⁴⁰⁵ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

⁴⁰⁶ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

⁴⁰⁷ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

⁴⁰⁸ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

⁴⁰⁹ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

⁴¹⁰ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

⁴¹¹ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; Ebubekir Paşa Vakfi görevlileri için Bkz. Tablo.3.

⁴¹² 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

⁴¹³ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

5.3.2. DİNİ HİZMETLER:

Osmanlı Devleti'nde toplumun eğitim ve sosyal alanlardaki ihtiyaçlarına cevap veren vakıflar aynı görevi dinî hizmetler alanında da yerine getirmiştir. Müslüman halkın ibadetini yerine getirebilmesi için Cidde limanında bir mescit⁴¹⁴ ile Mora'da bir cami ve avlusunda bir şadırvan yaptıran Ebubekir Paşa yine Mora'da dört bab fukara odası yaptırmıştır⁴¹⁵. Muhtemelen bu dört bab oda orada faaliyet gösteren herhangi bir tarikatın dervişlerinin ikameti için bir tekkedir.

Mora'da bulunan caminin tamirâtı için 90 kuruş ayrılması ve bu cami içinde ve minarede yakılacak kandile gerekli 200 vukye zeytinyağının tedarik edilmesi vakfin bir başka hayratıdır⁴¹⁶.

Ebubekir Paşa vakıflarının, Mekke ve Medine fukaralarına gönderdiği yardım dini hizmetler içinde oldukça önemli bir paya sahiptir. İmam-ı Gazâlî'nin İhyâ-i Ulûmiddin isimli eserinde, Mekke'ye yapılan yardımlar için Hasan Basrî'den nakledilen

*“Kabe'de (Mekke) bir gün oruç hariçteki yüz günden,
Kabe'de bir dirhem sadaka, hariçteki yüzbin dirhemden racidir.
Bu husus her hasene ve iyilik için böyledir.”*

bu rivayete yer verilmiştir. Yine Kuddusî Baba Divanı'nda, Medine şehri için İslam beldelerinin anası olduğu ve bu şehrin halkına saygıda bulunan ve hediye verenlere kıyamette büyük mükafatlar beklediği ibareleri yer almaktadır⁴¹⁷. Vakfiyelerin başlangıç bölümünde yer alan bu dünyanın geçici olduğu, bu dünyada sahip olunan herşeyin insana ahiret hayatını kazanmak için verildiği ifadeleri de göz

⁴¹⁴ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

⁴¹⁵ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

⁴¹⁶ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

⁴¹⁷ Hasan Yüksel, a.g.e., 144-145.

önüne alınacak olursa diğer vakıf kurucuları gibi Ebubekir Paşa'nın da bu düşünceyle Mekke ve Medine'ye yardım gönderdiği açıklığa kavuşmuş olacaktır.

23 Mayıs 1753 (20 Recep 1166) tarihinde tesis ettiği vakfi ile İstanbul, Mekke, Cidde, Mısır, Antalya, İzmir, Kıbrıs ve Mora vakıflarının gelir fazlalığından Medine'de isimleri belli 99 fukaraya, 106 zer-i mahbûb (sikke-i hasene) gönderen Ebubekir Paşa⁴¹⁸, 14 Kasım 1753 (17 Muharrem 1167) tarihli vakfının gelirinden de Mekke fukarasından 110 kişiye 110 zer-i mahbûb ile Cidde fukarasından 50 fakir kişiye 25 zer-i mahbûb olmak üzere toplam 135 zer-i mahbûb (sikke-i hasene) ayırmıştır⁴¹⁹. Bu süreç 18 Nisan 1755'de (6 Recep 1168) tesis ettiği vakfın şartları gereğince son bulmuştur. Vakfiyede, bu yardımın İstanbul, Antalya, İzmir, Mısır, Mekke, Kıbrıs, Mora vakıflarının gelirleri ile toplanıp Haremeyn-i Şerifeyn hazinesine teslim edileceğine yer verilmiştir⁴²⁰.

Ebubekir Paşa'nın dinî hizmetler alanındaki son hayratını cami, mescit ve Münşiye Sarayı içinde bulunan zaviyenin görevlilerine ödediği ücret oluşturmaktadır. Bunlar arasında vaiz, hatip, imam, kayyim-i evvel, kayyim-i sâni, devirhân-ı evvel, devirhân-ı sâni gibi görevliler sayılabilir. Tüm görevliler içinde % 34'lük bir orana sahip olan bu görevlilerden sekizi aylık olarak ücretlerini alırken, geri kalan 12'sinin de yevmi ücret aldıkları görülmektedir. Bu ücretlerin İstanbul ve Mora'da akçe, Mısır'da divani para, Mekke'de kuruş olarak ödendiği de belirtilmelidir⁴²¹.

İstanbul Muratpaşa'yı Atik Câmî Şerifi'ne tayin edilen görevliye⁴²² yine Hac zamanı Mina'daki Mescid-i Hayf'da vaiz Şeyh Mehmet Efendi'ye verilen

⁴¹⁸ 20 Recep 1166 Tarihli, VGMA., Def. No:737/6/6; Y. Y. Def. No:1964/452.

⁴¹⁹ 17 Muharrem 1167, Cidde, VGMA., Def. No: 737/7/7; Y. Y. Def. No: 1964/454.

⁴²⁰ 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455.

⁴²¹ Bkz. Tablo:3.

⁴²² 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108.

ücret⁴²³, Paşa'nın kendi hayratı arasında bulunmayan dini kurumlardaki görevlilere de vakıf gelirinden pay ayırdığına örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

5.3.3. SOSYAL HİZMETLER:

Ebubekir Paşa vakıflarının hayratının büyük bölümü sosyal hizmet alanlarındaki ihtiyaca cevap vermeye yöneliktir. Tabii bunun nedenleri arasında Osmanlı şehirlerinin 1856 yılına dek belediye teşkilatından yoksun olması gösterilebilir. Belediye hizmetleri için şehir halkından vergi alınmadığı gibi devletin de bir hizmetin sürekliliğini sağlamak konusunda istikrarlı bir katkısının olmaması bu hizmetlerin büyük bölümünü vakıf müessesesinin üstlenmesine neden olmuştur⁴²⁴.

Paşa'nın bu alan içinde en büyük hayratını ise vakıf sularının çıkartılması ve dağıtılması teşkil etmektedir. Yukarıda da yer verildiği üzere eğitim ve dinî kurumlara yönelik hayratının sayısı çok olmamakla beraber sosyal hizmetler içinde su kanalları ve su kemerleri yaptırarak çıkartılan tatlı suyun halkın kullanımına sunulması büyük önem taşımaktadır. Paşa'nın Kıbrıs'ta, Arpera'dan sıra kuyuları açtırarak ve su kemerleri yaptırarak Larnaka'ya getirdiği içme suyu önemini çok uzun yıllar korumuş olan bir sosyal hizmettir. Ebubekir Paşa'nın özellikle Kıbrıs'ta tesis ettiği 1748 tarihli (h. 1161) iki vakfi su vakıflarına örnek gösterilmektedir. Bu vakıfların mevcut vakfiyelerinde bu sudan yararlanma şekilleri, suyun hayrat olan kısmı ile gelir getiren kısmının ayırımı, su kanallarının, kemerlerinin, bakım ve onarımının nasıl yapılacağına yer verilmiştir⁴²⁵.

Ebubekir Paşa İstanbul'da Cebeci karyesi yakınında çıkarttığı tatlı suyun 10 masurasını⁴²⁶, Mora'da Tırapoliçe'de çıkarttığı 61,5 masuranın 44 masurasını⁴²⁷ ve

⁴²³ 20 Zi'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No: 737/47; Y.Y.Def. No. 1766/265/63.

⁴²⁴ Nazif Öztürk, age., 43.

⁴²⁵ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449.

⁴²⁶ 10 Rebi'ü'l-evvel 1137, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y.Y. Def. No: 1964/420.

⁴²⁷ 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456.

son olarak da Kıbrıs'da 10 lüle suyun sekiz lülesini (64 masura) halkın kullanımına sunmuştur⁴²⁸. Mekke'de (Cidde) ise vakfın geliri ile satın alınan 20 kırba Bebâbiz suyunun civardaki tekkelere dağıtıldığı görülmektedir⁴²⁹. Paşa bu suların halka ulaşmasını sağlamak için İstanbul'da iki⁴³⁰, Kıbrıs'ta yedi⁴³¹, Mora'da bir çeşme yaptırmıştır⁴³². Aynı zamanda İstanbul'da bir çeşme arsasını da vakıf hayratı arasına katan Ebubekir Paşa'nın⁴³³ Mekke'de (Cidde) dört sahrınç, bir sebil ile bir su kuyusunu vakfettiği anlaşılmaktadır⁴³⁴. Paşa'nın İstanbul'da dört⁴³⁵, Kıbrıs'da ise sayısı belirtilmeyen su kuyuları ve su kemerlerinin olduğu bilinmektedir. Ancak Drummond'un anlatımına göre bu kemerlerin 93 adet olduğu hatırlatılmalıdır⁴³⁶.

Bunun yanında Mısır'da sebilin sahrıncının Nil suyu ile doldurulması, yine sebil için gerekli malzemelerin alınması, su arkının idaresi, mevcut iki çeşmenin tamir edilmesi, su kuyularının temizletilmesi gibi işlemlerde Paşa'nın vakıflarının bir diğer hayratını oluşturmaktadır⁴³⁷. Ebubekir Paşa'nın halka sunduğu bu hizmetlerin düzenli olarak devam ettirilebilmesi için görevlendirdiği su yolcusu, taşra bölükbaşısı, tatlı su sebilcisi, su arkının dağıtıcısı, su tascısı gibi kişilere vakıf gelirlerinden pay ayırması vakfın sosyal hizmetler alanındaki son hayratını oluşturmaktadır⁴³⁸.

⁴²⁸ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

⁴²⁹ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

⁴³⁰ 10 Rebi'ü'l-evvel 1137, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y.Y. Def. No: 1964/420.

⁴³¹ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

⁴³² 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No: 735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433.

⁴³³ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

⁴³⁴ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53; Dört sahrınçtan birini Ebubekir Paşa Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430 tarihli vakfi ile vakfetmiştir.

⁴³⁵ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

⁴³⁶ Haşmet Muzaffer Gürkan, *Tarih İçinde Kıbrıs*, Lefkoşe 2000, 175.

⁴³⁷ 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

⁴³⁸ Bkz. Tablo:3.

5.3.VAKIFLARININ YÖNETİMİ VE İŞLETİLMESİ

5.3.1. YÖNETİMİ:

Osmanlı Devleti'nde tesis edilen vakıflar 1826 yılında kurulan Evkâf Nezâretiyle bir merkezde toplanmıştır. Ancak o döneme değin mevcut vakıfların idaresi, vakıf kurucularının belirlediği şartlar dahilinde yürütülmüştür⁴⁴⁰. Ebubekir Paşa vakıfları da bu gruba örnek teşkil edebilecek vakıflar arasındadır.

Vakıflarının tevliyet hakkının öncelikle kendisinde olduğunu belirten Ebubekir Paşa, mevcut vakfiyelerde bu yetkinin kendisinden sonra evladı evladına olmak üzere kendi neslinde devam edeceğini, neslinin tükenmesi durumunda ise azatlı kölelerine geçeceğine yer vermiştir. Azatlı kölelerinin de soyunun sona ermesi durumunda bu yetkiyi Paşa, İstanbul vakıflarında Haremeyn-i Şerifeyn vakıf mütevellilerine⁴⁴¹, Mısır vakıflarında Haremeyn-i Şerifeyn nazırı olan kimselere bırakmıştır⁴⁴². Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs'da tesis ettiği 12 Mart 1748 (12 Rebi'ü'l-evvel 1161) tarihli bir başka vakfının vakfiyesinde yer alan bilgilere göre azatlı kölelerinden sonra tevliyet hakkını yine Haremeyn-i Şerifeyn'e devrettiği görülmektedir⁴⁴³.

Paşa'nın öncelikle tevliyet hakkını ailesine tanınması bir nevi vakıflarının aile işletmesi zihniyetiyle yürütüldüğünü akla getirmektedir. Nazif Öztürk, "*Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*" adlı çalışmasında bu tür yönetimin vakıflarda verimliliği artırdığı gibi, vakıflardan yararlanacak kişilerin memnuniyetinin sağlanması açısından da büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Baba

⁴⁴⁰ Ömer Demirel, Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü, Ankara 2000, 142.

⁴⁴¹ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; Bir başka vakfında ise azatlı kölelerinin de neslinin sona ermesinden sonra tevliyet hakkının hakimın rey'i ile karar bağlanacağı belirtilmiştir. Bkz. Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

⁴⁴² 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

⁴⁴³ 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445.

ocağının tüttürülmesi olarak da belirtilen bu sistemin bugünkü özel sektör anlayışıyla bağdaştığına da eserinde yer vermiştir⁴⁴².

Ebubekir Paşa, kendisinin ve evlatlarının olmadığı yerlerdeki vakıflarına akrabalık bağları dolayısıyla öncelikle biraderzadesi müderris İsmail Efendi'yi mütevellî olarak tayin etmiştir. İsmail Efendi amcası Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da dokuz⁴⁴³, Mekke'de (Cidde) iki⁴⁴⁴, Mısır'da da bir vakfi⁴⁴⁵ olmak üzere toplam 12 vakfında mütevellîlik görevini yürütmüştür. Kıbrıs'da tesis ettiği 1748 tarihli (h. 1161) iki vakfına Kıbrıs defterdarı İsmail Efendi'yi⁴⁴⁶, Mora'da tesis ettiği vakıflarından ikisine kendisinin kapıcılar kethudalığı görevini yapan Elhac Mehmet Ağa'yı mütevellî olarak tayin eden Paşa⁴⁴⁷, Mısır vakıflarından birine de dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Ebubekir Ağa'yı mütevellî olarak atamıştır⁴⁴⁸.

Ebubekir Paşa'nın oğullarından Süleyman Beyefendi, biri İstanbul'da biri İzmir'de diğeri de Mora'da tesis edilmiş olan üç vakfa mütevellîlik yaptığı gibi⁴⁴⁹ Antalya'da bir, Mekke'de ise iki vakıfta babasının vekili olarak görev yapmıştır⁴⁵⁰. Süleyman Beyefendi'nin Antalya vakıflarından birinde vekillik yaparken yine o

⁴⁴² Nazif Öztürk, age., 63.

⁴⁴³ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408; 20 Zi'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/163/158; Y. Y. Def. No: 1964/411; Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412; 10 Rebi'ül-evvel 1137; İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y.Y. Def. No: 1964/420; 17 Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423; 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424; 26 Zi'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def.No: 1964/428; Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432; 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450

⁴⁴⁴ Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y.Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122.

⁴⁴⁵ Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106.

⁴⁴⁶ 12 Rebi'ül-evvel 1161, Kıbrıs, VGMA.,Def. No: 24/60/21; Y. Y. Def. No: 1964/445; 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, VGMA., Def. No: 24/65/22; Y. Y. Def. No: 1964/449.

⁴⁴⁷ 21 Şa'bân 1154, Mora, VGMA., Def. No:735/234/13; Y. Y. Def. No: 1964/433; 6 Zi'l-ika'de 1155, Mora, VGMA., Def. No: 737/13/12; Y. Y. Def. No: 1964/437

⁴⁴⁸ 14 Rebi'ül-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

⁴⁴⁹ 21 Şevvâl 1169 Tarihi, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/5/5; Y. Y. Def. No:1964/459; Gurre-i Zi'l-hicce 1155, İzmir, VGMA., Def. No:737/17/13; Y. Y. Def. No: 1964/443; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456.

⁴⁵⁰ 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y.Y. Def. No: 1964/460; Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, VGMA., Def. No:737/9/10; Y. Y. Def. No: 1964/461.

vakfa Ahmet Efendi oğlu Mehmet'i müteveli olarak atadığı görülmektedir⁴⁵¹. Paşa'nın diğer oğlu iskender Beyefendi'nin de Mekke vakıflarından üçüne Mora vakıflarından da birine vekil olduğu anlaşılmaktadır⁴⁵².

Mısır'da 12 Temmuz 1737 (14 Rebi'ü'l-evvel 1150) tarihinde tesis ettiği vakfına Mısır'da Uzban Ocağı kethudası olan Çerkez Ahmet Kethuda'nın müteveli vekili olacağını ve müteveli vekilinin ölümü durumunda bu göreve, yine Uzban Ocağı kethudası olan kişinin tayin edileceğini belirten Ebubekir Paşa⁴⁵³, Mekke'de tesis ettiği Kasım 1739'da (Gurre-i Şa'bân 1152) tarihli vakfında da müteveli vekili olarak da Cidde Kal'ası kethudalarını görevlendirmiştir⁴⁵⁴.

5.3.2 İŞLETME BİÇİMİ:

Osmanlı Devleti'nde tesis edilen vakıflar ilk dönemlerde icare-i vahide (icare-i sahiha) ile işletilmiştir. İcare-i vahide daha önce de belirtildiği üzere vakıf akarlarının mütevelliler tarafından tek dereceli ve kısa süreli kiralama şeklidir. Ancak bu kiralama şeklinin zaman içinde icare-i tavileye (icareteyn) dönüştüğü görülür. Çünkü harap olan vakıf akarlarının tamiri için gerekli meblağın icare-i vahide ile karşılanamaması vakıf sahiplerini vakıf taşınmazlarını icareteyn ile icara vermeye sevk etmiştir⁴⁵⁵.

Aşağıda örneklerle gösterildiği üzere Ebubekir Paşa'nın vakıflarında, musakkafât cinsinden olan vakıf akarlarını icareteyn ile müsteğillât cinsi vakıf akarlarını ise icare-i vahide ile icâra vermesi bu anlayışla örtüşmektedir

⁴⁵¹ 10 Muharrem 1169, Antalya, VGMA., Def. No: 737/8/8; Y. Y. Def. No: 1964/458.

⁴⁵² 17 Muharrem 1167, Cidde, VGMA., Def. No: 737/7/7; Y. Y. Def. No: 1964/454; 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, VGMA., Def. No: 737/3/2; Y. Y. Def. No:1964/455; 28 Recep 1170, Cidde, VGMA., Def. No: 737/9/9; Y. Y. Def. No: 1964/460; 6 Recep 1168, Mora, VGMA., Def. No: 737/3/3; Y. Y. Def. No: 1964/456.

⁴⁵³ 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

⁴⁵⁴ Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428; Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122; Y. Y. Def. No: 1964/430.

⁴⁵⁵ Nazif Öztürk, age., 251-252.

İstanbul'da Ördek Kasap Mahallesi'ndeki milk menziline icareteyn-i misliye (misilleri ayarında icareteyn) ile⁴⁵⁷ yine İstanbul'da, Defterdar Ahmet Çelebi Mahallesi'nde Sultan Sarayı civarında bulunan milk menziline icare-i muaccele ve hergün üç akçe icare-i müeccele ile⁴⁵⁸ Şubat/Mart 1724 (Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136) tarihinde tesis ettiği vakfının akarları arasında yer alan Aksaray Koğacıdede Mahallesi'nde bulunan menzil-i kebirini de 15 bin kuruş muaccele ve altı akçe müeccele ile icâra veren Ebubekir Paşa'nın⁴⁵⁹, Mart/Nisan 1720 (Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132) tarihinde İstanbul'da tesis ettiği bir başka vakfında 3000 zira büyüklüğündeki bostanın her sene misilleri ayarında icâre-i muaccele ile kiraya vermesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir⁴⁶⁰. Diğer vakıflarının vakfiyelerinde bu hususa tekrar yer ayrılmamakla birlikte İstanbul'da tesis ettiği mektep vakfının vakfiyesinde belirtilen hususların geçerli olacağı beyan edilmiştir.

5.3.3. DENETİMİ:

Osmanlı Devleti'nde kurulan vakıfların teftiş ve kontrolü tüm vakıfları merkezi bir yapıda birleştiren Evkâf Nezaretinin kuruluşuna değin (1826) müfettişler ve kadılar tarafından yürütülmüştür. Kadılar, mütevellinin yönetimi üzerinde bir denetim mekanizması işlevini görmektedirler⁴⁶¹.

Ebubekir Paşa'nın İstanbul, Antalya, İzmir, Mora ve Kıbrıs'da tesis ettiği vakıfların vakfiyelerinde vakıf nezareti ile ilgili bir kayda rastlanmamakla beraber bu vakıfların da, diğer Osmanlı vakıflarının birçoğunda görüldüğü gibi kadılar vasıtası ile denetlenmiş olması olasıdır. Mısır ve Mekke vakıflarının vakfiyelerinde ise buralardaki vakıf denetim mekanizmasına yer verilmiştir. Mısır'daki vakıflarına

⁴⁵⁷ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/238/115; Y. Y. Def. No: 1964/432.

⁴⁵⁸ 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 737/18/14; Y. Y. Def. No: 1964/450.

⁴⁵⁹ Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412.

⁴⁶⁰ Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408.

⁴⁶¹ Hasan Yüksel, age., 61.

Mısır valisi, Uzban Ocağı ihtiyarlarından Ali Kethuda ile diğerlerinin karşılıksız olarak nazırlık yapacaklarını belirten Ebubekir Paşa⁴⁶², Cidde'de Haziran 1734 (Muharrem 1147) tarihinde tesis ettiği vakfının vakfiyesinde ise, vakfın nezaretini, sağ oldukça kendi nefesine sonra evladının erşedine olmak üzere kendi nesline, neslinin son bulması durumunda ütekasına, onların da soyu tükenip, vakıf Haremeyn fukarasına intikal ettiğinde bu görevi İstanbul'da bulunan Darüssaade Ağasına şart eylemiştir⁴⁶³. Yavuz Sultan Selim, Haremeyn'i ilhâkından sonra Osmanlı topraklarında bulunan sayısız vakfa nezâret etme görevini Darüssaade Ağaları'na vermiştir⁴⁶⁴. Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren otoriteleri artan Darüssaade Ağaları'nın Mekke ve Medine şehirlerine hizmet etmek için kurulmuş Evkâfî'l-Haremeyn vakıflarına nazır ve mütevellî oldukları görülmektedir⁴⁶⁵.

⁴⁶² 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424.

⁴⁶³ Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53.

⁴⁶⁴ Mustafa Güler, *age.*, 212.

⁴⁶⁵ Jane Hathaway, *age.*, 157-158.

6. VAKIFLARININ BUGÜNKÜ DURUMU:

Mülhak vakıf statüsünde bulunan Ebubekir Paşa vakfının bugün mütevelliliğini, Paşa'nın torunlarından Suzan Dikraz yapmaktadır. Daha önce yine Ebubekir Paşa evladından Topkapı Sarayı Müze Müdürlüğü yapmış olan Hayrullah Örs⁴⁶⁴ 10. 10. 1961'de vakfa müteveli olmuş, 6.10.1977'de ölümü üzerine ise vakfın yönetimi bir süreliğine Vakıflar Bölge Müdürlüğüne geçmiştir. 12. 2. 1986 tarihinde Suzan Dikraz'ın ağabeyi Rifat Gür mütevelliliği üstlenmiş⁴⁶⁵ ancak Rifat Gür'ün ölümünden sonra bu görevi 29. 01. 1992'de Suzan Dikraz devr almıştır⁴⁶⁶.

Suzan Dikraz, babası Mehmet Arif'in, Meliha, Suzan ve Bekir Rafet olmak üzere dört kardeş olduklarını fakat tüm aile bireylerini yakından tanıma fırsatını bulamadığını belirtmektedir. Suzan halasını erken yaşta vefatından, amcası Bekir Rafet'i ise futbolcu olarak yurt dışına çıkmış olmasından dolayı tanıyamayan Suzan Dikraz, yabancı bir kadınla yaşamını sürdürmekte olduğunu duydukları ve hiç haber alamadıkları amcasının bir ara hastalandığında Türk gazetelerine ilan verdiğini ancak buna rağmen ona bir türlü ulaşamadıklarını dile getirmektedir. Babasının kardeşlerinden sadece halası Meliha Eraydın'ın vakfa mütevellilik yaptığını söyleyen Suzan Dikraz halasıyla ilgili bir anısını şöyle anlatmaktadır:

“Büyükannem, İstanbul'da Meliha halamın yanında kalıyordu ancak felç geçirmesi üzerine babamla birlikte büyükannemi almak üzere İstanbul'a gitmiştik. Halamın olmadığı bir anda büyükannem halamın altında bulunan gizli bölmeyi açtırarak Kıbrıs'ta bulunan vakıf mallarının satışından elde edildiğini söylediği üç teneke dolusu parayı bana göstermişti. Ancak bu paralar tedavülden kalktığı için kullanılmamıştır.”

⁴⁶⁴ Ebubekir Paşa, Hayrullah Örs'ün büyük dedesidir. Paşa'nın Larnaka'da yaptırdığı su kemerleri, açtırdığı su kuyularının orjinal vakfiyesini ölümüne kadar kendisi muhafaza etmiştir. Bkz. Oktay Aslanapa, age., 35.

⁴⁶⁵ Bkz. Ek.3; Belge 1.

⁴⁶⁶ Bkz. Ek.3; Belge 2.

Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs'ta bulunan vakıf gelir kaynakları; araziler, vakıf suları ve 23 dükkan da dahil olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Kıbrıs Vakıflar İdaresi, 1915 senesine ait tapu kayıtlarına dayanarak üçüncü kısmı teşkil eden 23 dükkanın tahminen yüz sene önce icârateynli vakfa tahvil edilmiş olup satışa çıkarıldığını açıklamıştır⁴⁶⁷. Suzan Dikraz'ın büyükannesinin göstermiş olduğu paraların bu tarihte gerçekleşen satıştan elde edilen paralar olma olasılığı oldukça büyüktür.

Vakıf danışmanı ve aynı zamanda emekli Vakıflar Bölge Müdürü Doğan Yağlı'dan aldığımız bilgilere göre; Ebubekir Paşa vakfının bugün gelir kaynağı Antalya'da bulunan 11 dükkandan ibarettir⁴⁶⁸. 2002 yılı itibariyle vakıf gelirlerinin toplamı 293.511.641.746 TL.dir. Bu miktarın 176.355.799.952 TL. 2002 yılı gideridir. Bu meblağın içinde evlatlara verilen 97.294.816.684 TL. dahildir. Şuan 65 evladı olan Ebubekir Paşa Vakfı vergi kesintisi dışında evlat başına 2002 yılı içinde 1. 167.690.108 TL. dağıtmıştır. Yeni doğan evlatların ise vakıf evladı olduğuna dair mahkeme kararı alarak vakfa başvuru yapması durumunda mevcut gelirden pay almalarının hukuki bir zorunluluk olduğu görülmektedir. Vakıf gelir kaynaklarına 2003 yılında asgari % 34 zam yapılmıştır. Kira bedelindeki artış dükkanların mevkiine göre değişmektedir.

Ebubekir Paşa vakfının hayır şartları arasında, kurban kesilmesi, mevlüt okutulması, soğutucu alınması ve Kur'an kurslarına yakacak yardımının yapılması yer almaktadır. 2002 yılı gelirinden halkın ihtiyacı olan yerlere konulmak üzere 2.634.342.000 TL. ayrılarak soğutucu alınmıştır. 30.215.345.000 TL. ile Antalya'da bulunan Kur'an kurslarına yakacak alınmış, Ramazan ayında vakıf ölmüşlerinin hayrı için 900.000.000 TL. ayrılarak mevlüt okutulmuştur. Bunun yanında 1.000.000.000 TL. ile de iki adet kurban kesildiği belirtilmektedir.

Mısır vakıf akarları için devletler arası hukuk hükümlerinde meydana getirilen değişikliklerle mübadele imkanı doğduğunu ve bunun üzerine girişimde

⁴⁶⁷ Bkz. Ek.3; Belge 3.

⁴⁶⁸ Bkz. Tablo:4.

bulunmuşsa da Mısır'da Ebubekir Paşa vakfı adında bir vakfa tesadüf edilmediği yanıtının kendilerine ileildiğini belirten Doğan Yağlı, Mekke'de (Cidde) bulunan gayri menkullerin ise devletler arası anlaşma bulunmadığından dolayı değerlendirilemediğini ifade etmektedir.

Vakfın Kıbrıs'taki gelir kaynakları 1974 Kıbrıs Barış Harekatından sonra güneyde Rum kesiminde kalmıştır. 1957 Mühlhak Vakıflar Nizamnamesi'nin üçüncü maddesi gereğince müteveli olacak kişinin Kıbrıs'ta ikamet etmesi gerekmektedir. Ancak Ebubekir Paşa evladından müteveli olabilecek hiçbir aday Kıbrıs'ta ikamet eder durumda değildir. Söz konusu vakfın Türkiye'deki mütevellisinin bu madde gereğince Kıbrıs'ta vakıflar için müteveli sayılmıyacağı Kıbrıs Vakıflar İdaresinin 5.6.1987 tarihli yazısı ile bildirilmiştir⁴⁶⁹. Bu nedenle bugün Ebubekir Paşa Vakfı, Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından emaneten yönetilmektedir. Ebubekir Paşa vakfının güneyde kalan mallarına karşılık kuzeyde eş değerde mal verilmediğinden dolayı Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından vakıf evlatlarının mağduriyetlerini gidermek için her yıl daireleri bütçesinden bir miktar yardım yapılacağı ancak vakıf evlatlarının bir mahkeme ilâmı alıp, TC. Dışişleri Bakanlığı ve KKTC. Ankara elçiliğinden tastik ettirmeleri gerektiği belirtilmiş olmakla birlikte vakıf mütevellisi Suzan Dikraz, tarafından yapılan tüm girişimlerin sonuçsuz kaldığını Kıbrıs Vakıflar İdaresi bildirmiştir⁴⁷⁰.

⁴⁶⁹ Bkz. Ek. 3; Belge 4.

⁴⁷⁰ Bkz. Ek. 3; Belge 5.

SONUÇ:

Ebubekir Paşa'nın, XVIII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nin yönetim örgütünün çeşitli kademelerinde görev aldığı anlaşılmaktadır. Osmanlı merkezi yönetiminin eyaletlerde otoritesinin azaldığı, ekonomik buhranların yaşandığı, kurumların yozlaştığı, bunun getirisi olarak ortaya çıkan derebeylerin çoğaldığı bir dönemde Cidde, Mısır, Mora, Kıbrıs gibi birçok yerde vali olarak görev yapan Paşa, buralarda tesis ettiği vakıflarla halka büyük hizmetler sunmuştur.

Paşa'nın hayatı irdelenirken Osmanlı Devleti'nin o dönemde bazı eyaletlerde uyguladığı yönetim anlayışına da yer verilmiştir. Örneğin Osmanlı Devleti Mısır'daki yönetimi, vali, kadı ve ocaklardan oluşan, üçlü sac ayağı olarak da tabir edebileceğimiz bir kurumlaşmaya bırakırken bunlar arasındaki dengeyi sağlamak için de bir takım siyasi oyunlara başvurmaktan çekinmemiştir. Bu birtakım siyasi faaliyetlerin sonucudur ki o dönemde Osmanlı valisi, paşası gibi yöneticiler siyaseten görevden alındıkları gibi katlede uğramışlardır.

Mekke-i Mükerrerme Şeyhü'l-haremlîği ünvanını alan aynı zamanda vezir olan Ebubekir Paşa, vakıflarından da anlaşıldığı üzere hayli zengindir. II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultanla evlenmesi Ebubekir Paşa'ya Damad-ı Şehr-iyârî ünvanı kazandırmışsa da saygınlığı ve zenginliği daha öncesinde mevcuttur. Paşa'nın Safiye Sultanla evliliği kendisine ek bir katkı sağlamışsa da bu evlilik Paşa'nın ileri yaşlarına tekabül ettiği için daha önceki başarıları altında böyle bir etkenin var olduğunun düşünülmesi yanlış olacaktır.

Ebubekir Paşa İstanbul, İzmir, Antalya, Mısır, Mekke(Cidde), Mora ve Kıbrıs da dahil olmak üzere yedi ayrı yerde vakıf tesis etmiştir. Paşa'nın vakıfları içerisinde en fazla gelir kaynağı Mekke (Cidde) vakıflarına aittir. Bu durum Paşa'nın en uzun görev süresini Cidde'de geçirmesiyle açıklanabilir. Buradan da Ebubekir Paşa'nın mal varlığını görev yaptığı yerlerde artırdığı sonucuna ulaşmak mümkün olacaktır.

Yarı-hayri, yarı-irsâdi vakıf olarak belirttiğimiz Ebubekir Paşa'nın vakıflarının akarları içerisinde 95 mesken, 195 ticarethâne, 29 tarımsal alan, 9,5 masura ile bir çuvaldız tatl su dikkati çekmektedir. Bu akarlar içerisinde meskenler ile dükkanların icareteyn ile icâra verilmesi, değirmen ile bostan yeri gibi arazilerin de icare-i sahiha ile icâra verileceği hususuna değinilmiştir.

Gelir kaynakları çok çeşitlilik göstermekle birlikte Paşa'nın vakıflarının hayratının aynı oranda çeşitlilik göstermediği görülmektedir. Eğitim alanında iki mektep ve bir medrese yaptıran Paşa bir mektebin onarımı ile talebelerin masraflarını üstlenmiştir. Dinî kurumlar içerisinde ise bir cami, bir mescit, dört bab fukara odası ile bir şadırvan yaptırmıştır. Aynı zamanda da 1753 yılında tesis ettiği iki ayrı vakfiyla Medine ve Mekke (Cidde) fukaralarına toplam 241 zer-i mahbûb para yardımının 18 Nisan 1755 yılına kadar sürdürülmesini sağlamıştır. Bu alanda cami onarımı ve camiye gerekli malzeme alımı da vakfın yine dinî kurumlar için yaptığı hayratına dahil olduğu anlaşılmıştır.

Ebubekir Paşa'nın en büyük hayratının sosyal hizmet alanında olduğu görülmektedir. Özellikle halkın su ihtiyacının giderilmesi vakıflarının en büyük hayratını oluşturmuştur. Paşa İstanbul'da 11 masura ve bir çuvaldız tatl suyu, Mekke'de 20 kırba, Mora'da 44 ve Kıbrıs'ta 64 masura tatl suyu ile bunun yanında dört sahrınc, on çeşme, altı bi'r-i mâ ve bir sebili de halkın kullanımına sunmuştur. Bunların bakım onarımı, gerekli olan malzemelerin alımını da vakfın üstlendiği görülmüştür.

Ebubekir Paşa'nın vakıflarında günlük, aylık ve yıllık olarak vazifeli olan görevlilerin ücreti divani para, akçe ve kuruş cinsinden nakdî olarak ödendiği gibi Mora'da görevli olan görevlilere nakdî ücretlerinin yanında buğday verilerek aynı ödemede yapılmıştır.

Bugün halen mülhak vakıf statüsünde Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı olan Ebubekir Paşa vakfının gelir kaynakları 11 dükkanla sınırlı kalmıştır. Tesis

edildikleri tarihten bugüne yaklaşık 280 yıl geçmiş olmasına rağmen Ebubekir Paşa vakfi imkanları ölçüsünde halen halka hizmet sunmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA:**I. ARŞİV VESİKALARI:****I. I. VAKFİYELER:**

1. Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132 İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123; Y. Y. Def. No: 1964/408
2. 20 Zî'l-ka'de 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/163/158; Y. Y. Def. No: 1964/411
3. Gurre-i Cemâziye'l-âhir 1136, İstanbul, VGMA., Def. No: 734/156/154; Y. Y. Def. No: 1964/412;
4. 10 Rebi'ü'l-evvel 1137; İstanbul, VGMA., Def. No: 734/164/159; Y.Y. Def. No: 1964/420
5. Gurre-i Rebi'ül-âhir 1149 Zeyli, Mısır, VGMA., Def. No: 735/227/106; Y. Y. Def. No: 1964/422
6. Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/107; Y. Y. Def. No: 1964/423
7. Muharrem 1147, Cidde, VGMA., Def. No: 734/182/180; Y. Y. Def. No: 1766/236/53
8. 2 Safer 1150 Zeyli, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/108; Y. Y. Def. No: 1964/424
9. 14 Rebi'ü'l-evvel 1150, Mısır, VGMA., Def. No: 735/230/3; Y. Y. Def. No: 1964/424;
10. 26 Zî'l-hicce 1150, İstanbul, VGMA., Def. No: 735/228/109; Y. Y. Def.No: 1964/428
11. Gurre-i Şa'bân 1152, Mekke, VGMA., Def. No: 735/229/110; Y. Y. Def. No: 1964/428
12. Gurre-i Şa'bân 1152, Cidde, VGMA., Def. No: 735/233/122: Y. Y. Def. No: 1964/430
13. 20 Zî'l-ka'de 1157, Cidde, VGMA., Def. No. 737/47: Y. Y. Def.No. 1766/265/63

14. Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1153, İstanbul, **VGMA., Def. No: 735/238/115**; Y. Y. Def. No: 1964/432
15. 15 Muharrem 1154 (Hududname), Mora, **VGMA., Def. No: 737/10/11**
16. 21 Şa'bân 1154, Mora, **VGMA., Def. No:735/234/13**; Y. Y. Def. No: 1964/433
17. 6 Zî'l-ka'de 1155, Mora, **VGMA., Def. No: 737/13/12**; Y. Y. Def. No: 1964/437
18. Gurre-i Zî'l-hicce 1155, İzmir, **VGMA., Def. No:737/17/13**; Y. Y. Def. No: 1964/443
19. Cemâziye'l-evvel 1149 Zeyli, İstanbul, **VGMA., Def. No: 735/228/107**; Y. Y. Def. No: 1964/423
20. 12 Rebi'ü'l-evvel 1161, Kıbrıs, **VGMA., Def. No: 24/60/21**; Y. Y. Def. No: 1964/445
21. 25 Cemâziye'l-evvel 1161 Zeyli, Kıbrıs, **VGMA., Def. No: 24/65/22**; Y. Y. Def. No: 1964/449
22. 27 Rebi'ül-âhir 1164 Zeyli, İstanbul, **VGMA., Def. No: 737/18/14;** Y. Y. Def. No: 1964/450
23. 10 Şa'bân 1164, Mekke, **VGMA., Def. No: 24/39/Sayfa Kenarında Yazılı;Y.Y..Def. No: 1964/452**
24. 1165 Tarihli Vakfiye, Kıbrıs, **VGMA., Def. No: 737/1/1**
25. 20 Recep 1166 Tarihli, **VGMA., Def. No:737/6/6**; Y. Y. Def. No:1964/452
26. 17 Muharrem 1167, Cidde, **VGMA., Def. No: 737/7/7**; Y. Y. Def. No: 1964/454
27. 6 Recep 1168 Zeyli, Cidde, **VGMA., Def. No: 737/3/2**; Y. Y. Def. No:1964/455
28. 6 Recep 1168, Mora, **VGMA., Def. No: 737/3/3**; Y. Y. Def. No: 1964/456
29. 10 Muharrem 1169, Antalya, **VGMA., Def. No: 737/8/8**; Y. Y. Def. No: 1964/458
30. 21 Şevvâl 1169, İstanbul, **VGMA., Def. No: 737/5/5**; Y. Y. Def. No: 1964/459
31. 28 Recep 1170, Cidde, **VGMA., Def. No: 737/9/9**; Y.Y. Def. No: 1964/460
32. Gurre-i Şa'bân 1170, Mekke, **VGMA., Def. No:737/9/10**; Y. Y. Def. No: 1964/461

I. II. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ VESİKALARI:

CEVDET TASNİFİ:

Sıra No		Tarih
Cevdet Dahiliye	1004	Ocak 1729 (Cemâziye'l-âhir 1141)
Cevdet Dahiliye	4782	
Cevdet Dahiliye	6253	26 Kasım 1722 (16 Safer 1135)
Cevdet Dahiliye	7232	30 Mart 1747 (Rebî'ü'l-evvel 1160)
Cevdet Dahiliye	11983	Temmuz/Ağustos 1735 (Rebî'ü'l-evvel 1148)
Cevdet Dahiliye	13205	25 Şubat 1738 (6 Zi'l-ka'de 1150)
Cevdet Dahiliye	13386	Haziran/Temmuz 1762 (Zi'l-hicce 1175)
Cevdet Dahiliye	1359	Aralık 1734 (Receb 1147)
Cevdet Dahiliye	14849	
Cevdet Askeriye	21518	Eylül 1731 (Rebî'ü'l-evvel 1144)
Cevdet Maliye	1202	1764/1767 (h. 1178)
Cevdet Bahriye	8535	17 Haziran 1732 (23 Zi'l-hicce 1144)
Cevdet Bahriye	9834	Ekim/Kasım 1760 (Rebî'ü'l-evvel 1174)
Cevdet Bahriye	10593	20 Ağustos 1753 (25 Şevvâl 1166)
Cevdet Bahriye	12623	17 Mart 1736 (4 Zi'l-ka'de 1148)

BAB-I DEFTERİ BAŞMUHASEBE KALEMİ MUHALLEFAT HALİFESİ:

Dosya No	Gömlek No	Tarih
1. 48	46	
2. 12676	325	27 Şubat 1758 (18 Cemâziye'l-âhir 1171)

I.III. KRONİKLER, BİYOGRAFİK ESERLER VE İNCELEMELER:

AKDAĞ, Mustafa. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti", *Belleten*, XIV, sayı 55 (Temmuz 150'den ayrı basım), Ankara, TTK., 1950, 319-418.

AKTEPE, M. Münir. "I. Mahmud", *İA.*, VII, İstanbul, MEB. Yayınları, 1993, 158-165.

ALASIYA, Halil F. *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'da Türk Eserleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1977.

ALTAN, Mustafa Haşim. *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi (1571-1974)*, Kıbrıs, Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, 1986.

ALTUNDAĞ, Şinasi. "III. Osman", *İA.*, İstanbul, MEB. Yayınları, 1993, 448-450.

ANDIZ, Sevinç. *Kıbrıs'ta Vakıf Tarihi Eserler*, Lefkoşe, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, 1990.

ARSLAN, Mehmet. *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Dügünleri ve Şenlikleri)*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999.

ARSLAN, Mehmet. *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*, İstanbul, 2000.

ASLANAPA, Oktay. *Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1975.

BAYRAK, M. Orhan. *Tarih Yazarları (Biyografi ve Bibliyografi)*, Basım Yeri yok 1982.

BEEES, Nikos A. "Mora", *IA.*, VIII, İstanbul, MEB. Yayınları, 1993, 413-426.

CİN, Halil S. Gül AKYILMAZ. *Tarihte Toplum ve Yönetim Tarzı Olarak Feodalite ve Osmanlı Düzeni*, Konya 1995.

ÇİÇEK, Kemal. "Kıbrıs: Osmanlı Dönemi" *DVIA.*, XXV, Ankara 2002, 374-380.

DAĞLI, Y.-C. ÜÇER. *Tarih Çevirme Klavuzu*, IV, V, Ankara, TTK., 1997

DANIŞMAN Zuhuri. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, X, İstanbul 1965.

DANIŞMEND, İsmail Hâmi. *İzâhlı Osmanlı Tarihi Konolojisi*, V, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971.

DEMİREL, Ö.- M. TUŞ, -A. GÜRBÜZ. "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Ankara, 1992.

DEMİREL, Ömer. *Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Ankara, TTK., 2000.

DEVELİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1988.

EKİNCİ, Necdet. "İmparatorluktan Cumhuriyete Türk Mali Politikasına Bakış", *Belleten*, LV, sayı 214, Ankara, TTK., 1991, 756-796.

EMILIANİDES, Achille. *Histoire de Chypre*, Paris 1969.

GAZİOĞLU, Ahmet C. *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878) 308 Yıllık Türk Dönemine Bakış*, Kıbrıs, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 1994.

GENÇ, Mehmet. *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul, Ötügen Yayınları, 2000.

GÜLER, Mustafa. *Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII. Yüzyıllar)*, İstanbul, TATAV. Yayınları, 2002.

GÜRKAN, Haşmet Muzaffer. *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, Lefkoşe, Galeri Kültür Yayınları, 1996.

_____; *Tarih İçinde Kıbrıs*, (Yay. Haz. Remzi Yektaoğlu), Lefkoşe, Galeri Kültür Yayınları, 2000.

Hâfiz Hüseyin Ayvansarâyi, *Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhir-i Ricâl*, (Haz. Fahri Ç. Derin), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1978.

_____; *Mecmuâ-i Tevârih*, (Haz. Fahri Ç. Derin-Vahid Çubuk), İstanbul, 1985.

HAKERİ, Bener Hakkı. *Başlangıçtan 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs, KKTC. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.

HARTMANN, R. "Cidde", *İA.*, III, İstanbul, MEB. Yayınları, 1993, 159-161.

HATHAWAY, Jane. *Osmanlı Mısır'ında Hane Politikaları Kazdağlıların Yükselişi*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.

KARAKAYA, Ebru. "Kıbrıs:Mimari Lefkoşe", *DVİA.*, XXV, Ankara, 2002, 383-392.

KARAL, Enver Ziya. "III. Ahmet", *İA.*, I, İstanbul, MEB. Yayınları, 1993, 165-168.

KEPECİOĞLU Kâmil. *Tarih Lûgati*, İstanbul, Tan Matbaası, 1952.

Komisyon (Yay. Yönetmeni. Bekir Şahin), "II. Mustafa", *OA.*, IV, İstanbul, Ağaç Yayıncılık, 1994, 224-270.

Komisyon, "Bekir Paşa Koca" *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, III, 1992, 1459.

Komisyon, "Bekir Paşa Koca", *Meydan Larousse Büyük Lûgat Sözlük ve Ansiklopedisi*, II, İstanbul, Meydan Yayınevi, 248.

Komisyon (Proje Yön. Yusuf Sarımay), *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)*, Ankara, 2000.

KONUR, İsmet. *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri*, Seyhan Basımevi, 1946.

KONYALI, İ. Hakkı. *Alâiyye*, (Yay. Haz. Alanyalı M. Ali Kemaloğlu), İstanbul, Ayaydın Basımevi, 1946.

Küçük Çelebizade İsmail Asım, *Tarih-i Çelebizade*, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1282.

LEVEND, Ağâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, Ankara, TTK., 1984.

LEWIS, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, TTK., 2000.

LUKE, Sir Harry. *Cyprus Under The Turks 1571-1878*, London, 1969.

Mehmed Hafid. *Sefinetü'l-Vüzerâ*, (Neş. İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul, Şirketi Mürettibiye Basımevi, 1952.

Mehmed İzzet. *Harita-i Kapudan-ı Derya*, İstanbul, Ceride Matbaası, 1285.

ÖZKAYA, Yücel. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayânlık*, Ankara, 1994.

ÖZORAN, Beria Remzi. "Kıbrıs Adasında Bekir Paşa Vakfı", *VD.*, XVI, Ankara, 1982, 27-29.

ÖZTÜRK, Nazif. *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

PAKALIN, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, III, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.

PURCELL, H. D. *Cyprus, in England* 1968.

PURGSTAALL, J. Von. Hammer. *Osmanlı Devleti Tarihi (1718/1739)*, (Yay. Haz. Mümin Çevik ve Erol Kılıç), XIV, XV, İstanbul, Üçdal Neşriyat, 1993.

Raşid Tarihi, VI, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1282.

RAYMOND, Andre. *Yeniçerilerin Kahiresi Abdurahman Kethuda Zamanında Bir Osmanlı Kentinin Yükselişi*, (Çev. Alp Tümertekin), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999.

SÜREYYA, Mehmet. *Sicill-i Osmanî*, (Yay. Haz. Nuri Akbayar), I, II, III, IV, V, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi. *Şemd'ânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi Mür'i't-Tevârih*, I, II.A, (Yay. M. Münir Aktepe), İstanbul 1976.

Şeyh Ahmet El-Bedîrî El-Hallâk. *Osmanlı Taşra Hayatına İlişkin Olaylar Berber Bedirî'nin Günlüğü (1741-1762)*, (Çev. Hasan Yülksel), Sivas, 1993.

Şeyhi Mehmed Efendi. *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri (Vekayitü'l-Fudalâ II-III)*,
(Neş. Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul, 1989.

ULUÇAY, M. Çağatay. *Padişah Kadınları ve Kızları*, Ankara, TTK., 1992.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakki. "Yavuz Sultan Selim'in Kızı Hanım Sultan ve Torunu
Kara Osman Şah Bey Vakfiyeleri", *Bellekten*, XL, Sayı:159,
Temmuz 1976'dan ayrı basım), Ankara, TTK., 1976.

_____ ; *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara, TTK., 1988.

_____ ; *Osmanlı Tarihi*, II, IV I. Kısım, Ankara, TTK., 1995.

YÜCEL, Y.-A. SEVİM. *Klâsik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni*,
Ankara 1991.

YÜCEL, Y.-A. SEVİM. *Türkiye Tarihi*, III, IV, Ankara, TTK., 1991.

YÜKSEL, Hasan. "Vakıf-Müsadere İlişkisi" (Şam Valisi Vezir Süleyman Paşa
Olayı), *Osmanlı Araştırmaları*, XII, İstanbul, 1992, 399-424.

_____ ; *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683)*,
Sivas 1998.

EKLER**EK-1: TABLOLAR**

Tablo:1 Ebubekir Paşa Vakfının gelir kaynakları

Tablo:2 Ebubekir Paşa Vakfının hayratı

Tablo:3 Ebubekir Paşa Vakfının görevlileri

Tablo:4 Ebubekir Paşa Vakfının bugünkü gelir kaynakları

Tablo:1

EBUBEKİR PAŞA'NIN VAKIFLARININ GELİR KAYNAKLARI

	İSTANBUL	İZMİR	ANTALYA	MEKKE (Cidde)	MISIR	MORA	KIBRIS	TOPLAM	GENEL TOPLAM
MESKENT	Saray			1				1	
	Köşk				1		1	2	
	Menzil	20		3		19		56	
ER	Ev			12				12	
	Oda	3	1					14	
	Uzlethane			10				10	95
	Havş			4				4	
TİCARET HANELER	Dükkan		11	22		16	23	117	
	Mahzen	1	4	2	38	1		46	
	Kahvehane				1			2	
	Arsa	3				1	1	5	
	Han		1					1	
	Hamam,	1						1	
	Atölye		1					1	
	Değirmen		2	7			1	10	
	Mutahharei				4			4	
	Fırın						1	1	
	Kayık				3			3	195
TARIMSAL ALANLAR	Karve				2			2	
	Çiftlik					2	1	3	
	Bağ					1	1	2	
	Bahçe	2		7		3	1	13	
	Bostan	4				1		5	
	Arazi						3	4	
	Tatlı su (masura- quvaldız)						9,5	10,5	39,5
TOPLAM	34	21	41	142	3	48	40,5	329,5	329,5

Tablo: 2

EBUBEKİR PAŞA'NIN VAKIFLARININ HAYRATI

	EBUBEKİR PAŞA'NIN VAKIFLARININ HAYRATI						GENEL TOPLAM			
	İSTANBUL	İZMİR	ANTALYA	MEKKE (Cidde)	MISIR	MORA		KIBRIS	TOPLAM	
EĞİTİM KURUMLARI	Mektep	1				1		2	6	
	Medrese					1		1		
	Talebelere yardım	1						1		
	Mektebe masraf	1					1	2		
	Cami					1		1		
	Cami onarımı					1		1		
DİNİ KURUMLARI	Mescit				1			1	250	
	Camiiye masraf					1		1		
	Fukara odası					4		4		
	Şadırvan					1		1		
	Para yardımı(zer-i mahbûb)				241			241		
	Sahrınc				4			4		
	Sebil				1			1		
	Bir-i mâ	4			1		1	6		
	Çeşme	2			20****	1	7	10		
	Tatlı su*masura **guyaldız-***kırbâ	11*				44*	64*	119*		
Su kemeri	1**					93	1*20****			
SOSYAL HİZMET ALANLARI	Su kemeri						93	93	262	
	Ceşme arsası	1						1		
	Ceşme tamirâtı	1				1		2		
	Su kuyusu bakım ve onarımı				2			2		
	Sebil sahrıncının su ile doldurulması					1		1		
	Sebile gerekli malzeme alımı					1		1		
	Su arkının idaresine harcanan					1		1		
	TOPLAM	23			270	3	56	166		518

Tablo:3

EBUBEKİR PAŞA VAKIFLARININ GÖREVLİLERİ

	Hasbi Görevli İler	AYLIK ÜCRET ALANLAR				YEMİ ÜCRET ALANLAR		SENEVİ ÜCRET ALANLAR		GÖREVLİLERE SENELİK VERİLEN BUÇDAY	TOPLAM GÖREVLİ SAYISI
		Görevli Ücret Sayısı	Divani	Kuruş	Akçe	Görevli Sayısı	Akçe	Görevli Sayısı	Divani		
Mittevellî					1	2				1	
Mittevellî Kaymakamı					2	26	1	2000	20	3	
Nazır	2									2	
Nazır Vekili		1		8						2	
Vakıf karlıbî		1		5,5	3	23			12	1	
Vakıf Câbisi		1		3	2	4				4	
Müderris					1	30				3	
Seyhülkurra					1	14			10	1	
Muallim		1		7,5	3	80			10	4	
Mektep Halifesi					3	24			3	4	
Meşk Hocası					1	4				3	
Vaiz		1		3	1	10			5	1	
Hatip		1		7,5	1	20			8	2	
İmam		2		10,5	1					2	
İmam-ı Evvel					1	30			12	1	
İmam-ı Sâni					2	23			12	2	
Devrihân-ı Evvel					1	6			3	1	
Devrihân-ı Sâni					1	6			3	1	
Mütezzin		2		3	1	6			4	3	

Mitezzin-i Eyvel	1		5,5		1	11		10	2	
Mitezzin-i Sâni	1		4,5		1	9		8	2	
Kayım-i Eyvel					1	10		8	1	
Kayım-i Sâni					1	8		4	1	
Ferraş	2		5,5		2	9		5	4	
Sebilci	2	60	3						2	
Su Çeken	1		1						1	
Su Arkının Dağıtrısı	1	60							1	
Kazıcı							1	720	1	
Su Yolcusu					3	8			3	
Su Tascisi					1	1			1	
Taşra Bölükbaşı					1	2			1	
Köşk Kapıcısı	1	60							1	
TOPLAM	2	180	67,5	20	36	366	2	2720	137	59

NUBAK VE MÜTEVELLİTİ İZMİR ŞEHİR MARMARIS İZMİRİN PASA BİTİ İZMİRİN ADA- (İZMİRİN PASA)

Tablo:4

MÜTEVELLİTİ ADRESİ	VAKEFİN HAYIR SAHİPLERİ	İL	İLÇE	PAYFA	ADA	PARS EL	YÖZ Dİ.ÇÜMÜT	İMAR DİSİMÜ	PASINMA ZİM FORU	EALIN KUTLAN MA S BİLİ
Suzen Dalkas Vakıflar İqh. Kur. No:7 Mebalya. 71F 241 90 78	Kurban HAYIRI Mevlud okuma Sogutcu Kur'an Kurela- Tuna Yakacak Silde hisse	Mebalya	Merkaz	19	145	10	30.00	İyzer1	Akar	Kurman
		"	"	19	145	9	30.50	"	Akar	Gönlü 191er1
		"	"	19	142	12	20.50	"	Akar	Büfe
		"	"	19	145	11	20.00	"	Akar	Şehafiy0
		"	"	19	145	12	26.20	"	Akar	Kurman
		"	"	19	145	15	27.00	"	Akar	Spor
		"	"	19	145	14	26.00	"	Akar	Darı Gilyin
		"	"	19	145	15	26.00	"	Akar	Şekerel
		"	"	19	145	16	24.00	"	Akar	Saat ve Kurman
		"	"	34	354	18-19	46.20	"	Akar	Gilyin
"	"	-	12595	1	15.59	"	Akar	Yuhafiy0		

7 NİSAN 1998

EK-2: ÇALIŞMADA KULLANILAN ARŞİV VESİKALARINDAN ÖRNEKLER

Belge:1 BOA., Cevdet Dahiliyye, 1004, Ocak 1729 (Cemâziye'l-âhir 1141)

Belge:2 BOA., Cevdet Dahiliyye, 13205, 25 Şubat 1738 (6 Zi'l-ka'de 1150)

Belge:3 BOA., Cevdet Dahiliyye, 13591, Aralık 1734 (Receb 1147)

Belge:4 BOA., Cevdet Dahiliyye, 14849

Belge:5 BOA., Cevdet Bahriye, 8535, 17 Haziran 1732 (23 Zi'l-hicce 1144)

Belge: BOA., Cevdet Bahriye, 9834, Ekim/Kasım 1760 (Rebî'ü'l-evvel 1174)

Belge:7 BOA., D.BŞM. MHF., 12676/325, 27 Şubat 1758 (18 Cemâziye'l-âhir 1171)

Belge:8 Gurre-i Cemâziye'l-evvel 1132 İstanbul, VGMA., Def. No: 734/113/123;
Y. Y. Def. No: 1964/408

Belge No: 1

Mısır Valisi Vezir Ebubekir Paşa'ya Hüküm ki

Haremeyn-i Muhtaremeyn gılâli nakline muayyen olub bundan akdem ğark olan sefine ile köhne olub ğılal nakline salih olmayan sefinenin yerine iki kıt'a sefine iştirâ için mukaddema mufassal ve meşruh avâmîr-i şerife ısdâr ve isâl olunmuş idi. Fukaray-ı Haremeynin bu sebep ile nakl ve isâl olunmayan ğılallerinin birgün akdem nakl ve isâliyle def-i zaruret ve muzayakaları ehem-i muhâm lazım-ı ihtimamdan olmağın zikr olunan sefinelerin aceleten tedarik ve iştirası ve ahali-i Haremeyn-i Şerifeynin henüz mahallerine vasıl olmayan ğılallerinin yedek ğılalalardan verilmesi ve yedek ğılallerden her ne mikdar verilüb isâl olunur ise yine bir saat evvel yerine konulub mevcut ambar ettirilmesi için hâlâ Anadolu muhasebecisi olub Mekkei Mükerrermede aynı arafat yolları tamirine memur olan gıdvetül emâcid velayan Mehmed zide mecduhu evâmîri şerifemle mübaşir tayin olunub gariben irsâl olunmak üzere olmagla zikr olunan hususlar ehem-i umur-ı müsta'celeden olduğuna binaen ihtimamen ilâm-ı hal için işbu emr-i şerifim ısdar ve irsâl olunmuşdur. İmdi senki veziri müşarün ileyhsin mübaşir-i mumaileyh oltarafa varıncaya dek gerek iştirası fermanım olan sefinelerin iştirasında ve gerek gidecek ğılalın hazır ve müheyya ettirilmesinde takayyüd-ı tam ve mübaşiri mumaileyh vardığı gibi bile tevekkuf irsâline dikkat ve ihtimam eyleyüb ser-mu tesamuh ve tesahule rıza ve cevaz göstermemek babında fermanı alışânım sadır olmuşdur. Be-yurdu....

Fi evail-i şevval sene 1141

Belge No:2 Cevdet Dahiliyye, 13205, 25 Şubat 1738 (6 Zi'l-ka'de 150)

Handwritten text in Ottoman Turkish script, consisting of several lines of dense cursive writing.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, consisting of several lines of dense cursive writing, enclosed within a large, hand-drawn oval border.

Belge No:2

Hâlâ Cidde valisi olan saadetlû Ebubekir Paşa hazretlerinin oğlu iftihar'ül-emacid vel-ekarim İskender Bey dâme mecdühû rikab-ı kamyabah arz-ı hâl sunub dergah-ı muallâ kapucubaşılardan Lala Ahmed Ağa fevt olub kapucubaşılığ-ı mahlûl olmagla bâlâda mestur tedârik eylediği 300 akçe mahlulun 150 akçesi hazine-i mânde ve 150 akçesi kapucubaşılık ulufesi olmak üzere zikr olunan kapucubaşılık kendüye ihsan buyurulmak babında istid'a-yı inâyet etmeğin şeref yafte-i sudûr olan hatt-ı hümayunu şevket makrun mucebince tedarik eylediği 300 akçe mahlulun 150 akçesi hazine-i mânde olunup kûsur 150 akçesiyle dergah-ı âli kapucubaşılığ-ı tevcih olunmak.

Belge No:3

Sabıkan Anadolu kadiaskeri olub halen Mısır kadısı olan Abdullah Efendiye ve devlet-i aliyye nezdinde sabıkan şikk-ı evvel defterdarı olub halen Mısır'da cizye tahrir ve ve cibayetine me'mur olan Ali zâde uluvvuhuya ve ümerayı Mısır'a ve der devlete tayin olunan mübaşire ve baş ruznamçeciye ve yedi ocak zabıtân ve ihtiyarlarına şeref bahş-ı sudûr olan hatt-ı hümayun-ı mevhibet makrumum mucibince Mısır eyaleti işbu 1147 senesinde vâki tut ibtidasından zabt eylemek üzere sabıkan Cidde mutasarrıfı olan vezirim Ebubekir Paşa'ya inâyet ve ihsân-ı hümayunum ve vezir-i müşarun ileyh Mısır'a gelüb makkar-ı hükümetine kıyâm edinceye dek ümerayı Mısır'dan olub sabıkan mîr-i hac olan Katamış Mehmed dâme izzuhu vezir-i müşarun ileyh tarafından yerine kaim makam nasb ve tayin olunmak fermanım ve bazı hususlar dahi marifeti şerle ru'yyet kılınmak sen ki mevlanâ-yı mumaileyhsin sana ve mîr-i mumaileyhe başka emri şerifimle tenbihi hümayunum olmagla işbu emri şerifim dahi ıstâr ve mübaşiri mumaileyh ile irsâl olunmuşdur. İmdi vusulünde valî-i cedid vezir-i müşarun ileyh Mısır'a gelüb makarr-ı hükümetine kıyam edince eyaleti merkumenin kemâ yembagi zabt ve rabtına ve hazine-i Mısır'ın ve emvâli gılâllerin ve alel husus cizye emvalinin cem ve tahsiline ve reâya ve berâya ve fukara ve zuafânın himayet ve siyanetine ihtimam ve valî-i sabık Osman Paşa'nın uhde ve iltizamında olan gerek senei atikde ve gerek 47 senesi tut ibtidasından bu vakte gelinceye dek tahsili lazım gelen emvâl ve gılâlden ve mevacic mu'tade vilayet için ve irsâliye hazinesi için küşaf ve ümena ve mültezimin zimmetlerinde baki ve mevcut olan emvâl-i mîriye ve gılâlden ve sair iktiza eden emvâlden ruznamçeden ve irâd-ı galleden mukataasından musabhah ve maktûm birer zimmet defterlerin ihrac ve muciblerince emvâli mezkureden her kimin zimmetinde bekaya ve irsâliye cümle ittifakıyla bi'ttamam tahsil ve bakiye kalan mevacicin vakit ve zamanıyla ihrac ve tekmil ve irsâliye hazinesi için takdir ve takvim olunan akçe dahi kemâl-ı ikdâm ve cem' ve valî-i cedid vezir-i müşarunileyh varıncaya değin hazır ve amade ve bu vech üzere tahsil olunan emvâl ve gılâl ihraç olunan zimmet defterlerinden resid ve fûrû nihade olunub ancak hazine-i Mısır defterlerine vaz'ı kalem olunmayub ve valî-i sabık ve lahik beyninde iktiza eden ma-beyn hesabına mütallik hususlar için dahi miri defterlere kain makam buyrulduzu kayd olunmayub ve yevmiye ulûfe feragatında ve mutassarrıfı yedinden vechen mine'l-vucûh müretteb kayd ve tevcih olunmayub ve mukaddem ve muahhar vâki olan yevmiye ve ferağ mahlulatından bir akçe ulufe ve bir kırat karye der hayat kayd olunmayub o misülli niza'ları valî-i cedid vezir-i müşarun ileyh vardıkda görüb fasl edüb ve valî-i cedidin gününde baki olan eger yevmiyenin ve eger karye mahlulatının ihbariyeleri mu'tat üzere verildikten sonra başkaca kâime ile zabt olunub bir ferde bir akçesi tevcih olunmayub ve beynel ahali baki olan yevmiye ve kurra feragatleri dahi tevzii ve taksim ile üçer beşer sehm üzerine tevcih olunmayub kaç sehm üzerinde bulundu ise öylece feragat ve kayd ve ol dahi başka kâime ile zabt olunub ve valî-i cedidin malumu oldukdan sonra onun rey'i ile asıl hazine defterlerine kayd olunmak için işbu emri şerifim vardığı gibi hazine-i Mısır'ın aklâm defterleri cümle ittifakıyla kanuni kadim üzere mühürleyüb tevcihata ve muhasebeye müteallik mevad vaz'ı kaalem olunmayub ve valî-i cedidi müşarun ileyh varmadıkca açılmayub ve bu bahane ile bekâya kalan emvâl ve gılâl tahsilinde ihmal ve tekâsül ile lazım gelen

mevacibatı asâkir ve masârifi mu'tadenin ibtâline ve hazine-i Mısır'ın ihtilâline bais olacak hareketden içtihad olunub hasılı ihtilali nizam-ı vilayete ve irsâliye hazinesine ve cizye malına ve valî-i sabık ve lâhika kesr ve zarar tarafına bâdi olacak halatdan tevekkî olunub valî-i cedidî müşarun ileyh varınca lâzimu't-tekmîl olan hidemat-i hûmayunumun kemâl-i sadakat ve istikamet ile hareket ve bezl ve sa'y ve kudret olunub ve zikr olunan mevaddan hazine-i Mısır'ın aklâm defterlerine bir madde kayd olunmamak üzere senki Mısır ruznamçesi mumaileyhsin sana dahi gereği gibi tembih ve te'kid olunub valî-i cedidi müşarun ileyh ve etbânın mahruse-i Mısır'dan avâyid-i mu'tâdelerine kat'an müdahale ve taarruz olunmayub bâlâda tasrih ve tafsil olunan umur ve hususların cümlesinin bi-tevfikullahi teâlâ tedmin ve teşyidinde bezl ve sa'y ve kudret eylemek hususları mîr-i mumaileyhe başka emri şerifimle tembih ve te'kid olunduğu senki mevlana-yimüşar ve senki cizye tahririne memur mumaileyh Ali ve sizki sair mumaileyhimsiz cümlelerin malumu olduk da valî-i cedidî müşarun ileyh gelince mîr-i mumaileyhin kaymakamlık umûrunda kendüye iânet ve emri şerifimle tembih ve teşdîd olunan umur ve hususun küllisinde dahi nezaret eylesiz ve sen ki Mısır başruznamçesi mumaileyhsin bâlâda mezkur mevaddan bir madde valî-i cedidî müşarün ileyh gelmezden mukaddem sebt-i defter olunduğu masmû olmag lazım gelir ise ibreten lil-gayr bilâ-aman cezan tertib olunacağı muhakkak ve mukarrerdir. Ana göre basiter üzre hareket ve zerre mikdarı hilâfindan gâyetü'l-gâye itkâ ve mucanebet olunmag babında fermanı alışânım sâdır olmuşdur buyurdum ki.

Fi evâhir-i Receb sene 1147.

Belge No: 4

Telhisi mucebince divanı hümayundan emri şerifi tahrir olunub baş muhasebeye

Arz-ı bendeleri budur ki hâlâ Cidde valisi vezir-i mükerrrem devletlü el-hac Ebubekir Paşa hazretleri medine-i münevvere ale münevverihâ efdali't-tahiyye'de nizâmna me'mur oldukları muhâm-ı umûra temşiyet ve hitâm virinceye dek daireleri halkının ta'yinat ve me'kulâtlarına medar olmak için bahâ ve naklieleri Mısır irsâliye hazinesi malından mahsub olunmak şartıyla Mısır valisi marifetiyle Kahire-i Mısır'dan bin defa irsâli ferman olunan bin erdeb (arap şehirlerinde kullanılan ve İstanbul kilesiyle 9 kileyi karşılayan büyük bir ölçek) hinta ve bin erdeb şa'ir ve 334 erdeb bakla ve 267 erdeb piriñ ve 1334 vukiyye rугan-ı sade ve kezâlik haremeyn-i muhtaremeyn'e Mısri Kahire canibinden mu'tâdü'l-irsâl cerâyât ve şem'-i asel ve rугan-ı zeyt ve mühimmat-ı kanâdil tamamen tedarik ve teknil ve Bender-i Süveys'den ibtida azimet eden sefineler ile mahallerine irsâl ve tesyir olunmak üzere sabıkan Mısır valisi vezir-i mükerrrem saadetlü Mehmed Paşa hazretlerine müteaddid avâmir-i aliyye ile te'kid ve isti'cal olunmuş iken Cidde valisi vezir-i müşarun ileyh hazretleri tarafından bu esnada dersaadete vurûd eden memhûr kâimede şimdiye dek Mısır tarafından zikr olunan zehayir ve şem'-i asel ve rугan-ı zeyt cerâyâtdan bir habbe gelmediği işaret ve işâr olunub ve'l-halet-ı hazihi bunların birgün akdem tedarik ve irsâl olunmaları ehemmi-ı umur-ı müsta'celeden olmagla hâlâ Mısır valisi vezir-i mükerrrem saadetlü Ragıb Mehmed Paşa hazretleri marifetiyle görülüb gerek Cidde valisi vezir-i müşarun ileyh tarafına irsâli ferman olunan zehâyirin ve gerek canib-i şeref-i menakıb haremeyn-i muhtaremeyn'e mu'tadü'l-irsâl olan şem'-i asel ve rугan-ı zeyt ve mühimmat-ı kanadil ve cerâyâtın bahâ ve naklieleri vâli-i sabık müşarun ileyh Mehmed Paşa hazretlerinin hesabına mahsub olunmuş ise cümlesinin aynı kendülerden tahsil ve ale'l-acele mahallerine irsâl ve tesyir olunmak ve eğer bahâ ve naklieleri vezir-i müşarun ileyh'in hesabına mahsub olunmayub ve henüz tedarik ve tehiyye olunmamış ise hâlâ Mısır valisi vezir-i müşarun ileyh biran akdem ve bir dem mukaddem ale eyyihal mecmuını gayet pak ve ala olmaları şartıyla tedarik ve teknil ve Bender-i Süveys'den ibtida azimet eden sefayin ile mahallerine irsâl ve tesyir eylemek üzere divan-ı hümayundan emri şerf ahir ve başmuhasebeye ilm ve haberi verilmek babında emru fermandevletlu saadetlü sultanım hazretlerindir.

Belge No: 5 Cevdet Bahriye, 8535, 17 Haziran 1732 (23 Zî'l-hicce 1144)

Handwritten signature or title in Ottoman Turkish script, possibly reading "Cevdet Bahriye".

Handwritten text in Ottoman Turkish script, including a signature and possibly a date or location.

A large section of handwritten text in Ottoman Turkish script, organized into several horizontal lines, possibly a list or a detailed account.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, including a signature and a date, located at the bottom of the page.

Belge No: 5

Devletlü, inayetlü sultanım hazretleri sağ olsun
Bu kullarına avâtıf-ı aliyyei mülükanemden derya kapdanlığı inayet ve ihsan
buyurulub mutat olan havasları mahallinde derkenar ve emr defteri verilmek babında
emr-u ferman devletlü inayetlü sultanım hazretlerindir.

Bende

Belge 5a Cevdet Bahriye, 8535,

مهر قند قند لبروردی
نخستین حساب

عرض بین لبروردی
دریا قند و اق اولون مخصوص و لبروردی ضبط و تحصیل اولون
خواص در بر سفید و وضع فرق الی برون اولون یکی بیل برون سفید
اقی و مالک اولون حاصل لرون بیل برون فرق و در سنه سی و هفت
بر لبروردی جمع و تحصیل و لبروردی ضبط اولون و در سنه سی و هفت
و پیلوب و مالود دریا قند اولون و لبروردی ضبط اولون و در سنه سی و هفت
ابو بکر با شاهر قند بیل برون فرق و در سنه سی و هفت
یکوی یکی قند اولون و لبروردی ضبط اولون و در سنه سی و هفت
برون فرق و در سنه سی و هفت اولون بیل برون فرق و در سنه سی و هفت
یکی یکی قند بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل
در سنه سی و هفت اولون بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل
و در سنه سی و هفت اولون بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل
و لبروردی بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل
لبروردی بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل
حقیقه سنه اصابت اولون بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل
و قاری بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل بیل
باین قریان قند و غایت اولون هم حفر لبروردی

لبروردی
۲۵

Belge No:5a

Arzı bendeleridir ki derya kapudanı olanlara mahsus ve taraflarından zapt ve tahsil olunagelen havasdan bahri sefidde vâki 46 yük 12.578 akçe malları olan hasılların 1144 senesi martından yerlü yerinde cem ve tahsil ve taraflarından zapt olunmak üzere mukaddeman emr ve defteri verilüb ve halen derya kapudanlığı avâtıf-ı aliyyeci hüsrevâniden veziri mükerrrem Ebubekir Paşa hazretlerine 1144 senesi Zilkâdesinin 27. günü tevcih olunduğu divanı hümayundan derkenar olmuştur.1144 senesi martı ibtidasından senei mezbure Zilkâdesinin 26. gününe değin 72 günde 9 yük 9.864 akçesi kapudanı sabık murabıd Hüseyin Paşa müddetine ve halen kapudanı derya veziri mükerrrem Ebubekir Paşa'ya tevcih tarihi olan 1144 senesi Zilkâdesinin 27. gününden Şubat gayetine değin iken ve 93 günde 37 yük 2640 akçesi veziri müşarün ileyh hissesine isabet eylediği kaleminden hisab ve derkenar olmağın malumu devletleri buyruldukda mucebince haslar kalemine kayd ve emr ve defteri verilmek babında fermâmı devletlü inayetlü sultanım hazretlerindir.

Emru ferman fi 25 Zikâde 1144

Belge No: 6

Patronâî Hümayun kapudanı mir Ahmed zide mecduhu hüküm ki

Senki kapudanı mumaileyhsin sabıkan derya kapudanı ve halen Mısır valisi olan vezirin kethuda Mehmed Paşa edamallahü teala iclâlehuya İskenderiye'ye ihrac eyledükden sonra müteveffa Bekir Paşa'nın emvâl ve eşyasını ve etba'ını mübaşiriyle maan rakib olduğunuz kalyon mezbur olub asitâne-i aliyeme nakl eylemek için emri şerifimle memur omuş idi. Halen Mısır valisi müşarün ileyhin bu defa varid olan kaimesinde Patrona kalyonu bir mikdar atik olub daima su eylediğini haber vermekle ve bu sebep ile muhallefat-ı mezburenin bir mikdar te'hir kalması lazım geldiğini ve riyalei hümayunum kalyonunun eşyai mezbure tahmiline münasib olduğunu tahrir eylemekden naşi emri şerifim varıncaya dek muhallefatı mezbure Patrona kalyonuna tahmil olunmamış ise riyale-i hümayun kapudanı muhallefatı mezburu alıb bu tarafa nakl eylemek üzere kendüye hitaben sabık emrû şerifim gerçi sadır olub lâkin riyale-i hümayun kapudanı bu sâl-ı ferhunde fâlda İskenderiye'den İslambol'a gelecek kasım alayı sefinelerini selamet ile imrara memur iken hizmeti mezburdan sarf olunub muhallefat-ı mezburenin nakline tayin olunduğundan naşi beher hal gelecek kasım alâyı sefinelerine bir kalyonun tayininin lâbud ve lazım sen bu tarafa avdet etmek üzere olmağla bervechi muharrer muhallefatı mezbur sefinesine tahmil olunmamış ise sen İskenderiye'den zehâyiri mısriye ile gelecek kasım alayı sefinelerini istishab edüb muhafaza edesüün selamet ile asitânei aliyeme imrâr ve isâllerine say ve ihtimam eylemek babında

Fi evâhir-i Ramazan 1176

Belge No: 7

Bu defa hulûl-i eccl-i mev'udıyla vefat iden tekaud vezir elhac Ebubekir Paşa'nın İstanbul'da Halıcılar köşkünde sakin bulunduğu sarayda bundan akdemce rikab-ı hümayuna irsal olunan iki adet çekmecelerinde.....mevcud olduğu halde mir ahur-ı evvel Hüseyin Ağa kulları ve bu çakerleri marifeti ve marifeti şerle tahrir olunan emval ve eşyasının defteridir. Fi 18 C 1171

Hüsn-i hat Delâil-i şerif	: 1 adet
Hüsn-i hat En'âm-ı şerif	: 1 adet
Türk-i tefsir-i şerif	: 1 kit'a
Hüsn-i hat Duanâme	: 1 kit'a
Mesâil-i Fıkhiyye	: 1 adet
Tarih-i Hazarfen	: 1 cild
Tarih-i Taberi	: 1 cild
Ta'bir-nâme	: 1 kit'a
Münâcât Kur'an-ı Azim	: 1 adet
Ed'iyye	: 1"
Çemeni yeşil çuka kaplı samur fevrei kuntus kürk	: 1"
Nefti çuka kaplı beyaz dülger kuntus müstamel	: 1"
Köhne mai çuka kaplı zerdevâ kuntus	: 1"
Ankaravi sofaya kaplı müstamel beyaz dülger kuntus	: 1"
Fıstıki sofaya kaplı köhne vasak	: 1"
Harabi fıstıki sofaya kaplı sırt samur kuntus	: 1"
Ankaravi sofaya kaplı müstamel vasak boğaz kuntus	: 1"
Köhne fıstıki şaliye kaplı müstamel	: 1"
Beyaz şaliye kaplı kakum	: 1"
Köhne mor gersude kaplı kakum cübbe kürk	: 1"
Köhne beyaz gersude kaplı kakum biniş kürk	: 1"
Köhne beyaz gersude kaplı kakum	: 1"
Alsaye çuka şemseli kerrâke yağmurluk maa başlık	: 1 takım
Müstamel kallavi maa futa	: 2 adet
..... buhur tablası	: 2"
Çubuklu Burusa kutnusu	: 2"
Gülşeni çuka	: 1 parça
Mütearif astar	: 2 adet
Tıraki atlas	: 3 toplu
Kutnu parça	: 1 adet
Elvan muhtarhane	: 13 toplam
Müstamel elvan şal kerrake	: 3 adet
Köhne şal biniş	: 1"
Müstamel nebati çuka biniş	: 1"
Köhne vişne rengi şal biniş	: 1"
Mevali sof.	: 1 adet
Müstamel çakmaklı alâ destar	: 7"
Elvan denizli bez	: 5 top
Beyaz hümayun bez	: 7 adet

Elvan suzlu köşe şal ma'kat	: 3+1 sözeni=4"
Beyaz kutnu	: 1"
Mahallikâri futa	: 2"
Atlas	: 2 parça
Cedid	: 1adet
Cedid çift pabuç	: 2"
Sağır boğça derununda kellopoş.....	:
Köhne destar.....	: 1 adet
Müstamel çuka sofu	: 2"
Müstamel mor şal	: 1+1 beyaz şal=2"
Gersude fistan	: 1"
Müstamel beyaz fitilli entari	: 1"
Müstamel comesay	: 1"
Müstamel gömlek	: 11 top
Kırmızı kese derununda memhur ud tahminen	: 200dirhem
Yağlık	: 13 adet
Yemeni	: 3"
Müstamel destar	: 6"
Müstamel beyaz futa	: 1"
Vişne rengi ketefi şal	: 1"
Kutnu müstamel gersude fistan	: 1"
Elvan müstamel çitâri entari	: 4"
Müstamel uçkur	: 2"
Beyaz entari	: 1"
Sofa	: 1"
Müstamel Mısır peşkiri	: 1"
Sofa	: 1"
Köhne havlu	: 1"
Beyaz astar	: 9 Top
Beyaz bez maa boğça	: 1 adet
Mütearif astar güderi	: 2"/40
İşleme bez güderi.....	: 1 çift
Gılaflık bez	: 3 Top
Tire alacası	: 2 adet
Mai boğası	: 1 parça
Müstamel hoşab kaşığı	: 25 adet
Sırma yağmurluk şemsesi	: 1 parça
Sırma kerrâke	: 1 Takım
Turuncu cedid* topluk şal	: 1"
Elvan çiçekli hindi sevâi gersude	: 5 Takım
Cedid cameşuyi* boğça	: 1 adet
Elvan sakızı abdest futası	: 8"
Cedid beyaz havlu	: 3 adet
Cedid acemkâri kuşak	: 2"
Sade taam sofrası	: 4"
Cedid	: 1"
Kellepoşası	: 1"

İşleme havlu	: 4''+2 tel=6
Beyaz Hümayun bez	: 1 Top
Beyaz çiçekli sofr	: 1 parça
İşleme yağlık	: 19 adet
Sade yemeni	: 14''+1 aviye15
Elvan	: 5''
Siyah hare işleme	: 1''
Cedid vakur	: 1''
Köhne işleme birer peşkir	: Turuncu şal 1
	: BirerPeşkir 1=2

نسب اهل و اوشدینه مشروطه اولاد علیان با ستمانی اولاد انقراض اولاد اولاد
 قرابت مذکور و مشتق است از اولاد عثمانی ملت و اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
 باشد و بعد از ایله مرصوف اولاد و بعد انقراض اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
 اولاد و مشروطه وقت مذکور و بعد از آن تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر
 اولاد و مشروطه و تغییر و اولاد استان مذکور و وقت اولاد اولاد اولاد اولاد اولاد
 بود و بعد از آن وقت و اولاد استان مذکور و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر
 واقع مشاوره ینه مجلس مذکور که همان کلا منقسمت و فاقون جانب شفا تغییر و تغییر
 ایوب وقت عقار امام اعظم و امام اقدم جمهری عندنا اگر جمیع و تغییر و تغییر و تغییر
 اولاد و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر
 عالم و تغییر امام محمد بن الحسن القیسابی و این تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر
 اولاد و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر
 بلکه استوار دین شروع اولاد متولی و متولی و متولی و متولی و متولی و متولی
 برآمد و دید که غیر استوار متولی کان ذات ایوب و محمود و یس و غیر و تغییر و تغییر
 تقدیر و شناسایی بود که در حال سبط اولاد استوار اولاد و ولی امام تالی اولاد
 عدم المذاتی و متولی قول ثابت و رأی متولی اولاد و متولی و متولی و متولی و متولی
 وقت و وقت و وقت و وقت و وقت و وقت و وقت و وقت و وقت و وقت و وقت و وقت
 وقت مذکور است و در وقت اولاد استان مذکور و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر و تغییر
 مشکوک نقاب نقش بر اهل و دینت یا متولی کان حاکم حاکم اصابت ماب متولی و متولی
 متولی کان و متولی کان حاکم حاکم اصابت ماب متولی و متولی و متولی و متولی
 علیه متولی ماب ابطال خبر در دین و تکول و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت
 علی قول بر و وقت مذکور است و در وقت حکم و قضا و جانب و قضی و قضی و قضی و قضی
 وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت و در وقت
 و اینا انچه علی الدین تبدیل اولاد استان علی حوی ذلك و در وقت و در وقت و در وقت

امام علی	امام جعفر	امام محمد	امام باقر	امام زین العابدین
علی بن ابی طالب	جعفر بن ابی طالب	محمد بن ابی طالب	باقر بن ابی طالب	زین العابدین بن ابی طالب
علی بن ابی طالب	جعفر بن ابی طالب	محمد بن ابی طالب	باقر بن ابی طالب	زین العابدین بن ابی طالب
علی بن ابی طالب	جعفر بن ابی طالب	محمد بن ابی طالب	باقر بن ابی طالب	زین العابدین بن ابی طالب
علی بن ابی طالب	جعفر بن ابی طالب	محمد بن ابی طالب	باقر بن ابی طالب	زین العابدین بن ابی طالب

Belge No:8

Lemma em'antü nazarat fahsi fi metavi hazelkitabi elfeytuhu cariyen
ala sünenissevabi felillahi derrulvakıfi haysü semiha bima lihi
fi sebilillahi ve habse malehu taliben imayardahu harrerehül-
fakirü ileyhi subhanehu ve taala Abdullah muayyenen biddev-
letil Osmaniyye sinet anil ayni vel beliyye Ufiye an:

Lemma urize aleyye hazelkitabi fe nazartü fihi vettalatü
ala ma yahvihi ve cedtuhu muvafıkan lişşer'ilkavim ven
nehcilmüstakim fa kabiltuhu ve emzaytuhu ve neffeztuhu
vertazaytuhu ve enelfakirü ileyhi subhanehu Es-
seyyid Abdullah ibni Esseyid Abdullah ibni Esseyid
Abdubaki elkadi bi askeri Rumeli ufiye anhüma:

Kitabü vakfin şer'ıyyül fehva velmetlul
hariyyun bilen yecriye aleyhi kalemelkabul
zeberehu Efkartül ibad Abdullah bini Esseyid
Ali elkadi bi askeri Anadolu ufiye
anhüma:

Ma havahü Assakkü min vakfün sahihin kadcera indi alessarihi
sümme hökime malilluzumilmuteber hasbema yahvi minni kad
sadare vakıfen akvale ehil ictihad saliken fiha tarikel
iktisad namekahül abdülfakirü ila rabbihil ganiyyil
kadir dürrü Mehmet Elkadi bi Kostantaniyetilmahrusa

ufiye an:

Kayıdşüd

Ba fermanı âli veba arzahali Ebubekir Ağa elvakıf fi. 2/ Ca. Sene 1132.

Mebdei kelâmillahellezi halekassemavati val ardü fi şiddeti eyyam mefhumu
hikmet ünvan ile mertebai kuvvet ve kudretin ibadına tefhim ve ilân eyleyen sanii
alem ve haliki beni adem hazretine derarü hamdü sipas ve lealii şükri bi kiyas ile
arasta olmak vacip ve mühim idügi reyip ve imtiranadan muarra ve maksad ve meram
ve ma ersalnake illa rahmeten lil âlemin ayeti bülend rayeti unvanı berati nübüvvet
ve risâleti olan tutu bağı belâğ' ve ma yentiku anilheva inhüve illa vahyünyuha
cenabına cevahiri salavat ve zevahiri teslimat ile piraste olmak lazım ve mütahattim
idüğü şaibe şekkü iştibahdan müberradır. ve savbı Cenabı risâlete celaili tahiyat ve
selam ithafında âl ve ashabi maâli nisap takip ve irdaf olunmak ehak ve ahradır.
Felizalik bu dibcei vesikai enikai hayratda şurutu vacibei mezkureye müraat
olunduktan sonra bu rakkı menşur ve mutazammin olduğı ferayidi umurun pirayeci
silki sutur olmasına sebep ve dai oldur ki binayı bakayı ruzigâr bi karar ve na üstüva
ve esası ve payı çârhu kaddarina payidar olup ayş ve safası ekdar va âlâma müntehi
ve kuusu izzü alâsı şerbeti devam ve bakadan tehi olduğı emri mukarrer olduğı

ecilden her merdi kâmil akibet bin ve her recûli akile ihlası ayinei ruzi reatakızde istizlâl edicek zilâli hayratı bakıyye ve tezeddüt edecek galâli sadakati cariyeye tedariki nukaveiâamali insaniyye ve hulasai ahvali ruhaniyye olduğuna müdrük ve alim ve kesbi mekasibi bakıyyetülberakât ecri mesubadda avayıkı işğal ve bavayıkı ehvâl müstelzim olduğü tahavün ve ihmalden sâlim olup hala divan pülandı eyvanı hakani ve süddei refiul erkânı Osmani ile Serçavuşanı dergahı âli ve mühimsazı mesalihi esâfil ve sâli olan mecmal ahlaki hasene ve müstacmii atvarı müstahsene zuafa' ve niyazgâhı fukara va sâliki mesâliki adlû insaf ve nasiki menasiki uduli ve ıfaf merciil emacidi vel akârim camiil mehamidi velmekarim Ebubekir Ağa bini İbrahim Ağa hazretleri encamı halin mülâhaza ve tebeddür ve maad ve maâlin mütalaa ve tefekkür edüp devleti dünya seriüzzevâl ve arsay fena izmihlal olduğundan habir ve agâh ve vâkıfı mazmuni (vema tünfiku min hayrın tecduhu indallah) olup bu mezraai amâlde her ne zeri' ederse ferdayı maadde ancak am istihsat edeceğın idrak ve iz'an ettiğinden naşi istipkai hayrat ve maberratta fırsat çendi ruzei hayatı arsay fevat etmeğı layık görmeyüp bu emri umuri sairesine takdim etmek üzere azim ve tasmim ettikten sonra Meclisi şer'i şerifi şamihül imad ve mahfeli dini mübini rasihulevlatda vakfi atiz zikri tescil ve emri husumeti teknil için mütevellı nasb ve tayin buyurdıkları birader zadeleri olan fahrülmüderrisinilkiram İsmail Efendi binilmerhum Osman Ağa mahzarında ikrarı sahihi şer'i ve itirafi sarihi mer'i edüp vakfi cailbeyanın suduruna dek silki milki sahihimde münselik ve muntazım ve resmî mutasarrıfatı nafizemle mürtesim olup Mahrusai Konstantiniye havriset anılafat ve betliyyede Aksaray kurbinde Koğacıdede Mahallesi'nde vaki bir taraftan kendi milk menzirim ve bir taraftan Çorbacı Kaynatası nam hatun menzili ve iki taraftan tarikiam ile mahdud bir harap hamam ve bir havuz ve zikri sebke eden Akasaray'da dört yol ağzında vaki acı çeşme ayağından kanavatı memlûkem ile gelen malumül mikdar suyu ve eşcarı müsmireyi ve etrafı erbaasında taşduvarı müştemil olup ittisalinde halisen livechillah müceddeden bina ile milkimden ifraz ve bihasebil vezin bir masura ile bir çuvaldız tabir olunur mikdarı maicariyyi kanavatı mevkuften ihraz edüp ammei mahlukata mevkufl icra eylediğim kargir hazineli çeşmenin arsası ile maan üç bin zira milk bostanımı menzili mezkurem canibinde olan divardan maada cüderani selâsei malume ve sair müştemilât ile yine milki sahihimde münselik olup Baklacı Mahallesi'nde uşaklı odaları demekle maruf iki tarafı Şaban Ağa milki ve bir tarafı Baklacı mescidi şerifi ve bir tarafı tarikiam ile mahdud yedi aded milk hanemi hasbeten lillahi taala vakfi sahihi muhalled ve habsi sarihi muhalled ile vakf ve habs eyleyüp şöyle tayini şerait ve hudut ve tebyini zavabıtı kuyud eyledim ki Bostanı mezbur ile salifüzziqr yedi aded hane beher sene icare-i muaccele misliyesiyle yedi mütevellı ile ahire icar ve hasıl olan icaresinden yevmi beşer akçe çeşmei mezkuremin senevi iktiza eden tamiratı cüz'iyyesi için yedi mütevellide itibar ve hıfz olunup iki akçesi mütevellı vakfi mezkure hizmeti mukabelesinde ciheti tevliyet ve dört akçesi çeşmei merkume su yolcusuna kezalik vazifei hizmet olup ve iki akçesi dahi taşra lağım bölükbaşısına verile ve çeşmei mezburede halk su içmek için zincirle merbut olan taşı nuhası sirkatten haraset için hergün akşam üstü menziline götürüp ve alessheher mahalline yine vaz' etmek üzere mahallei mezbure mescidi şerifinde müezzin olanlara behermah yirmişer akçe verile ve mademki pençei sergamı memat parekunu kubayı hayatım olmaya vezayıfı merkumeden fazlaya yani izdiyadı galleye kendim mutasarrıf olam vaktai fermanı hüdayı bi hemta ile terki kâribarı fena eylediğimde mahrusai mezbure kadısı olan efendiler hazeratı ve umum

üzre ahali mahellei merkume vakfi mezkuruma hasbi nazırlar olup her sene tamamında mütevellii vakıf olanların muhasebelerin kema yenbağı rü'yet ve eğer çeşmei mezburemin ve su yollarının külli termimi zuhur edüp balada zikri sebki ettiğii üzre tamirati cüz'iyeyişün tayin eylediğim yevmi beş akçe kâfi ve masarifi meremmete vâfi olmaz ise bervechi sabık vazifei mersumeden fazlası ile emri termim ve tamir itmam ve eğer meremmeti külliye iktiza etmezse fazlai merkume evlâdım ve evlâdı evlâdım ve evlâdı evlâdı evlâdım beyinlerinde batnen bade batnin iktisam ve evlâdım dahi münkariz olur ise ütekam ve evlâdı ütekam ve evlâdı evlâdı ütekam batnen bade batnin beyinlerinde kezalik alesseviye iktisam oluna ve mürüriemam ve kûruru avan ile şerayiti mezkureye riayet müteazzire olur ise bostanı mezkurun galesi mutlaka Haremeyn-i Şerifeyn fukarasının havayıçlerine sarf oluna vakfi mezkurumun tevliyeti evvela kendime ve bade zalik evlâdımın ve evlâdı evlâdımın ve evlâdı evlâdı evlâdımın batnen bade batnin ve fer'an gibbe asıl erşedine meşruta olup el iyazübillahi taala evlâda inkariz tari olmak lazım gelir ise tevliyeti mezkure ütekamın ve evlâdı ütekamın ve evlâdı ve evlâdları ve evlâdı evlâdı evlâdlarının rüşd ve sedad ile mevsuf olanlarına ve badel inkirazilkül Haremeyn-i Muhtaremeyn evkaf mütevellilerine meşruta ola ve şurutu vakfi mezkurumun merreten bade uhra tebdil ve tağyiri ve taklil ve teksiri yedimde ve meşiyetimde ola deyu şart ve tayin birle bostanı mezkuru vakfiyyet üzre mütevellii mezbure teslim eylediğimde ol dahi bervechi muharrer ahz ve tesellüm ve evkafi saire mütevellileri gibi tasarruf eyledi dedikte gibbetasdikışer'i vakfi müşartünileyh yine meclisi mezkurda inamı kelâmını semti vifaktan canibi şikaka tebdil ve tahvil edüp vakfi akar imamı azam ve humamı akdem hazretleri indinde eğerçi sahih ve muteber ve lakin sıhhat müstelzimi lüzum olmadığı mukarrer olduğundan maada vakıf menfaati vakfi küllen veya bazan nefisine şart ve tayin eylese âlemi rabbani İmami Muhammed binil Hasanişseybani re'yi münir ve mezhebi hatirleri üzre vakfi mezbur sahih olmamağla vakfi mahudumdan rucu ve bostanı mezkurun müştemillâtı merkumesi ile kernafil evvel milkime istirdadına şuru' eyledim mütevellii merkumdan sual olunup berminvâli muharrer tenbih olunması muradımdır dedikte gibbet sual mütevellii olan zat edip ve mahdumum lebib dahi tertibi cevabı ba sevabe tasaddi ve şitabı edüp eğerçi hal bast olunan minval üzredir lakin İmamıسانی Ebu Yusuf adimülmedâni hazretleri kavli şerif ve re'yi münifleri üzre şartı mezkure mukarın dahi olur ise vakfi mücerred vekaftü demekle vakıf sahih ve lazım olduğu menkul veleda eimmetitdin muteber ve makbuldür deyu vakfi mezkurun sıhhat ve lüzumuna iddia ve bostanı mezkuru gerü teslimden iba edüp sadrikitaba müşkin nikabı nakşı beraalarıyle zeyneti yab olan hakim hasımı isabet meab hazretleri huzurunda müterafian ve fasluhasım nizalarına taliban olduklarında hakimi müşartünileyh Sübbet sicalüimagfireti aleyh hazretleri canibi ibtâli hayırdan hazer ve nukul ve mezhebi sıhhat ve lüzumunu kabul edüp ala kavlimen yerahü vakfi mezkurun sıhhat ve lüzumuna hüküm ve kaza ve canibi vakfiyyetini tenfiz ve imza buyurmaları ile vakfi mezbur min baad sahih ve lazım olup nakz ve nakızı adimül ihtimal oldu femen beddelahu badema semiahu fe innema ismihu allelezine yubeddilunehu innallahe semiuun alincera zalike ve hurre fi gurreti Cemaziye'l-evvel lisene isneteyn ve selasine ve mietin ve elf.

Şuhudülhal

Kadı Mehmet Efendi

Elhac Abdülbaki Ağa Baklalı İmamı Ahmet

bini Veliyyüddin

bini Hacı Mehmet

Efendi

OsmanEfendi biniÖmer
Efendi İmam Çakır Ağa

Sultan İmamı İbrahim
Efendi bini Mehmet

Mehmet Efendi bini
Abdurahman

Şeyh Ahmet Efendi
Vaiz Hatuniyye

Hüseyin Efendi bini Ahmet
Efendi İmamı Camii Mehmet
Paşa

İbrahim Efendi
bini Recep
Müezzın Kovacı
Dede

Ali Ağa bini Abdullah

Molla Mehmet Efendi
İbni Ahmet

Elhac Mustafa Efendi
bini Hüseyin İmamı.....
Kovacı dede

Ali Ağa bini Halil:

Molla Ahmet bini
Mustafa Efendi

Molla Mehmed bini
Mustafa Efendi

**EK-3: EBUBEKİR PAŞA VAKFINİN BUGÜNKÜ İŞLEYİŞİNE DAİR
BELGELER**

- Belge:1** Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez Tevcih Komisyonu
- Belge:2** Suzan Dikraz'ın vakıf mütevelliliğine atanma kararı
- Belge:3** 24 Kasım 1975 tarihli Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından Ebubekir Paşa Vakfına yazılan yazı
- Belge:4** 5 6 1987 tarihli Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından Ebubekir Paşa Vakfına yazılan yazı
- Belge:5** Vakıf Mütevelliyesi Suzan Dikraz'ın Vakıflar Bölge Müdürlüğüne yazısı

Belge:1 Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez Tevcih Komisyonu

T.C.
BAŞBAKANLIK
Vakıflar Genel Müdürlüğü

SAYI : MİL.ŞÜLVAK.2/26.N.86.287- 3

KONU : Antalya'da Mülhak (Şebek Şeyhülharem Fihac Ehubekir Paşa) Vakfına mütevellî tayini.

ANKARA

...2.1986

MERKEZ TEVCİH KOMİSYON KARARI

1. KONU: ANTALYA'da Mülhak (Şebek Şeyhülharem Fihac Ehubekir) Vakfına mütevellî tayini,

2. TEKLİF YAZISI : ANTALYA Vakıflar Bölge Müdürlüğünde 12.4.1985 gün, 884 sayılı yazısı ve eki Rifat Gür'ün 12.4.1985 günlü dilekçesi.

3. YAPILAN İNCELEME:

ne ANTALYA'da Mülhak (Şebek Şeyhülharem Fihac Ehubekir Paşa) Vakfının halen son mütevellisi Hasan Hayrullah Ürs'ün 6.10.1977 tarihinde ölümü ile amanten yönüldüğü,

ne Adı geçen vakfın Gurrei Cemaiyelahir 1136 tarihli vakfiyesinde tevliyyet vakfın batın tertibine göre önce erkek ^{evlad} evladının ahlak ve erşadına, ahlak erkek evladı bulunmama hadın evladına ahlakına şart edilmiştir,

c. Tenviyat isteyen Rifat Gür'ün tevliyyete müstahak, sağlıklı, sabıksız ve ilkokul mezunu olduğu, ilipik dosyaya bağlı Antalya Asliye 1.Hukuk Mahkemesinin 8.11.1984 gün, K.1982/404, K.1984/932 sayılı kesinleşmiş hükmü ile diğer belgelerden,

d. Samanda hakarılı olduğu sınav kaydının değerlendirilmesinden anlaşılmıştır.

4. KARAR: ANTALYA'da Mülhak (Şebek Şeyhülharem Fihac Ehubekir Paşa) Vakfına Rifat Gür'ün mütevellî tayinine 12.2.1986 gün karar verildi.

Hüseyin SALFECİ

1.Hukuk Müş.

Rıza KILIÇ

Mil.ve Tem Vak.D.Şşk.

Hayran ŞİBİL

Muhasebe D.Şşk.

Mehmet AKMAN

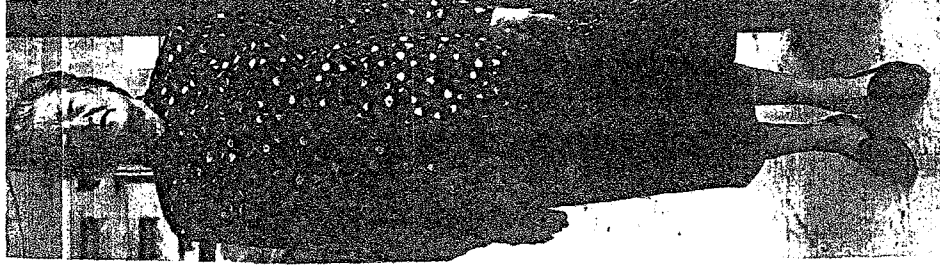
Per.ve İİ.D.Şşk.V.

UYGUNDUR
12.2.1986

Hüseyin SALFECİ

Genel Müdür Yrd.V.

Belge:2 Suzan Dikraz'ın vakıf mütevelliliğine atanma kararı

Mütevellii
Suzan DİKRAZ

Suzan Dikraz

İLİ : Antalya ili, merkez ilçe

VAKIF ADI : Mülhak-Esbak şehidi harem Eubekir Paşa Bini İbrahim Ağa
Kısa adı ile (Eubekir Paşa Vakfı)

MÜTEVELLİSİ : Suzan DİKRAZ

ADRESİ : Vakıflar İşh.Kat:2 No:7 Antalya. Tlf:241 98 78

TEVLİYET TEVCİH
KR.TARİH VENO : 29.01.1992 gün ve ...2/26.N.196-20

Belge:3 24 Kasım 1975 tarihli Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından Ebubekir Paşa Vakfına yazılan yazı

Tel: 66451 & 66356

P. K. 118

Evkaf Dairesi

Lefkoşa - Kıbrıs

Sayı: 112/226

Tarih: 24 Kasım 1975

Sayın Beyhan Akpulat
Osmanağa Sakız Sok. 16/5
Kadıköy - İstanbul

İlgi: Kıbrıs Türk Federe Devleti Başbakanı'na
Gönderdiğiniz 28.8.1975 Tarihli Yazınız.

Bekir Paşa Vakfı es-sında üç kından oluşmakta
iddi. Ancak Lefkoşa'da 25 Eylülünden meydana gelen
Eğilim kısmı seneler önce (Belki yıla önce) idareleriniz
Vakfa tahvil edilmiş olup iden gıvartılmıştır, 2-15
senesine ait tapu kayıtlarından anlaşılabilir.

Bu nedenle ki Vakfı Logün, talimatı hususunda
mütalâa edilmektedir.

Bilgi edinmenizi saygıyla rica ederim.

Turgut SELEYMAN

Turgut SELEYMAN
Genel Müdür Muayini

Belge:4 5 6 1987 tarihli Kıbrıs Vakıflar İdaresi tarafından Ebubekir Paşa Vakfına yazılan yazı

Tel : 71134 - 71135

P.K. 118

VAKIFLAR İDARESİ

LEFKOŞA - KIBRIS

Sayı : 112/226

TARİH 5.5.1987

Sayın Rifat Gür,
Vakıflar İş Hanı No:2,
No:7, ANTALYA.

Konu: Bekirpaşa Vakfı"
İlgi: 18.5.1987 Tarihli Yazınız.

Vakfiye senedinde ismi Elhaç Ebubekir Paşa Bin İbrahim olarak geçen ve Dairemiz kayıtlarında adı kısaca "Bekirpaşa Vakfı" olan ve galleharı olduğunuz tesbit edilen bahse konu vakfın tüm gallehar ve muhtemel mütevellileri Kıbrıs haricinde (Türkiye'de) ikâmet ettiğinden idaresi emaneten Dairemizce yürütülmektedir.

Vakfın malı Lârnaka Kazasında 2400 dönümlük araziden oluşan Bekirpaşa Çiftliği ve Lârnaka ve Tuzla'ya içme suyu temin eden Bekirpaşa suyundan oluşmakta olup tüm emlak 1974 Barış Hareketi'nden sonra Güney'de kalmıştır.

Halen vakfa Kuzey'de eşleğerde mal verilmediği için geliri ve herhangi bir nakit varlığı mevcut değildir.

1957 Mülhak Vakıflar Nizamnamesi'nin 3. maddesi mucibince herhangi bir Mülhak Vakfa mütevellî tayin edilecek aJayın deimi şekilde Kıbrısta ikâmet etmesi gerektiğinden K.K.T.C. Vakıflar mevzuatı çerçevesinde bahse konu vakfın Kıbrıs-taki mal varlığı bakımından mütevellî sayılmanız mümkün değildir.

Bilgi edinmenizi saygı ile rica ederim.

Soner Edvazicioğlu
Genel Müdür

Belge:5 Vakıf Mütvevliyesi Suzan Dikraz'ın Vakıflar Bölge Müdürlüğüne yazısı

2002/8

VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE
ANTALYA

Esnak geyhülharem Ebubekirpaşa bin İbrahim ağa Antalya da cemaziyelanir-1153 tarihli bir vakfiye ile Antalya İli ve çevresi ile İznir de emlak akaratını vakfetmiştir. Bu Vakıf, Vakfiye şartları doğrultusunda mütevelliliklaizce yönetilmektedir.

Esnak geyhülharem Ebubekirpaşa ayrıca Kıbrıs ta Vakıflık yaptığı dönemde de 1151 tarih ve buna zeyil (25 cemaziyelevvel-1151) tarihli bir vakıf kurarak Lefkoşa da, Tuzla da Tuzlaya tabi Apri de emlak ve akaratlarını vakfederek sayrı ve sosyal hizmetlerini sıralamış ve tevliyet şartları ile gelir fazlasının da meşrutunleyhlerini belirlemiştir. Tevliyet şartında erşet evlâdı evlâdı, batnen bade batnin usulünü şart kılmıştır.

Kıbrısta ikâmet eden Vakıf evlâdı bulunmadığından Kıbrıs ta bulunan vakfın yönetimi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (Vakıflar İdaresince) emaneten idare edilmektedir.

Vakfın malı Larnaka kazasında 2400 dönümlük arazi- den oluşan Bekirpaşa çiftliği ve Larnaka ve Tuzlaya içme suyu temin eden Bekirpaşa suyundan oluşmakta olup, tüm emlakı 1974 barış gerekatından sonra Güney Kıbrısta (dua kesiminde) kalmıştır. Hâlen Vakıf Kuzeyde eş değerde mal varılmadığı için geliri ve herhangi bir nakit varlığının mevcut olmadığı KAT Cumhuriyeti Vakıflar İdaresinin 05.6.1987 tarih ve 112/226 sayılı yazıları ile bildirilmiştir. Son kez gönderilen yine Kıbrıs Vakıflar İdaresinin 05.6.1990 tarih ve 112/226 sayılı yazılarında Güney Kıbrısta kalan Vakfın evlâtlarının mağduriyetlerini bir miktarda olsa gidermek için her yıl daireleri bütçesinden bir miktar yardım yapılması gerektiği, Ancak Bekirpaşa Vakfının gelirinden galle almaya müstehak olup hâlen sağ olan Vakıf evlâdını gösteren bir mahkeme ilâmı alıp bunu T.C. Dışişleri Bakanlığı ve K.K.T.C. Ankara elçiliğinden tistik ettirip Dairelerine gönderdiğimiz takdirde evlâtların tümüne idarelerince ödeme yapılabilceği bildirilmiş olmasına rağmen, çeşitli tarihlerde yapılan yazışmalardan henüz bir netice alınmadığı gibi hiçbir Vakıf evlâdında ödeme bulunmamıştır.

Konunun sürüncemede kalmaması açısından Vakıf evlât- larının istekleri doğrultusunda KKTC Vakıflar İdaresiyle belirtilen konuları aydınlatma kavuşturulması için, KKTC Vakıflar İdaresiyle görüşmek üzere gitmeyi uygun görüyorum. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğün- den emekli uzman ve Vakfımızın danışmanlığında üstlenmiş bulunan bir danışmanla birlikte konuları incelemek üzere görevlendirilmemizi saygı ile arz ederim.

Ek:1-05.6.1990 gün ve
112/226 sayılı yazı

Mütvevli
Suzan DİKRAZ

EK-4: FOTOĞRAFLAR VE HARİTA

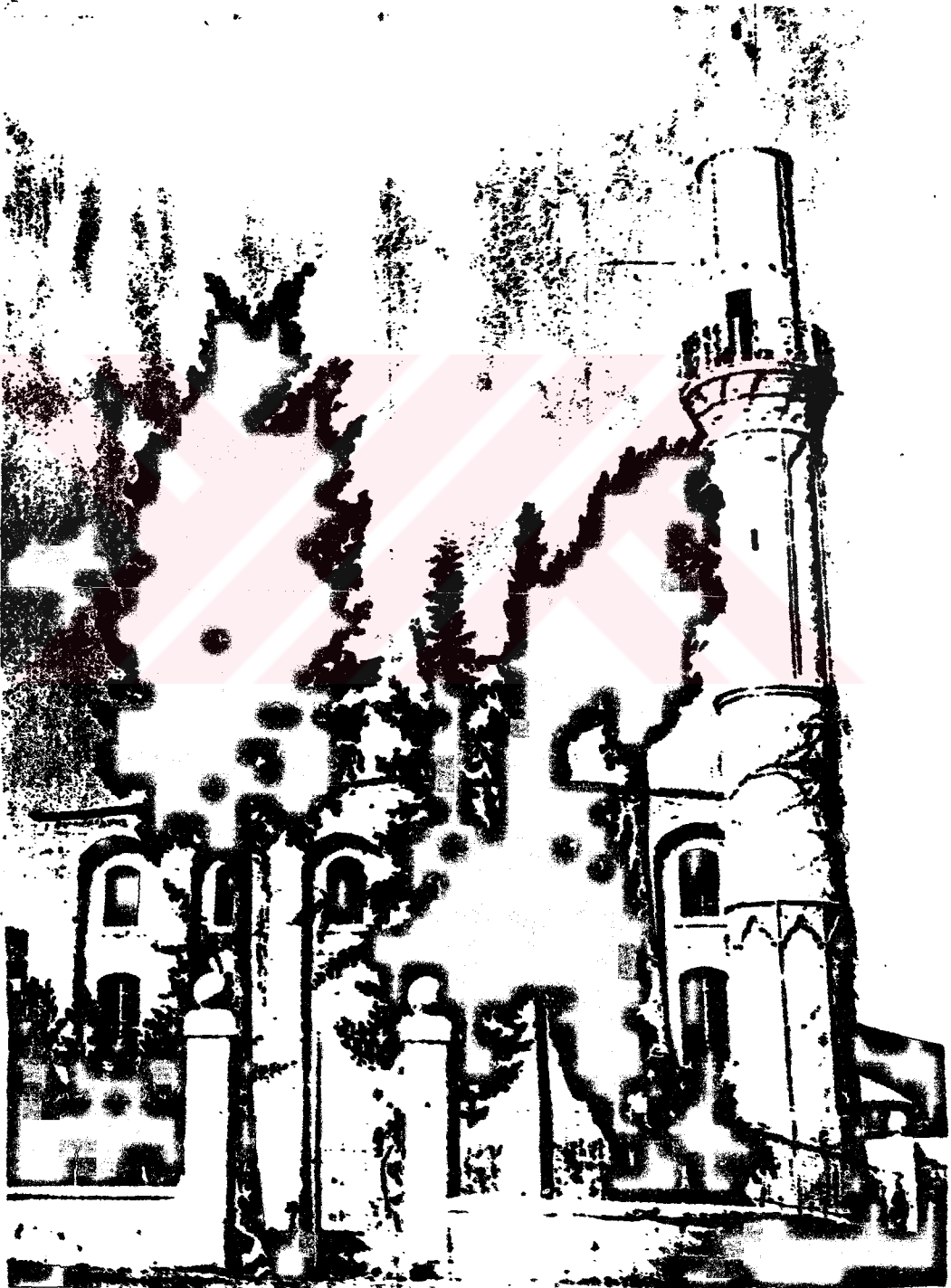
Fotoğraf:1 **Larnaka Ebubekir Paşa Camii**

Fotoğraf:2 **Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs'ta yaptırdığı su kemeri**

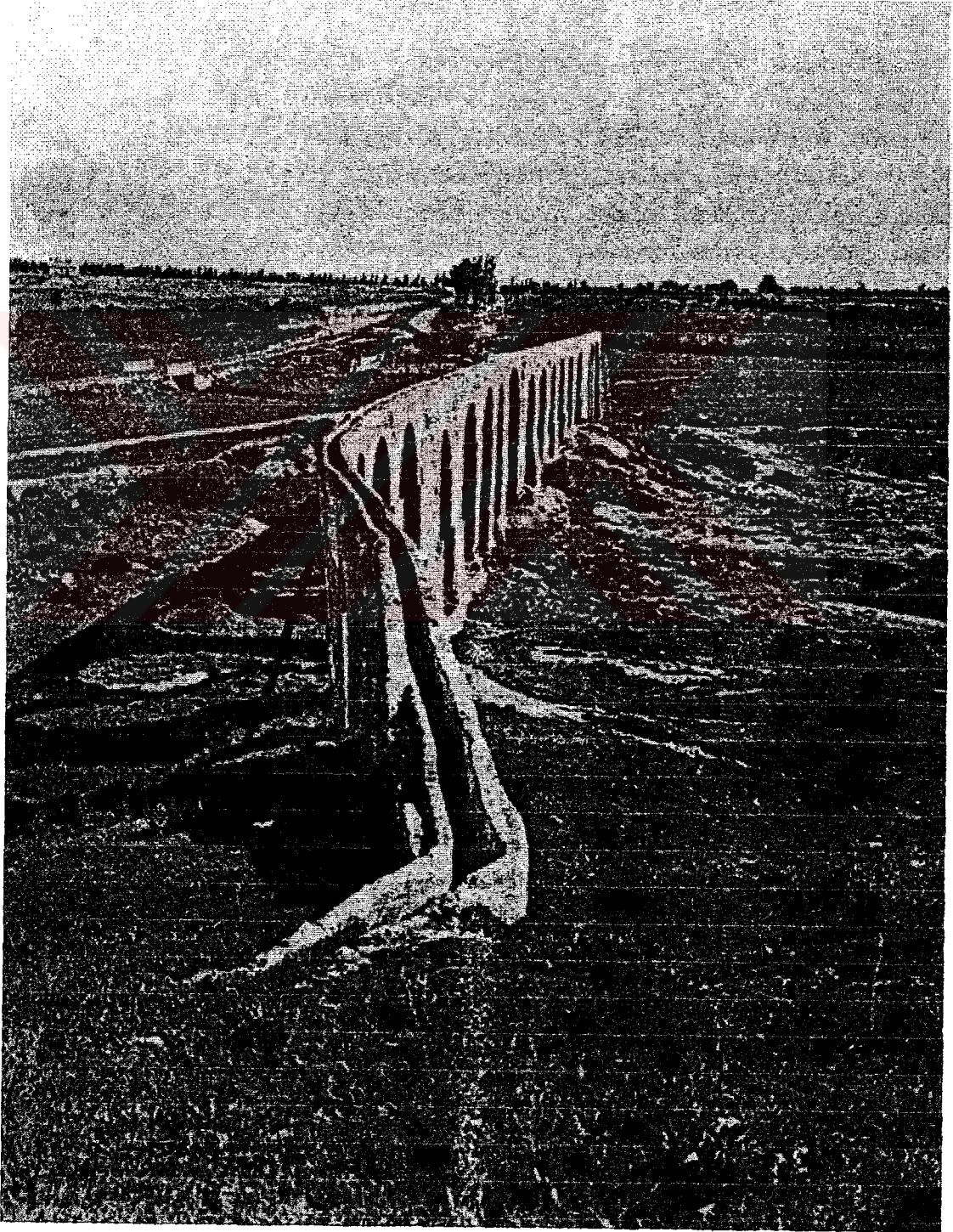
Harita:1 **Kıbrıs Haritası**

Fotoğraf:1 Larnaka Ebubekir Paşa Camii

Fotoğraf:2 Ebubekir Paşa'nın Kıbrıs'taki su kemeri

Fotoğraf: 2a

Harita:1 Kibris Haritası

